

FRIEDRICH ENGELS

**KÖYLÜLER
SAVAŞI**

İLKERİŞ YAYINLARI

KÖYLÜLER SAVAŞI

FRİEDRİCH ENGELS

Köylüler Savaşı, 1850 yazında F. Engels tarafından yazılmıştır. İlk kez, *Neue Rheinische Zeitung*, n° 5 ve 6'da yayınlanmıştır.

Fransa'da ve Almanya'da Köylü Sorunu, 15-22 Kasım 1894'de Engels tarafından yazılmıştır. İlk kez, 1894-1895 tarihinde *Neue Zeit*, Bd 1, N° 10'da yayınlanmıştır.

[Türkçesi, "Almanya'da Burjuva Demokratik Devrim", s. 13-148 ve s. 407-422, Sol Yay., Kasım 1975]

İlkeriş Yayınları tarafından düzenlenmiştir, 2021

www.ilkeris.com

iletisim@ilkeris.com

İÇİNDEKİLER

7	Önsöz
7	I
15	II
22	Köylüler Savaşı
24	Bir
37	İki
56	Üç
71	Dört
77	Beş
102	Altı
112	Yedi
118	EK: Fransa'da ve Almanya'da Köylü Sorunu
120	I
131	II
140	Açıklayıcı Notlar

ÖNSÖZ

I

BU YAPIT, daha yeni tamamlanmış bulunan karşı-devrimin dolaysız etkisi altında, 1850 yazında Londra'da yazılmıştı; 1850'de, Hamburg'da, Karl Marks tarafından yönetilen iktisadi ve siyasal bir dergi olan *Neue Rheinische Zeitung*'un [*Yeni Ren Gazetesi*] 5. ve 6. sayılarında yayımlandı. Almanya'daki siyasal dostlarım bu yapıtın yeniden basılmasını istiyorlar ve ben de onların bu isteğine uyuyorum, çünkü bu yapıt, ne yazık ki, hâlâ güncel bir değer taşıyor.

Bu çalışma, yeni bir kişisel belge verme iddiasında değil; tersine, köylü ayaklanmaları ve Thomas Münzer ile ilgili tüm gereçler, Zimmermann'dan^[1] alınmıştır. Zimmermann'ın kitabı, şurada burada bazı eksiklikler olsa da, hâlâ olguların [sayfa 15] en iyi derlemesi

olarak kalır. Zaten Zimmermann da, konusunu çok sever. Kitabın her yanında ezilen sınıf yaranna kendini gösteren o devrimci içgüdü, onu aşırı-solun Frankfurt'taki en iyi temsilcilerinden biri durumuna getirmişti. O günden beri, kuşkusuz biraz yaşlanmış olmalı.

Buna karşılık, Zimmermann'ın kitabında iç bağlantının bulunmadığı, onun, zamanında tartışılan dinsel ve siyasal sorunları, çağdaş sınıf savaşımının yansıması olarak sunma başarısını gösteremediği, bu savaşımarda, ezenler ve ezilenlerden, kötüler ve iyilerden, ve en sonunda da kötülerin zaferinden başka bir şey görmediği, savaşımın patlak vermesini olduğu gibi sonucunu da belirleyen toplumsal ilişkileri kavrayışının son derece eksik olduğu her ne kadar doğruysa da, bunun kusuru, bu kitabın yayımlandığı dönemdedir. Hatta bu kitabın, zamanı için, henüz çok gerçekçi olduğu, ve idealist Alman tarihçilerinin yapıtları arasında, övülmeye değer bir istisna oluşturduğu bile söylenebilir.

Benim açıklamam, savaşımın tarihsel akışını ancak kalın çizgileri içinde şöyle bir çizerek, Köylüler Savaşımının kökenini, bu savaşa katılan çeşitli partiler tarafından alınan konumları, bu partilerin davranışlarını açıklamak için başvurdukları siyasal ve dinsel teorileri, ve son olarak savaşımın sonucunu, sınıfların toplumsal yaşamının tarihsel koşullarının zorunlu sonuçları olarak göstermeye çalışır. Başka bir deyişle, ben, Almanya'nın siyasal düzenininin, bu düzene karşı ayaklanmaların, çağın siyasal ve dinsel teorilerininin, tarım, sanayi, ulaştırma yolları, emtia ve para ticaretininin bu ülkede erişmiş buldukları gelişme derecesinin nedenleri değil, ama sonuçları olduklarını göstermeye çalıştım. Tarihin tek materyalist görüşü olan bu görüş, benden değil, Marks'tan gelir; bu görüş, onun 1848-49 Fransız devrimi üzerine, yukarıda adı geçen dergide yayımlanan çalışmalarında, ve *Louis Bonaparte'in 18 Brumaire'i* adlı yapıtında bulunur.

1525 Alman devrimi ile 1848-49 Alman devrimi arasındaki [sayfa 16] benzerlik, benim bu yapıtı yazdığım sıralarda, gözden kaçmayacak kadar açıktı. Bununla birlikte, olayların genel akışının, orada [1525'te, -ç.] olduğu gibi burada da [1848-49'da da, -ç.], çeşitli yerel ayaklanmaların, birbiri ardına, bir tek ve aynı prensler ordusu tarafından ezilmesi sonucunu veren benzeşmesi yanında, her iki durumda da, kent burjuvazisinin davranışındaki, bazan gülünçlüğe kadar varan benzeyiş yanında, son derece açık ve seçik farklılıklar

da var:

“1525 devriminden kim yararlandı? *Prensler*. 1848 devriminden kim yararlandı? *Büyük Hükümdarlar*, Avusturya ve Prusya. 1525’in küçük prenslerinin arkasında, onlara vergi ödemekle bağımlı küçük-burjuvalar vardı; 1850’nin büyük prenslerinin ardında, Avusturya ve Prusya’nın ardında ise, devlet borcu aracılığıyla bunları çarçabuk kendilerine bağımlı kılan modern büyük burjuvalar var. Ve büyük burjuvaların arkasında da, proleterler.”

Bu tümce, Alman büyük burjuvazisinin gereğinden çok övüldüğünü söylemek zorunda kalmaktan üzgünüm. Alman büyük burjuvazisi, Prusya’da olduğu gibi, Avusturya’da da, “devlet borcu aracılığıyla” krallığı “çarçabuk kendine bağımlı kılma” fırsatını buldu; ama bu fırsattan hiçbir zaman, hiçbir yerde yararlanamadı.

1866 savaşı, göksel bir başarı gibi, burjuvazinin eline düşmüştür; ama bu burjuvazi egemen olmasını bilmez, hangi konuda olursa olsun güçsüz ve yeteneksizdir. O sadece bir şey bilir. Emekçilere karşı, bunlar kımıldar kımıldamaz, sert davranmak. Sadece *Macarlar*’ın buna gereksinimleri olduğu içindir ki, dümeni elinde tutar.

Ya Prusya’da? Gerçi devlet borcu ölçsüz bir biçimde artmıştır, bütçe sürekli olarak açık verir, kamu harcamaları her yıl büyür, burjuvalar Mecliste çoğunluğa sahiptir, onlar olmadan ne vergiler artırılabilir, ne de yeni borçlanmalara gidilebilir – ama nerde burjuvaların devlet üzerindeki iktidarları? Daha birkaç ay önce, bütçe yeniden açık verdiği ^[sayfa 17] zaman, son derece uygun bir konumları vardı. Sadece *azıcık* bir direngenlikle, birçok ödün kopartabilirlerdi. Ama ne yapıyorlar? Hükümetin, ayaklarının dibine, ve sadece *bu* yıl değil, ama *gelecekteki her yıl için* de, 9 milyon koymalarına *izin verme tenezzülünde bulunmasını*, yeterli bir ödün sayıyorlar.

Meclisin bu zavallı “ulusal-liberaller”ini, hak ettiklerinden çok kınamak istemem. Bunların, arkalarında bulunan kimseler tarafından, burjuvazi yığını tarafından yüzüstü bırakıldıklarını biliyorum; burjuvazi yığını egemen olmak *istemiyor*: 1848’in anısı henüz onda çok canlı.

Alman burjuvazisinin neden bu kadar büyük bir korkaklık gösterdiğini daha ilerde göstereceğiz.

Kaldı ki, yukarıda aktarılan tümce, dipten doruğa doğrulanmış bulunuyor. 1850’den bu yana, artık Prusya ya da Avusturya’nın çe-

viridiği dolaplara alet olmaktan başka bir işe yaramayan küçük devletlerin, gitgide daha belirgin bir biçimde arka plana geçtiklerini; Avusturya ile Prusya arasında, sonunda, Avusturya'nın kendi eyaletlerini elde tuttuğu, Prusya'nın, dolaysız ya da dolaylı olarak, tüm kuzeyi kendine bağımlı kıldığı, oysa üç Güney-Doğu devletinin şimdilik ortadan kalkmış bulunduğu 1866 metazori çözümüne bağlanan, durmadan daha şanlı savaşımın birbirlerini izlediklerini görüyoruz.^[2]

Bütün bu büyük devlet olaylarının, Alman işçi sınıfı bakımından sadece şu önemi var.

Birinci olarak, genel oy hakkı sayesinde, işçiler, yasama Meclisinde, kendilerini doğrudan doğruya temsil ettirme olanağını elde etmişlerdir.

İkinci olarak, Prusya, tannsal hukukun üç öbür tacını elçabukluğu ile yok ederek ilk iyi örneği vermiştir.^[3] Artık ulusal-liberaller bile, bu işten sonra, ülkelerinin, bir zamanlar inandıkları gibi, tannsal hukukun aynı lekesiz tacına hâlâ sahip olduğuna inanmıyorlar.

[sayfa 18]

Üçüncü olarak, artık Almanya'da, devrimin ancak bir tek ciddi düşmanı var: Prusya hükümeti.

Ve dördüncü olarak da, Avusturyalı-Almanlar, son bir kez olarak, kendilerine, ne olmak istediklerini: Alman mı, Avusturyalı mı olmak istediklerini; daha çok neye bağlandıklarını: Almanya'ya mı, yoksa Leitha-ötesi eklenilerine mi bağlandıklarını sormalıydılar. Bir seçim yapmaya karar verme zorunda oldukları uzun süreden beri açıktı, ama küçük-burjuva demokrasisi bunu hep gizledi.

1866 yılının, o zamandan beri bir yandan "ulusal-liberaller" ile öte yandan "halkçılar" arasında bıkkınlık getirinceye kadar tartışılan öbür önemli anlaşmazlıklarına gelince, daha sonraki yılların tarihi, bu iki görüşün, aslında aynı sınırlı anlayışın karşıt kutupları oldukları için, birbirleri ile o kadar zorlu bir biçimde savaştıklarını tanıtlayacaktır.

1866 yılı, Almanya'daki toplumsal ilişkilerde hemen hiçbir değişiklik yapmadı. Hepsi de bürokratik sınırlara uyarlanmış, ağırlık ve uzunluk ölçülerinin tekleştirilmesi, gidip-gelme özgürlüğü, meslek özgürlüğü vb. gibi birkaç burjuva reformu, öbür batı Avrupa ülkeleri burjuvaları tarafından, uzun zamandan beri elde edilen şeylerin düzeyine bile erişmez, ve başlıca afeti, yani bürokratik yetkiler

sistemini olduğu gibi bırakır. Kaldı ki, proletarya için, gidip-gelme özgürlüğü üzerindeki, yurttaşlık hakları üzerindeki, pasaportların kaldırılması vb. üzerindeki bütün bu yasalar, günlük polis uygulamaları yüzünden tamamen düşsel bir duruma getirilmişlerdir.

1866 devlet olaylarından çok daha önemli olan şey, Almanya'da, sanayi ve ticaretin, denizyolları, telgraf ve buharlı transatlantik denizciliğinin, 1848'den sonraki gelişmesidir. Bu ilerlemeler, aynı zaman parçası içinde İngiltere'de ve hatta Fransa'da gerçekleştirilen ilerlemeler yanında ne kadar küçük kalırlarsa kalsınlar, gene de Almanya için görülmemiş ilerlemelerdir, ve ona, bu yirmi yıl boyunca, başka [sayfa 19] bir dönemdeki yüzyılın verdiğinden çok daha fazlasını vermişlerdir. Almanya, *dünya ticareti* içine, gerçekten ve geri dönülmez bir biçimde, ancak şimdi sürüklenmiş bulunuyor. Sanayicilerin sermayeleri hızla birikmiş, ve bunun sonucu, burjuvazinin toplumsal önemi artmıştır. Sınai gönencin (refahın) en sağlam belirtisi, *spekülasyon*, bol bol çiçek açmakta, ve kontlar ve dükkânlar, onun zafer arabasına zincirlenmiş bulunmaktadırlar. Alman sermayesi –yolu açık olsun!– şimdi Rus ve Rumen demiryollarını yapıyor, oysa daha bundan ancak 15 yıl önce, Alman demiryolları, İngiliz girişimcilerinin desteğini dileniyordu. Peki ama burjuvazi nasıl oldu da siyasal egemenliği de eline geçirmede, nasıl oldu da hükümet karşısında bu kadar korkakça davrandı?

Alman burjuvazisinin, gözde Cermen davranışı içinde bulunan, çok geç kalmak gibi bir bahtsızlığı var. Gönenci, öbür batı Avrupa ülkeleri burjuvazisinin siyasal bakımdan çökmeğe yüz tuttuğu bir dönem ile düşümdeş. İngiltere'de, burjuvazi, kendi öz temsilcisi olan Bright'ı, sonuçları bakımından tüm burjuva egemenliğine zorunlu olarak son verecek bir olay pahasına, seçim hakkında bir genişleme pahasına, hükümete sokabildi. Sınıf olarak, cumhuriyet döneminde, 1849 ve 1850'de, sadece iki yıl egemen olabildiği Fransa'da, burjuvazi, toplumsal varlığını, ancak siyasal egemenliğini Louis Bonaparte ile ordunun ellerine vererek uzatabildi. Ve, Avrupa'nın en ileri üç ülkesi arasındaki karşılıklı etki son derece artmış bulunduğu için, bugün, burjuvazinin, siyasal iktidarını, bu iktidar İngiltere ve Fransa'da daha şimdiden yitirilmiş bir duruma gelmişken, Almanya'da rahat rahat kurabilmesi, artık olanaklı değildir.

Burjuvaziyi, daha önce egemen olmuş tüm sınıflardan ayrıştıran özellik şudur ki, bu sınıfın gelişmesinde, tüm, egemenlik araçla-

nının, öyleyse, en başta, sermayelerinin tüm artışının, onu siyasal egemenliğe gitgide daha elverişsiz bir duruma getirmekten başka bir sonuç vermeyen bir dönüm ^[sayfa 20] noktası vardır. “*Büyük burjuvaların arkasında da, proleterler var.*” Burjuvazi, sanayiini, ticaretini, ve ulaştırma araçlarını geliştirdiği ölçüde, proletaryayı doğurur. Ve, –her yerde mutlaka aynı olamayan ve mutlaka aynı gelişme derecesine erişmesi gerekmeyen– belli bir anda, astannın, proletaryanın, kendisini hızla aştığını farketmeye başlar. Bu andan itibaren, siyasal egemenliğini tek başına sürdürme gücünü yitirir; koşullara göre, iktidarını paylaştığı ya da tamamen kendilerine bıraktığı bağlaşıklar arar.

Almanya’da, bu dönüm noktasına, burjuvazi tarafından, daha 1848’ de erişilmişti. Ve işte o anda, Alman burjuvazisi, Alman proletaryasından çok, Fransız proletaryasından korkuya kapıldı. Paris’teki 1848 Haziran çarpışmaları, kendisini neyin beklediğini ona gösterdiler. Alman proletaryası, aynı ürün için tohumun Almanya’da da ekildiğini, ona tanıtlayacak bir kaynaşma içindeydi; ve o günden sonra da, burjuvazinin siyasal eylemindeki sivrilik köreldi. Bağlaşıklar aradı, kendini onlara yok pahasına sattı – ve, bugün, tek adım ilerlemiş değil.

Bu bağlaşıkların hepsi de gerici niteliktedir: ordusu ve bürokrasisi ile birlikte krallık, büyük feodal soyluluk, önemsiz küçük toprak ağaları, ve hatta papaz sürüsü. Burjuvazi, salt o değerli postunu kurtarmak için, artık kendine madrabazlık edecek hiç bir şey kalmayana dek, bütün bu kalabalık ile uyuştu ve birleşti. Ve proletarya ne kadar geliyor, ne kadar kendi sınıf niteliğini sezmeye, kendi sınıf bilinci ile davranmaya başlıyorsa, burjuvazi de o kadar korkak bir duruma geliyordu. Prusyalıların son derece kötü stratejisi, Sadova’da, Avusturyalıların daha da kötü stratejisini yendiği zaman, aslında Sadova’da kendisi de yenilmiş bulunan Prusya burjuvasının mı, yoksa Avusturya burjuvasının mı daha rahat ve daha sevinçli bir soluk aldığını söylemek, çok güçtü.

Bizim büyük burjuvalarımız, 1870’te, tastamam orta ^[sayfa 21] burjuvaların 1525’te davrandıkları gibi davranıyorlar. Küçük-burjuvalara, zanaatçılara ve dükkancılara gelince, onlar da hep aynı kalacaklardır. Onlar büyük burjuvazi katına yükselmeyi umar, proletarya içine düşmekten korkarlar. Korku ile umut arasında, savaşım sırasında postlarını kurtaracak, ve sonra da kazananla birleşeceklerdir;

onların özelliği budur.

Proletaryanın siyasal ve toplumsal eylemi, 1848'den bu yana, sanayideki gelişme düzeyini izlemiştir. Alman işçilerinin, bugün, sendikaları, kooperatifleri, siyasal örgüt ve birlikleri içinde, seçimlerde ve sözümona Reichstag'da oynadıkları rol, Almanya'nın, şu son yirmi yılda, farkına varmadan, nasıl bir dönüşüme uğradığını gösterir. Henüz ne Fransızlar, ne de İngilizler bu işi başaramamışken, Parlamenteoya işçileri ve işçi temsilcilerini göndermeyi başarmak, Alman işçilerinin, *sadece onların*, en büyük övüncesidir.

Ama, 1525 yılı ile olan benzerlikten, henüz proletarya da kurtulmaz. Sadece ve tüm yaşamı boyunca ücrete indirgenmiş sınıf, henüz Alman halkının çoğunluğunu oluşturmaktan çok uzaktır. Öyleyse o da bağlaşıklar arama zorundadır. Ve bu bağlaşıklar da, ancak küçük-burjuvalar, kentler *lumpen-proletaryası*, küçük köylüler ve tarım gündelikçileri arasında bulunabilirler.

Küçük-burjuvalar'dan daha önce sözettik. Onlara ancak zaferden sonra güvenilebilir, ve o zaman da, "meyhane"de, kulakları patlatan zafer çığlıkları atarlar. Gene de, onlar arasında, işçilere kendiliklerinden katılan çok iyi öğeler vardır.

Lumpen-proletarya, bu karargahını büyük kentlerde kurmuş, bütün sınıflardan gelen en bozulmuş bireyler tortusu, olanaklı tüm bağlaşıklar içinde, en kötü olanıdır. Bu ayaktakımı, tamamen satılık ve küstahdır. Fransız işçileri, devrimler sırasında, evlerin duvarına: "Hırsızlara ölüm!" yaftasını yapıştırdıkları, ve hatta bunlardan birçoğunu kurşuna [sayfa 22] dizdikleri zaman, bu işi, kuskusuz, mülkiyet aşklarından ötürü değil, ama her şeyden önce, bu güruhtan kurtulmanın gerektiği bilinci ile yaptılar. Bu serserileri savunucu olarak kullanan, ya da bunlara dayanan her işçi önderi, sadece harekete ihanet ettiğini kanıtlar.

Küçük köylüler –çünkü büyükleri burjuvaziye katılır– çeşitli türlere ayrılırlar.

Bunlar ya soylu efendileri için hâlâ angarya işler gören *feodal köylüler*'dir. – Burjuvazi bu insanları serflikten kurtarma görevini yerine getiremedikten sonra, bunları, kurtuluşlarını artık sadece işçi sınıfından bekleyebileceklerine inandırmak güç olmayacaktır.

Ya da ortakçı-kiracılar (*métayers*). Bu durumda, genel olarak İrlanda'daki ilişkilerin tıpkısı yürürlükte. Toprak kirası o kadar yüksektir ki, ürün şöyle böyle olduğu zaman, köylü ve ailesi ancak

geçinebilirler, ve kötü olduğu zaman, açlıktan ölecek hale gelirler, kiracı kirayı ödeyebilecek bir durumda değildir ve tamamen toprak sahibinin bağımlılığı altına düşer ve onun insafına kalır. Bu türlü insanlar için, burjuvazi ancak buna zorunlu kaldığı zaman bir şey yapar. Öyleyse bunlar kurtuluşlarını işçilerden başka kimden bekleyebilirler?

Geriyse, *kendi toprak parçalarını* işleyen köylüler kalır. Bunlar, çoğu kez, ipoteklerden öylesine bunalmışlardır ki, ortakçı-kiracı, toprak sahibine ne ölçüde bağımlı ise, bunlar da tefeciye o ölçüde bağımlıdır. Bunlara da o sefil, ve iyi ya da kötü hasada bağlı olduğu için, kararsız ücretlerinden başka bir şey kalmaz. Bunlar, burjuvaziden, her ne olursa olsun, bütün öbür kategorilerden daha da az bir şey bekleyebilirler, çünkü burjuvanın, tefeci kapitalistin en çok ezdiği bunların ta kendisidir. Bununla birlikte, toprakları aslında kendilerine değil, ama tefeciye ait olsa da, bunlar, çoğu kez topraklarına çok bağlıdır. Gene de bunlar, ancak halka bağlı bir hükümet, tüm ipotek borçlarını bir tek devlet borcuna ^[sayfa 23] dönüştüreceği, ve böylece faiz oranını düşüreceği zaman, tefeciden kurtarılacaklarına inandırılabilirler. Ve bu işi de, sadece işçi sınıfı gerçekleştirebilir.

Büyük ve orta toprak mülkiyetinin egemen olduğu her yerde, *ücretli tarım işçileri*, kırlardaki en kalabalık sınıfı oluştururlar. Tüm Kuzey ve Doğu Almanya'da bu böyledir, ve kent sanayi işçileri, en kalabalık doğal bağlaşıklarını, işte bu sınıfta bulurlar. Büyük toprak sahibi ya da büyük çiftlik kiracısı ile tarım işçisi arasındaki ilişkiler, kapitalist ile sanayi işçisi arasındaki ilişkilerin tıpkısıdır. Birine yardımcı olan önlemler, öbürüne de yardımcı olacaktır. Sanayi işçileri, ancak ve ancak, burjuvaların sermayesini, yani üretim için zorunlu hammaddeleri, makine ve aletleri, yiyecekleri, toplumun mülkü, yani kendileri tarafından ortaklaşa kullanılan kendi mülkleri durumuna dönüştürerek, kurtulabilirler. Bunun gibi, tarım işçileri de, korkunç sefaletlerinden, ancak ve ancak, her şeyden önce, eğer başlıca çalışma nesnelere olan toprak, büyük köylüler ile daha da büyük feodal beylerin özel mülkiyetinden alınıp, toplumsal mülk durumuna dönüştürülür ve tarım işçileri kooperatifleri tarafından kendi ortak hesaplarına işlenirse, kurtulabileceklerdir. Ve burada, uluslararası Bâle işçi kongresinin,^[4] toprak mülkiyetini kolektif, ulusal mülkiyet durumuna dönüştürmekte toplumun çıkarı olduğu

ilân eden ünlü kararı ile karşılaşılıyor. Bu karar, özellikle, büyük toprak mülkiyetinin, ve geniş alanların bir tek efendi ve birçok ücretli ile işletilmesinin varolduğu ülkeleri gözetiyordu. Oysa, bu durum, genel olarak, her zaman Almanya'da egemendir, ve bu nedenle, sözkonusu karar, *İngiltere'den sonra özellikle bu ülke için uygun* idi. Kır proletaryası, tarımsal ücretliler, hükümdarlar ordularının, büyük bölümleri bakımından, kendisinden kuruldukları sınıfı oluştururlar. Bu sınıf, genel oy hakkı gereğince, şimdi parlamentoya, o feodaller ve toprak ağaları sürüsünü yollayan sınıftır; ama aynı zamanda, kent sanayi işçilerine en yakın ^[sayfa 24] olan, onlarla aynı yaşam koşullarını paylaşan, onlarınkinden bile derin bir sefalet içinde bulunan sınıftır da. Ufalanmış ve dağılık olduğu için, bu sınıf güçsüzdür; ama hükümet ve aristokrasi onun gizli gücünü o kadar iyi bilirler ki, bu sınıfın bilgisiz kalması için, okulları kasten durgunluk içinde bırakırlar. Alman işçi hareketinin en ivedi görevi, bu sınıfı canlandırmak, ve onu kendi izinde sürüklemektir. Tarım işçileri yığınının kendi öz çıkarlarını kavrayacağı gün, Almanya'da gerici, feodal, bürokratik ya da burjuva bir hükümet olanaksız olacaktır.

II

Yukardaki satırlar, bundan dört yıldan çok bir zaman önce yazıldı; ama bugün de tüm değerlerini koruyorlar. Sadova ve Almanya'nın bölüşülmesinden sonra doğru olan şey, Sedan ve Kutsal Alman Prusya imparatorluğunun^[5] kurulmasından sonra da doğrulanmış bulunuyor. Sözümona büyük siyasetin "dünyayı sarsan" olaylarının, tarihsel hareketin yönü üzerinde yapabildikleri değişiklikler o kadar küçük ki!

Buna karşılık, bu dramatik olayların yapabildikleri şey, bu hareketin hızını artırmak olmuştur. Ve, bu bakımdan, yukardaki "dünyayı sarsan olaylar"ın yaratıcıları, istemeyerek, herhalde hiç de dilemedikleri, ama, ister istemez katlanmak zorunda kaldıkları başarılar kazanmışlardır.

1866 savaşı, eski Prusya'yı, daha o zamandan, en derin temellerine kadar sarsmıştı. 1848'den sonra, batı eyaletlerinin başkaldırması –burjuva olduğu kadar proleter– sanayi öğelerini eski disiplin altına almak için çok güçlük çekildi; ama başarıldı, ve, doğu eyalet-

leri toprak ağalarının çıkarları ile ordunun çıkarları, devlet içinde, yeni baştan egemen oldu.

1866'da, hemen tüm Kuzey-Batı Almanya, Prusyalı oldu. Tanrısal hukuka dayanan Prusya tacının, gene tanrısal ^[sayfa 25] hukuka dayanan öbür üç tacı oburca yutarak kendi kendine verdiği onarılmaz tinsel zarar bir yana bırakılırsa, krallığın ağırlık merkezi o zaman önemli ölçüde Batıya kaydı. Beş milyon Renanyalı ve Vestefalyalı, Kuzey Almanya Konfederasyonunun ilhak ettiği Almanların önce dört milyonu tarafından doğrudan doğruya, sonra da altı milyonu tarafından dolaylı bir biçimde, güçlendirildi. Ve, 1870'te, bunlara sekiz milyon Güney-Batılı Alman daha eklendi, öyle ki, bundan böyle, "yeni imparatorluk" içinde, (aralarında, ayrıca, 2 milyon da Polonyalı bulunan Elbe'nin doğusundaki altı eyaletin) 14,5 milyon eski Prusyalı ile, toprak ağalarının Prusya türü katılaştırmış feodalizminden uzun zamandan beri kurtulmuş 25 milyon, karşı karşıya gelmiş bulunuyorlardı. Böylece, Prusya devlet yapısının tüm temellerini sarsan şey, Prusya ordusunun zaferlerinin ta kendisidir; toprak ağalarının egemenliği, hükümet için bile gitgide çekilmez bir duruma geldi. Ama, aynı zamanda, son derece hızlı sınai gelişme, toprak ağaları ile burjuvalar arasındaki savaşımın yerine, burjuvalar ile işçiler arasındaki savaşımı geçirmişti, öyle ki, eski devletin toplumsal temelleri içinde de tam bir altüst oluşa uğradı. 1840'tan sonra yavaş yavaş dağılan krallığın temel varlık koşulu, soyluluk ile burjuvazi arasındaki savaşımdı, krallık bu savaşım içinde dengeyi sağlıyordu; artık soyluluğu burjuvazinin baskısına değil, ama tüm varlıklı sınıfları işçi sınıfının baskısına karşı korumanın önem kazandığı andan itibaren, eski salt krallık, özel olarak bu erekle hazırlanmış devlet biçimi olan *bonapartçı krallığa* dönüşme zorunda kaldı. Prusya'nın bu bonapartçılığa geçişini bir başka yerde (Konut Sorunu, 2. fasikül, s. 26 vd.) çözümlerim.^[6] Orada belirtmediğim, ama burada son derece önemli olan şey şudur ki, bu geçiş, Prusya'nın, 1848'den sonra *ileriye doğru* attığı en büyük adım olmuştur – Prusya, modern gelişmenin bu derecede gerisinde kalmıştı. Prusya henüz yarı-feodal bir devlettir; oysa bonapartçılık, ne olursa olsun, feodalizmin ^[sayfa 26] ortadan kaldırılmasına dayanan modern bir devlet biçimidir. Öyleyse, Prusya, bir çok feodalite kalıntısının işini bitirmeye, toprak ağalarını, toprak ağaları olarak gözden çıkarmaya karar vermektedir. Elbette, bu iş, en hafifletilmiş biçimler altında, ve: "Erişir menzili

maksuduna aheste giden” atasözüne göre olur. Örneğin, o ünlü bölgeler örgütlenmesinde böyle oldu. Toprak ağasının, kendi toprağı üzerindeki feodal ayrıcalıkları kaldırılır, ama bu iş, bu ayrıcalıkları, büyük toprak sahiplerinin tümünün, tüm bölge üzerindeki ayrıcalıkları olarak yeniden yürürlüğe koymak için yapılır. Ayrıcalık, ayrıcalık olarak kalır, sadece feodal lehçeden burjuva ağzına geçirilir. Katılmış Prusyalı tipi toprak ağası, zorla, İngiliz *Squire*'na benzer bir şey durumuna dönüştürülür: ve öyle karşı gelmeye de pek bir gereksinme duyulmadı, çünkü biri ne kadar budala ise, öbürü de o kadar budaladır.

Demek ki, Prusya'nın tuhaf yazgısı, onun 1808-1813'te başlamış, ve 1848'de de az biraz sürdürmüş bulunduğu burjuva devrimini, bu yüzyılın sonuna doğru, gönül açıcı bonapartçılık biçimi altında tamamlamasını istedi. Ve her şey iyi gider, eğer dünya uslu uslu olduğu yerde kalır, ve eğer hepimiz uzun yıllar yaşarsak, belki de, 1900'de, Prusya hükümetinin tüm feodal kurumları gerçekten kaldırdığını, ve en sonunda, Prusya'nın, Fransa'nın, 1792'de bulunduğu noktaya vardığını görebiliriz.

Feodalizmin kaldırılışı, eğer düşüncemizi olumlu bir biçimde söylemek istersek, burjuva düzeninin kuruluşu anlamına gelir. Aristokratik ayrıcalıklar yürürlükten kalktıkça, mevzuat burjuva bir nitelik kazanır. Ve burada, Alman burjuvazisi ile hükümet arasındaki ilişkilerin tam da üstüne basıyoruz. Hükümetin bu ağır-aksak ve ufak tefek reformları yapma *zorunda kaldığını* gördük. Ama o, burjuvaziye, bu küçük ödümlerden herbirini, burjuvalara yapılmış bir *özveri* olarak, taçtan büyük güçlüklerle kopartılmış, buna karşı burjuvaların da hükümete bir şey vermesi gereken bir ödün ^[sayfa 27] olarak gösterdi. Ve burjuvalar da, bu işin içyüzünü çok iyi bildikleri halde, yutturmacayı kabul ettiler. Berlin'de, Reichstag ve meclisteki tüm tartışmaların temelinde yatan o sessiz uzlaşmanın nedeni budur: Bir yandan, hükümet, salyangoz gidişi ile, yasaları burjuvazinin çıkarları yönünde değiştirir; sanayi gelişmesi karşısına, feodalite ve küçük devletlerin partikularizmi tarafından çıkarılan engelleri yok eder; para, ağırlık ve uzunluk ölçülerinin birliğini sağlar; meslek ve dolaşım özgürlüğünü gerçekleştirerek, Almanya'nın işgücünü, tam ve sınırsız bir biçimde sermayenin emrine verir; ticaret ve spekülasyonu kayırır, öte yandan, burjuvazi tüm gerçek siyasal iktidarı hükümete bırakır; vergileri ve devlet borçlarını onaylar; ona asker

verir, ve yeni reformlara yasal bir biçim vermek için ona yardım eder, öyle ki, eski polis iktidan, güvenilir kimselere karşı tüm gücünü korur. Burjuvazi, kerteli toplumsal kurtuluşunu, kendi öz siyasi iktidarından hemen vazgeçme pahasına satın alır. Elbette, böylesine bir uzlaşmayı burjuvazi için kabul edilebilir bir duruma getiren baş neden, hükümet korkusu değil, proletarya korkusudur.

Bizim burjuvazinin siyasal alandaki görünüşleri ne kadar içler acısı olursa olsun, sınai ve tecimsel bakımdan, ödevini yerine getirdiği yadsınamaz. Sanayi ve ticaretin, bu yapıtın ikinci baskısının girişinde belirtmiş bulunduğumuz yükselişi, o zamandan beri, daha da büyük bir güçle geliştirdi. Bu bakımdan, 1869'dan bu yana, Ren-Vestefalya sanayi bölgesinde olup bitenler, Almanya için gerçekten görülmemiş şeylerdir, ve bu yüzyılın başında İngiltere fabrika bölgelerinde görülen hızlı gelişmeyi anımsatır. Ve Saksonya ve Yukarı-Silezya'da, Berlin'de, Hanover ve liman kentlerinde de aynı şey olacaktır. En sonunda bir dünya ticaretimiz, gerçekten büyük bir sanayiimiz, gerçekten modern bir burjuvazimiz var; buna karşılık gerçek bir batkıya (krach) uğradık,^[7] ve gerçek, güçlü bir proletaryaya da sahip bulunuyoruz. [sayfa 28]

Geleceğin tarihçisi için, Spickeren, Mars-la-Tour ve Sedan toplarının gürlemesi ve bunların tüm sonucu, 1869-1874 Almanyası'nın tarihinde, Alman proletaryasının iddiasız, dingin, ama kesin-tisiz gelişmesinden çok daha az önem taşıyacaktır. Daha 1870'te, Alman işçileri çetin bir sınamadan geçtiler: bonapartçı savaş kışkırtıcılığı ve bunun doğal sonucu: Almanya'daki genel ulusal coşku. Sosyalist Alman işçileri bir an bile şaşkınlığa kapılmadılar. En küçük bir ulusal şovenlik göstermediler. En çılgın zafer sarhoşlukları ortasında, ölçülü kaldılar, "Fransız Cumhuriyeti ile denksever ve ilhaksız bir banş" istediler; ve sıkıyönetim bile onları susturamadı. Ne savaşların övüncünden, ne de "Alman imparatorluğunun gözkaştırıcılığı" üzerindeki gevezeliklerden etkilendiler; tek erkekleri, tüm Avrupa proletaryasının kurtuluşu olarak kaldı. Başka hiç bir ülke işçilerinin, şimdiye kadar, bu kadar ağır, bu kadar parlak bir sınamadan geçmemiş oldukları söylenebilir.

Savaş zamanının sıkıyönetimini, banş zamanının yurt ihaneti, görevlilere karşı ağır suç ve saldırı davaları, sonra da durmadan artan polis sıkıcılıkları izledi. *Volksstaat*'ın^[8] üç dört yazarı, genel kural olarak, aynı zamanda hapiste bulunuyordu, öbür gazetelerde

de, orantılı olarak, durum bunun tıpkısıydı. Partinin biraz tanınmış her sözeni (hatip), yılda en az bir kez, hemen her zaman suçluluk kararı aldığı mahkemeler karşısına çıkıyordu. Sürgünler, zoralmalar, toplantıların dağıtılması, dolu gibi yağıyordu; ama hepsi boşuna. Tutuklanan ya da sürülen her militanın yeri, bir başkası tarafından dolduruluyordu; bozulan her toplantı yerine, iki başka toplantı isteniyordu; polisin keyfe bağlı yönetimi, dayanma ve yasalara sıkı sıkıya uyma aracıyla hafifletilerek, altedildi. Tüm kısıcılıklar, gözetilen ereğe karşı bir sonuç verdiler; işçi partisini yıkmak ya da sadece boyun eğdirmek şöyle dursun, bu kısıcılıklar, tersine, ona durmadan yeni üyeler kazandınp parti örgütünü güçlendirdiler. Bireysel [sayfa 29] olarak burjuvalara karşı olduğu gibi, yetkelere (otoritelere) karşı savaşımalarında da, işçiler, her yerde, kafaca ve ahlâkça onlardan üstün göründüler ve, özellikle “işverenler”i ile olan çatışmalarında, şimdi onların, yani işçilerin kültürlü insanlar, oysa kapitalistlerin ise kabasaba kimseler olduklarını tanıtladılar. Ve, bununla birlikte, savaşımalarını, davalarından ne kadar emin ve üstünlüklerinin ne kadar bilincinde olduklarını gösteren bir mizah duygusu ile yürütüyorlardı. Tarihsel olarak hazırlanmış bir alan üzerinde, böylesine yürütülen bir savaşım, büyük sonuçlar vermeli. Ocak seçimlerinde^[9] sağlanan başarılar, modern işçi hareketi tarihinde, bugüne kadar eşine raslanmayan başarılardır ve tüm Avrupa’da uyandırdıkları şaşkınlık tamamen yerinde idi.

Alman işçilerinin, öbür Avrupa işçilerine göre, başlıca iki üstünlüğü var. Birincisi, Alman işçileri, Avrupa’nın en teorisyen halkına mensupturlar; üstelik, sözümona “kültürlü” Almanya’da iyiden iyiye yitip gitmiş olan teorik anlayışı korumuşlardır. Eğer daha önce Alman felsefesi, hele Hegel felsefesi olmasaydı, Alman bilimsel sosyalizmi –olmuş olacak tek bilimsel sosyalizm– hiç bir zaman kurulamazdı. İşçilerin teorik anlayışı olmasaydı, onlar bu bilimsel sosyalizmi hiç bir zaman özümlemiş oldukları derecede özümleyemezlerdi. Ve bu üstünlüğün ne kadar büyük bir üstünlük olduğunu, bir yandan, her türlü teoriye karşı, çeşitli sendikaların kusursuz örgütlenişine karşı, İngiliz işçi hareketinin pek bir ilerleme göstermemesinin başlıca nedenlerinden biri olan kayıtsızlık, ve, öte yandan da, prudonculuk tarafından, ilk biçimi içinde Fransızlar ve Belçikalılarda, sonradan, Bakunin eliyle karikatürleştirilmiş biçimi içinde, İspanyol ve İtalyanlarda yaratılan anlaşmazlık ve karışıklık

tanıtlar.

İkinci üstünlük, Almanların, işçi hareketine, zaman bakımından aşağı yukarı en son gelmiş olmalarıdır. Tıpkı teorik Alman sosyalizminin, doktrinlerinin tüm fantezi ve ^[sayfa 30] ütopyalarına karşın, bütün zamanların en büyük kafaları arasında sayılan ve bugün doğruluklarını bilimsel olarak tanıtladığımız birçok düşünleri öncelemiş bulunan üç adamın, Saint-Simon, Fourier ve Owen'ın omuzları üzerinde yükseldiğini hiç bir zaman unutmayacağı gibi, pratik Alman işçi hareketi de, İngiliz ve Fransız [işçi -ç.] hareketinin omuzları üzerinde geliştiğini, onların pahalıya edinilmiş deneylerinden sadece yararlanıp, şimdi o zaman çoğu kaçınılmaz olan yanlışlarından kaçınılabildiğini hiç bir zaman unutmamalıdır. İngiliz *trade-union*ları ile Fransız siyasal işçi savaşımınının geçmişi olmasaydı, hele Paris Komünü tarafından verilen devsel atılım olmasaydı, bugün hareketin neresinde olurduk?

Alman işçilerinin, durumlarının üstünlüklerinden, az görülür bir zeyreklikle yararlanmasını bildiklerini kabul etmek gerek. Bir işçi hareketi varolalı beri, savaşım, ilk kez olarak, teorik, siyasal ve pratik iktisadi (kapitalistlere karşı direnç) üç yönü içinde, uyum, bağlantı, ve yöntem ile yürütülmüştür. Alman [işçi -ç.] hareketinin yenilmez gücü, işte, deyim yerindeyse, bu tekmerkezli (*concentrique*) saldıradır.

Bir yandan, elverişli konumları nedeniyle, öte yandan İngiliz [işçi -ç.] hareketinin adasal özellikleri ve Fransız [işçi -ç.] hareketinin zorla bastırılması sonucu, Alman işçileri, şimdilik proleter savaşımın ön safında yer almış bulunuyorlar. Olayların, bu şeref yerini ne kadar zaman onlara bırakacağı önceden söylenemez. Ama, bu yeri tuttukları sürece, görevlerini, gerektiği gibi yerine getireceklerdir, bunu ummak gerek... Bunun için, tüm savaşım ve ajitasyon alanlarındaki çabalarını bir kat daha artırmalıdır. Önderlerin ödevi, özellikle, bütün teorik sorunlar üzerinde gitgide daha çok bilgi edinmek, günü geçmiş dünya görüşlerinin geleneksel lakırdılarının etkisinden kendilerini gitgide daha çok kurtarmak, ve sosyalizmin bir bilim durumuna geldiğinden bu yana, bir bilim olarak yürütülmek, yani irdelenmek istediğini hiç mi hiç unutmamak olacaktır. Buna göre, böylece ^[sayfa 31] kazanılan gitgide daha açık görüşleri, işçi yığınları arasında, artan bir çabayla yaymak, ve parti ve sendikalar örgütünü gitgide daha güçlü bir biçimde sağlamlaştırmak önem

kazanacaktır. Ocak ayında verilen sosyalist oylar, her ne kadar daha şimdiden oldukça güzel bir orduyu temsil ediyorlarsa da, henüz Alman işçi sınıfının çoğunluğunu oluşturmaktan çok uzaktırlar; ve, kır nüfusu arasındaki propagandanın başarıları ne kadar yüreklendirici olursa olsun, özellikle bu alanda yapılacak daha çok şey kalıyor. Yani savaşmayı gevşetmek sözkonusu değil; tersine, bir kent arkasından bir başka kenti, bir seçim çevresi arkasından bir başka seçim çevresini düşmanın elinden söküp almak gerek; ama, her şeyden önce, hiç bir yurtsever şovenlik kabul etmeyen, ve hangi ulustan gelirse gelsin, proleter hareketin her yeni ilerleyişini sevinçle selamlayan gerçek enternasyonal anlayışı korumak sözkonusu. Eğer Alman işçileri böyle davranmakta devam ederlerse, hareketin başında yürüyeceklerdir demiyorum, –sadece herhangi bir ulus işçilerinin hareketin başında yürümeleri, hareketin yararına değildir– ama savaş çizgisi üzerinde şerefli bir yer tutacaklar ve, hesapta olmayan ağır sınavlar ya da büyük olaylar, onlardan daha çok cesaret, daha çok karar ve daha çok erke istediği zaman, pu-satlanmış ve hazır olacaklardır. [sayfa 32]

Londra. 1 Temmuz 1874

FRIEDRICH ENGELS

KÖYLÜLER SAVAŞI

ALMAN halkının da, kendi devrimci gelenekleri var. Geçmişte Almanya'nın, öbür ülkelerin en iyi devrimcileri ile ölçüştürülebilir adamlar yetiştirdiği, Alman halkının, merkezleştirilmiş bir ulusta, en büyük sonuçları verebilecek bir dayanıklılık ve bir erke gösterdiği, Alman köylüleri ve halktan kimselerinin (*plébéiens*), ardıllarının bugün bile çoğu kez ürküntü duydukları düşünce ve tasarılar besledikleri bir zaman oldu.

İki yıllık savaşlardan sonra, hemen her yerde kendini gösteren gelip geçici gevşeme karşısında, büyük Köylüler Savaşının kaba, ama güçlü ve dayanıklı çehrelerini, Alman halkına yeni baştan göstermenin zamanı geldi. O günden bu [sayfa 33] yana üç yüzyıl

geçti, ve birçok şey değişti. Gene de, Köylüler Savaşı bizim bugünkü savaşlarımızdan o kadar uzakta değil, ve hasımlar, büyük ölçüde, eskilerin tıpkısı kalmış. 1848 ve 1849' da her yerde ihanet eden sınıfları ve sınıf bölüntülerini, daha 1525'te, gelişmenin daha aşağı bir evresinde de olsa, aynı hainler rolü içinde görüyoruz. Ve eğer Köylüler Savaşının gürbüz vandalizmi, son yılların hareketi içinde, Odenvald'da, Karaorman'da, Silezya'da, kendini ancak yer yer gösterebildiyse, bu durum, her halde, modern ayaklanmanın bir ayrıcalığını oluşturmaz. [sayfa 34]

BİR

İLKİN Almanya'nın 16. yüzyıl başındaki durumu üzerine şöyle kuşbakışı bir gözatalım.

Alman sanayii, 14. ve 15. yüzyıllar içinde, güçlü bir atılım göstermişti. Yerel, kırsal ve feodal sanayi yerine, kentlerin geniş bir pazar, hatta uzak pazarlar için üretim yapan lonca sanayii geçmişti. Yünlü ve keten dokuma, sürekli ve çok yaygın bir sanayi durumuna gelmişti. Daha o zamanlar, Augsburg'da, ince yün, keten ve ipek kumaşlar dokunuyordu. Dokuma sanayii yanında özellikle cevahirçilerin, heykeltçilerin, taş yontucuların, bakır ve ağaç gravürcülerinin, zırhçıların, madalyacıların, tornacıların vb. sanayileri gibi, ortaçağ kilise adamları ve laiklerinin lüksünde bir beslenme [sayfa 35] kaynağı bulan ustalık sanayileri de gelişmişti. En önemlileri baru-

tun^[10] ve matbaanın bulunması olan az çok önemli bir dizi bulgu, sanayiın gelişmesine büyük bir katkıda bulunmuştu.

Sanayiın yanısıra, tecim de geliyordu. Yüz yıllık deniz tekeli sayesinde, Hanse^[11], tüm Kuzey Almanya'nın, ortaçağ barbarlığının üstüne yükselmesini sağlamıştı. Ve Harise, 15. yüzyılın sonundan itibaren, İngiliz ve Hollandalıların rekabeti karşısında, hızla çökmeye başlamış bulursa da, Hindistan'dan Kuzeye büyük ticaret yolu, Vasko de Gama'nın bulgularına karşın, Almanya'dan geçmeye devam ediyordu. Augsburg, İtalyan ipeklilerinin, Hindistan baharatının ve tüm Doğu ürünlerinin her zaman büyük ambarı idi. Yukarı-Almanya kentleri, özellikle Augsburg ve Nürnberg, o gün için dikkate değer bir zenginlik ve lüks merkezi idiler. Hammaddeler üretimi de, aynı biçimde, büyük ölçüde gelişmişti. Alman madencileri, 15. yüzyılda, dünyanın en usta madencileriydiler ve, öte yandan, kentlerin gelişmesi, tarımı ortaçağ barbarlığından kurtarmıştı. Sadece geniş toprakların tarıma açılması ile kalınmadı, ama yabancı ülkelerden getirilen, ve daha çok özen isteyen yetiştirilmeleri, tarım üzerinde genel olarak elverişli bir etkide bulunan boya bitkileri ve başka bitkiler de ekildi.

Her şeye karşın, Almanya ulusal üretimindeki gelişme, öbür ülkeler üretimindeki gelişmenin gerisinde kalmıştı. Tarım, İngiltere ve Hollanda'nın tarımından, sanayi de, İtalya, Flandre'lar, ve İngiltere'nin sanayiinden çok gerideydi ve, deniz ticareti alanında, İngilizler, ve hele Hollandalılar, daha şimdiden Almanları yenmeye başlamışlardı. Nüfus, henüz çok dağınıktı. Almanya'da uygarlık, az sayıda bir sanayi ve ticaret merkezi yöresinde toplanmış olarak, deyim yerindeyse, serpme bir durumda bulunuyordu. Bu merkezlerin çıkarları, birbirlerinden büyük ölçüde ayrılıyordu, ve şurada burada, eğer varsa, çok az bir temas noktası vardı. ^[sayfa 36] Güney, Kuzeyden bambaşka tecimsel ilişkilere ve bambaşka sürüm yerlerine sahipti. Doğu ve Batı, hemen her türlü dolaşımın dışındaydılar. Hiç bir kent, örneğin Londra'nın, daha o zamandan İngiltere için olduğu gibi, tüm ülkenin sanayi ve tecim merkezi olabilecek bir durumda değildi. İç ulaştırımlar, hemen sadece kıyı ve nehir taşımacılığı ve Augsburg ve Nürnberg' den, Kolonya yolu ile, Hollanda'ya, ve Erfurt yolu ile, Kuzeye götüren birkaç büyük ticaret yolu ile sınırlanıyorlardı. Nehirlerin ve tecim yollarının uzağında, büyük ulaştırma yollarının dışında, ancak çok az yabancı ürün tüketip, sadece küçük

bir miktarda ihraç ürünü üreterek, ortaçağ sonu yaşama koşulları içinde sıkıntılı bir yaşam sürdürmeye devam eden belli bir sayıda küçük kent bulunuyordu. Kırsal nüfus içinde, sadece soyluluk daha geniş çevreler ve yeni gereksinmeler ile temas durumunda idi. Büyük köylüler yığına gelince, yakın yerel ilişkiler çerçevesini ve kendi dar yerel ufuklarını hiç bir zaman aşmamışlardır.

İngiltere ve Fransa'da, tecim ve sanayi gelişmesi, tüm ülkedeki çıkarların sıkı bir bağlantısı, ve, dolayısıyla, siyasal merkezleşme sonucunu verdiği halde, Almanya, çıkarları, ancak, salt yerel merkezler yöresinde, eyaletler bakımından birleştirmesini başarabiliyor, bundan da, Almanya'nın dünya ticareti dışında bırakılması ile daha da güçlenen siyasal bir dağılma doğuyordu. *Salt feodal* imparatorluk dağıldıkça, bir imparatorluğun çeşitli parçalarını kendi aralarında bağlayan bağlar da ortadan kalktı, imparatorluğun büyük bağımlıları (vassalleri) az çok bağımsız prensler durumuna dönüştü, ve imparatorluğun imparator kentleri ile şövalyeleri, bazan birbirlerine, bazan prenslere ya da imparatora karşı birleştiler. Nasıl davranacağını bilemeyen imparatorluk hükümeti, imparatorluğu birleştiren çeşitli öğeler arasında sallanıp duruyor ve yetkesinden gitgide daha çok yitiriyordu. İmparatorluk hükümetinin Louis XI biçimi merkezleştirme girişimi, tüm dolaplara ve tüm zorlamalara karşın, sadece [sayfa 37] Avusturya topraklarını bir araya getirmesini başarabildi. Bu genel düzensizlikten, bu sayısız çatışmalar yumağından yararlananlar ve eninde sonunda yarar sağlaması gerekenler, dağınıklık içindeki merkezleşmenin temsilcileri, yerel ve eyaletsel merkezleşmenin temsilcileri olan, yörelerinde imparatorun bile gitgide öbürleri gibi bir prens durumuna geldiği *prensler* oldu.

Bu koşullar içinde, ortaçağdan kalma sınıfların durumu büyük ölçüde değişmiş, ve eski sınıflar yanında yeni sınıflar oluşmuştu.

Prensler, yüksek soyluluktan çıkmışlardı. Daha şimdiden, imparatorlardan hemen tamamen bağımsız, ve hükümdar haklarının çoğuna sahip bir durumda idiler. Kendi başlarına savaş ve barış yapıyor, sürekli ordular besliyor, parlamentolar topluyor ve vergiler koyuyorlardı. Küçük soyluluk ile kentlerin büyük bir bölümünü, daha şimdiden yetkeleri altına almışlardı. Henüz doğrudan doğruya imparatorluğa bağımlı öbür kent ve baronlukları da kendi topraklarına katmak için ellerinde bulunan tüm araçları kullanıyorlardı. İmparatorluk iktidarı karşısında, karşı-merkezleştirici (*décent-*

ralisation) bir etkide buldukları gibi, bu kent ve baronluklar karşısında merkezleştirici bir etkide bulunuyorlardı. İçte, yönetimleri daha şimdiden çok keyfi idi. Çoğu kez, ancak işin içinden başka türlü çıkamadıkları zaman zümreler temsilcilerini (*états*) toplantıya çağınıyorlardı. Canlarının istediği gibi vergiler koyuyorlardı. Temsilcilerin vergi oylama hakkı seyrek olarak tanınıyor ve daha da seyrek olarak uygulanıyordu. Ve hatta uygulandığı zaman bile, prens, vergi ödemeyen, ama vergiden paylarını alan iki zümre, yani şövalyelik ve din adamları sayesinde, genellikle çoğunluğa sahip bulunuyordu. Prenslere para gereksinmesi, saraylarının lüksü ve genişlemesi, sürekli orduların kurulması ve artan hükümet harcamaları ile birlikte, artıyordu. Vergiler gitgide ağırlaştılar. Kentler, çoğu kez, ayrıcalıkları nedeniyle, ^[sayfa 38] vergilerden başışık bulunuyorlardı. Sonuç olarak, vergilerin tüm ağırlığı, köylülerin, prens yurtlukları köylülerinin olduğu kadar, bağımlı şövalyelerin serfleri, angaryacıları ve yarı-kiracıları (*tenanciers*) üzerine yükleniyordu. Dolaysız vergiler yetmediği zaman dolaylı vergilere başvuruluyordu. Hazine açıklarını kapatmak için, maliye sanatının en ince manevraları kullanılıyordu. Bütün bunlar yetmediği, rehine koyacak hiç bir şey kalmadığı, ve hiç bir özgür imparator kenti borç vermek istemediği zaman da, para işlemlerinin en kötüsüne başvuruluyor, kalp para basılıyor, hazinenin o sıradaki çıkarına göre, yüksek ya da alçak, zorunlu dolaşım oranları saptanıyordu. Daha yüksek fiyatla yeniden satmak üzere, sonra zorla geri alınan bazı ayrıcalıkların ticareti, tüm karşıkoma girişiminin her türlü haraç ve yağmaya bahane olarak sömürülmesi, vb. vb., bütün bunlar, o çağda, prensler için önemli ve günlük gelir kaynakları idiler. Son olarak, adalet de, onlar için sürekli ve çok önemli bir tecim konusu idi. Kısacası, ayrıca prensin yargıçları ile öbür görevlilerinin açgözlülüklerini de doyurma zorunda bulunan o çağın uyrukları, “ataerki” yönetim sisteminin nimetlerinden bol bol yararlanıyorlardı.

Orta soyluluk, ortaçağ feodal aşama-sırasından hemen tamamen silinmişti. Üyelerinin bir bölümü bağımsız küçük prensler durumuna gelmişti; öbürleri, *küçük soyluluk* safları içine düşmüş-tüler. Küçük soyluluk, şövalyeler, hızla sonlarına yaklaşıyorlardı. Küçük soyluluğun büyük bir bölümü, daha şimdiden sefaletе düşmüş, ve sadece, asker ya da sivil işlerde, prenslerin hizmetinde yaşıyordu. Bir başka bölümü, prenslerin bağıllık ve bağımlılığı içinde

bulunuyordu. Azınlık, imparatorluğun dolaysız bağımlılığı içinde idi. Askeri tekniğin gelişmesi, piyadenin artan rolü, ateşli silahlardaki ilerleme, bu soyluluğun ağır şövalye olarak askeri önemini azalttı ve, aynı zamanda, müstahkem şatolarının zaptedilmezliğine son verdi. tıpkı Nüremberg zanaatçılarının varlığı gibi, [sayfa 39] sanayiın ilerlemesi ile, şövalyelerin varlığı da gereksiz bir duruma geldi. Para gereksinimleri, yıkımlarına büyük ölçüde katkıda bulundu. Şatolarda yaşanan lüks, cirit oyunları ve şenliklerdeki göz kamaştırıcılık yarışları, silah ve at fiyatları, toplumsal gelişmenin ilerlemesi ile birlikte artmış, oysa şövalye ve baronların gelir kaynakları ya çok az artmış, ya da hiç artmamıştı. Yağma ve haraçları, büyük yollar eşkıyalığı ve bu türlü başka soylu uğraşlar ile birlikte yürütülen özel savaşlar, zamanla çok tehlikeli bir duruma geldi. Uyrukların borç ve yüküm ödemeleri, eskisinden pek de çok bir şey getirmiyorlardı. Artan gereksinimlerini karşılamak için, feodal beyler (senyörler), prenslerin kullandıkları araçlara başvurmak zorunda kaldılar. Köylülerin soyluluk tarafından sömürüsü yıldan yıla ağırlaştı. Serflerin sıkılıp suyu çıkarıldı, angaryacılar (*corvéable*), her türlü bahane ve etiket altında, yeni vergi ve yükümler altına sokuldu. Angaryalar, vergiler, yükümlülükler, toprak işleme hakları, mallarını kullanma hakkı, kalıtım hakkı, vb., tüm sözleşmeler çiğnenerek, keyfi bir biçimde artındılar. Adalet ya esirgeniyor, ya da satılıyordu, ve şövalye, artık köylüden para sızdırmak için hiç bir bahane bulamadığı zaman, şuna buna bakmadan onu hapse atıyor, ve özgürlüğünü sattın almaya zorluyordu.

Küçük soyluluk, öbür zümrelerle (*ordre*) de iyi geçinemiyordu. Bağımlı (*vassale*) soyluluk, imparatorluk soyluluğu durumuna gelmeye çabalıyordu. İmparatorluk soyluluğu da, kendi payına, bağımsızlığını korumaya çalışıyordu. Prenslerle olan sürekli anlaşmazlıkların nedeni buydu. Şövalyeler, o kendini beğenmiş havaları ile, kendilerine gereksiz bir zümre gibi görünen din adamları zümresinin hem büyük yurtluklarına, hem de bekârlık ve kilise yasası yüzünden bölünemeyen engin zenginliklerine istekli bir gözle bakıyorlardı. Kentlerle ardı arası kesilmeyen savaşlar içindeydiler. Onlara para borçluydular; onların topraklarını yağma ederek, tecimenlerinin yolunu kesip soyarak, savaşlarda tutsak [sayfa 40] edilen yurttaşlarını haraca keserek yaşıyorlardı. Ve şövalyeliğin bütün bu zümrelere karşı savaşımı, para sorunu onun için giderek dirimsel bir sorun

haline geldikçe, daha da kızışıyordu.

Ortaçağ feodal ideolojisi temsilcisi olan din adamları zümresi (*clergé*), tarihsel altüst oluştan daha az etkilenmiyordu. Matbaanın bulunması ve tecim gereksinmelerinin genişlemesi, bu zümrenin elinden sadece okuma yazma tekeli değil, ama yüksek kültür tekeli de almıştı. İşbölümü, entelektüel alanda da kendini gösterdi. Din adamları zümresi, yeni hukukçular kastı tarafından bir dizi son derece etkin görevden uzaklaştırıldığını gördü. Bu zümre de, büyük ölçüde gereksiz bir duruma gelmeye başladı, zaten tembelliği ve artan bilgisizliği de bunu gösteriyordu. Ama, ne kadar gereksiz bir duruma geliyorsa, elde olan tüm araçlarla durmadan daha da artırdığı engin zenginlikleri sayesinde, o kadar kalabalıklaşıyordu.

Din adamları zümresi de, birbirinden adamakıllı ayrı iki sınıf biçiminde bölünüyordu. Feodal kilise hiyerarşisi, aristokratik sınıfı oluşturuyordu: piskoposlar ve başpiskoposlar, manastır başpapazları, manastır başkanları ve öbür yüksek aşamalı papazlar. Bu yüksek kilise görevlileri, ya imparatorluk prensleri, ya da başka prenslerin metbuluğu (*suzeraineté*) altında, birçok serfler ve angaryalıları ile birlikte, geniş toprakları egemenlikleri altında tutan feodal beylerdiler. Uyruklarını sadece soyluluk ve prensler kadar acımasızca sömürmekle kalmıyor, ama bu işi daha da kinik bir biçimde yapıyorlardı. Dolaysız zor dışında, dinin bütün mızıkçılıklarını; uyruklarının son mangırlarını sökmek ve kilise varlığını artırmak için, işkencenin korkunçlukları dışında, aforoz ve günah bağışlamanın tüm korkunçluklarını kullanıyorlardı. Belge sahteciliği, bu ulu kişiler için, günlük ve alışılmış bir para sızdırma aracıydı. Ama, sıradan feodal yükümlülük ve vergiler dışında, ayrıca öşür de aldıkları halde, [sayfa 41] tüm bu gelirler onlara gene de yetmiyordu. Halktan daha çok para sızdırmak için, kutsal resim ve tansıklı kutsal evliya eşyası üretmeye, dua yerleri örgütlemeye, günah bağışlama ticareti yapmaya giriştiler, ve bu iş, uzun zaman, çok büyük bir başarı ile sürdü.

Bu yüksek aşamalı papazlar ile, onların, siyasal ve dinsel sapkınlıkların (*hérésies*) yayılması ile durmadan güçlenen kalabalık keşişler jandarması, hem halkın, hem de soyluğun hınç konusu idiler. Doğrudan doğruya imparatorluğa bağımlı buldukları ölçüde, prensler için bir engel oluşturuyorlardı. Kocagöbekli piskoposlar ve başpapazlar ile onların keşişler ordusunun tatlı hayatı, soyluluğun kıskançlığını çekiyor, ve vaazları ile apaçık bir çelişme durumunda

bulunduğu ölçüde, bunun masraflarını çeken halkı kızdıyordu.

Din adamları zümresinin *halk takımı* (*plébéinne*) bölüntüsü, köy ve kent bölge papazlarından (*cure*) oluşuyordu. Bunlar, kilise feodal aşama-sirasının dışında idiler, ve zenginliklerinden hiç bir pay almıyorlardı. Çalışmaları pek denetlenmiyordu, ve bu çalışma kilise bakımından ne kadar önemli olursa olsun, şimdilik kışlaya sokulmuş keşişlerin polis hizmetleri kadar gerekli değildi. Bu nedenle onlara çok az para veriliyordu, ve arpalıkları da, çoğu zaman, çok değersizdi. Burjuva ya da halktan geldikleri için, yığının maddi durumuna, papaz olmalarına karşın, burjuva ve halkta sevgi uyandıracak kadar yakın bulunuyordu. Çağın hareketlerine katılma, keşişlerde çok seyrek görülen bir şey olmasına karşın, bu, papazlarda kuraldandı. Hareketin teorisyen ve ideologlarını bunlar sağlamış, ve aralarından, halk takımı ve köylülerin temsilcisi olan birçoğu, bu nedenle, darağacında ölmüşlerdir. Bundan ötürü, halkın rahiplere karşı beslediği hınç, bu papazlara karşı ancak çok seyrek olarak yöneliyordu.

Prenslerin ve soyluluğun üstünde imparatorun bulunması gibi, yüksek ve aşağı din adamları zümresinin üstünde de ^[sayfa 42] papa bulunuyordu. İmparatorun, “olağan santim”i, imparatorluk vergilerini toplaması gibi, papa da, Roma sarayının lüksünü ödediği genel kilise vergilerini topluyordu. Bu kilise vergileri, rahiplerin gücü ve sayısı sayesinde, hiç bir ülkede, Almanya’da olduğu kadar özene bezene ve santim şaşmadan toplanmamıştır. Özellikle, piskoposlukların açılması vesilesi ile alınan vergilerde durum böyleydi. Artan gereksinmeler ile birlikte, yeni para sağlama yolları bulundu: kutsal eşya ve günahların bağışlanması ticareti, papanın, katoliklerin günahlarını affetmesi dolayısıyla toplanan armağanlar vb.. Her yıl, Almanya’dan Roma’ya, böylece büyük paralar akıyor, ve bundan doğan artan baskı, sadece rahiplere karşı beslenen hıncı büyütmele kalmıyor, ama, özellikle, o çağın en ulusal zümresi olan soylulukta, ulusal duyguyu da güçlendiriyordu.

Ortaçağ kentlerinin eski küçük-burjuvaları, ticaret ve sanayideki gelişme sonucu, birbirinden iyice ayrı üç bölüntü doğurmuşlardı.

Kent topluluğunun başında *ayrıcalıklı sınıf* (*patriciat*), halk arasındaki deyimle “*eşraf*” (*die Ehrbarkeit*) bulunuyordu. Bu bölüntü, en zengin ailelerden bileşiyordu. Kent Meclisinde sadece bu

aileler toplanıyor ve bütün belediye görevlerini bu aileler görüyorlardı. Böylece, bu aileler sadece kent gelirlerini yönetmekle kalmıyor, ayrıca bu gelirlerle yaşıyorlardı da. Zenginlikleri ile, imparator ve imparatorluk tarafından kabul edilen geleneksel aristokratik durumları ile güçlü olarak, tüm komünü, ve kent uyruğu tüm köylüleri, türlü biçimlerde sömürüyorlardı. Tahıl ve para tefeciliği yapıyor, her türlü tekeli kendilerine mal ediyor, baltalık ve otlak haklarını, birbiri ardına, komünün elinden alıyor, komün orman ve otlaklarından salt kendileri yararlanıyor, yollar, köprüler, kapılar üzerine keyfi ayakbaşı paraları ve başka vergiler koyuyor, ve loncasal ayrıcalıklar, yurttaşlık ve ustalık hakları, ve adalet ticareti yapıyorlardı. çevredeki köylüler, [sayfa 43] bu bölüntüden, soyluluk ya da papazlardan gördükleri davranıştan daha iyisini görmüyorlardı. Tersine, kırlardaki hepsi de bu bölüntüden olan belediye yargıç ve görevlileri, para sızdırma işinde, aristokratik sertlik ve doymazlığa, bir de belli bir bürokratik incelik katıyorlardı. Bu biçimde toplanan belediye gelirleri, çok keyfi bir biçimde yönetiliyorlardı. Salt bir formalite olan belediye muhasebesi, elden geldiğince savsaklanıyor ve içinden çıkılmaz bir duruma getiriliyordu. Belediye paralarının çalınıp aşınması günlük işlerdendi. 1848 yılının o kadar çok belediye yönetiminde ortaya çıkardığı güveni kötüye kullanmalar düşünülünce, ayrıcalıklarla çevrili, akrabalık bağları ve ortak çıkarlarla sıkı sıkıya birleşmiş az sayıdaki bir kast için, kent gelirleri aracıyla büyük ölçüde zenginleşmenin ne kadar kolay olacağı kendiliğinden anlaşılır.

Kentsel komün haklarını her yerde, özellikle maliye alanında yok etmek için, ayrıcalıklılar, gerekli olanı yapmışlardı. Komünler, hiç olmazsa belediye yönetiminin denetimini ellerine geçirmek için, ancak daha sonra, bu efendilerin dolandırıcılıkları dayanılmaz bir duruma geldiği zaman, yeniden harekete geçtiler. Ve bu işte, aslında kentlerin çoğunda da başarı kazandılar. Ne var ki, loncalar arasındaki sonu gelmez uyuşmazlıklar sayesinde, ayrıcalıklıların direngenliği, ve imparatorluk ve bağlaşıklık kentler hükümetlerinden gördükleri destek sayesinde, ayrıcalıklı belediye meclisi üyeleri, ister kurnazlık, ister zorla olsun, az zaman içinde, eski egemenliklerini, gerçekte yeni baştan kurmayı başardılar. 16. yüzyıl başında, bütün kentlerde, komün yeni baştan muhalefet içinde bulunuyordu.

Ayrıcalıklı bölüntüye karşı bu muhalefet, kendini Köylüler Savaşı sırasında çok açık bir biçimde gösteren iki bölüntüden bile-

şiyordu.

Bizim bugünkü liberallerimizin öncüsü olan *burjuva muhalefet*, zengin ve orta burjuvalar ile birlikte, küçük-burjuvaların, [sayfa 44] yerine göre, az ya da çok önemli bir bölümünü biraraya getiriyordu. İstemleri, sadece anayasal alan üzerinde toplanıyordu. Bu muhalefet, belediye yönetimi üzerinde bir denetim hakkı ve ister komün meclisinin kendisi aracılığı ile, isterse komünal (büyük meclis, belediye meclisi) bir temsil aracılığı ile olsun, yasama gücüne bir katılma, ayrıcalıklı hisim kayıncılığı ve ayrıcalıklı bölüntü içinde kendini gitgide daha açık bir biçimde gösteren birkaç aile oligarşisinin sınırlandırılmasını istiyordu. Bundan başka, olsa olsa, meclisteki birkaç yerin, kendi içinden sevilmiş küçük-burjuvalar tarafından doldurulmasını istiyordu. Kendisine, şurada burada, ayrıcalıklıların hoşnutsuz ve sınıflarından kopmuş bölüntüsünün de katıldığı bu parti, tüm olağan komün meclisleri ve loncalarda, büyük çoğunluğu oluşturuyordu. Meclis yandaşları ve radikal muhalefet, asıl *burjuvalar* arasında çok küçük bir azınlık oluşturuyordu.

Bu “ölçülü”, “yasal”, “rahat”, “akıllı” muhalefetin, 16. yüzyıl hareketi içinde, kalımcısı olan anayasacı partinin, 1848 ve 1849 yılları hareketi içinde oynadığı rolün tıpkısını, ve aynı başarı ile nasıl oynadığını görme fırsatını bulacağız.

Öte yandan, burjuva muhalefet, tembellik yaşamı ve gevşek töreleri kendisinde tepki uyandıran rahipleri daha da sert bir biçimde kınıyordu. Bu kutsal insanların utanılacak yasama biçimlerine karşı tedbir alınmasını, rahiplerin yararlandığı özel yargılama yetkisi ve vergi bağışıklığının kaldırılmasını ve, genel olarak, keşiş sayısının azaltılmasını istiyordu.

Halk muhalefeti, sınıflarından kopmuş burjuvalar ve, kalfalar, gündelikçiler ve *lumpen-proletaryanın*, kentlerin gelişmesinin en düşük derecelerinde bile görülen bu ayaktakımının birçok tohum halindeki öğeleri gibi, yurttaşlık haklarından yoksun kentliler yığınından bileşiyordu. Zaten *lumpen-proletarya*, geçmiş toplumun hemen tüm evrelerinde, [sayfa 45] az çok gelişmiş bir biçimde görülen bir olaydır. Belirli bir ekmek kapısı ve başını sokacak belli bir yeri olmayan kimseler yığını, tam da bu çağda, feodalizmin, her mesleğin, yaşamın her düzeyinin, birçok ayrıcalık arkasında mevzilendiği bir toplum halinde dağılması ile, büyük ölçüde artmıştı. Tüm ileri ülkelerde, serseriler sayısı, hiç bir zaman 16. yüzyılın birinci yarısında

olduğu kadar yüksek olmamıştır. Bu serserilerden bazıları, savaş dönemleri boyunca, ordulara yazılıyor, bazıları kapı kapı dileniyor, son olarak başka bazıları da, kentlerde, günlük işler ya da loncalar tarafından kapılmamış başka uğraşlar aracılığıyla, sefil hayatlarını kazanmaya çalışıyorlardı. Bu üç öge de, Köylüler Savaşında bir rol oynarlar: birincisi, köylülerin karşılarında yenik düştükleri prenslerin ordularında; bozguncu etkisi kendini her an gösteren ikincisi, köylü komploları ve köylü çetelerinde; üçüncüsü de, kentliler partilerinin savaşımında. Öte yandan, bu sınıfın büyük bir bölümünün, özellikle kentler ögesinin, o çağda, sağlıklı köylü özlüğünden henüz büyük bir varlığa sahip bulunduğunu, ve modern ayaktakımının satılmışlık ve bozulmuşluk derecesine erişmekten henüz uzak olduğunu da unutmamak gerek.

Kentlerdeki halk muhalefetinin, o çağda, çok karışık öğelerden bileştiği görülüyor. Bu muhalefet, eski feodal ve loncasal toplumun sınıflarından kopmuş öğeleri ile, doğmakta bulunan burjuva toplumun henüz gelişmemiş, ancak tohum halindeki proleter öğelerini bir araya getiriyordu. Bir yanda, yoksul düşmüş, varolan burjuva düzene hâlâ lonca ayrıcalıkları ile bağlı zanaatçılar; öte yanda, topraklarından kovulmuş köylüler ile işlerinden çıkarılmış ve henüz proleter durumuna dönüşmeyen hizmetkârlar. Bunlar arasında, şimdilik resmi toplumun dışında kalmış ve, yasama koşulları bakımından, o günün sanayisi ile lonca ayrıcalıklarının izin verdiği ölçüde proletaryaya yaklaşan, ama, aynı zamanda, işte tam da bu ayrıcalıklar nedeniyle, hemen hepsi ^[sayfa 46] geleceğin ustaları ve burjuvaları olan kalfalar vardı. Bu nedenle, bu çeşitli öğeler karışımının parti davranışı, zorunlu olarak pek güvenilirmez ve yerine göre değişen bir davranıştı. Köylüler Savaşına kadar, halk muhalefeti, bir parti olarak, siyasal savaşımına katılmadı. Kendini ancak burjuva muhalefetin bir bölüntüsü, gürültücü, gözü yağmada, birkaç fiçı şaraba satılan bir bölüntüsü olarak gösteriyordu. Bu muhalefeti bir parti durumuna dönüştüren şey, köylülerin ayaklanmalarıdır; ve hatta o zaman bile, bu muhalefet, istemlerinde ve eyleminde, hemen her yerde, köylülere bağımlı kaldı, – bu da, o çağda, kentlerin henüz kıra ne derecede bağımlı bulduklarını ilgi çekici bir biçimde tanıtlar. Bu muhalefet, bağımsız bir eylem yürüttüğü ölçüde, kır üzerin,de kentlin sanayi tekellerinin kurulmasını istiyor, kent yöresi köylüleri üzerine çöken feodal yükümlülüklerin kaldırılması ile

kent gelirlerinin azaltılmasına karşı çıkıyordu; kısacası, bu önlemede, gericiydi, kendi öz küçük-burjuva öğelerine boyun eğiyor, ve böylece, modern küçük-burjuvazinin, demokrasi firması altında üç yıldan beri oynadığı traji-komediye ilginç bir prelüd sağlıyordu.

Thüringen'de, Münzer'in, ve bazı başka yerlerde de, onun çömezlerinin dolaysız etkisi altındadır ki, kentlerin halk bölüntüsü, tohum halindeki proleter unsur, bir anda hareketin bütün öbür bölüntüleri üzerinde ağır basacak derecede, genel fırtına tarafından sürüklendi. Tüm Köylüler Savaşının doruk noktasını oluşturan, ve bu savaşın en yüce çehresi olan *Thomas Münzer*'in çehresi yöresinde toplanan bu oluntu (*épisode*), aynı zamanda, en kısa oluntudur. Bu öğenin çabucak yıkılacağını, daha çok fantastik bir niteliğe bürüneceğini, ve istemlerinin ifadesinin son derece karışık kalacağını anlamak güç değildir, çünkü, çağın koşullarında, en dayanıksız toprakla karşılaşan öğe, bu öğedir.

Sonuncusu bir yana bırakılırsa, bu sınıfların altında, ulusun sömürülen büyük yığını: *köylüler* bulunuyordu. Tüm ^[sayfa 47] toplumsal katmanlar yapısı: prensler, memurlar, soylular, papazlar, ayrıcalıklılar ve burjuvalar, hep bunlar üzerine çöküyordu. İster bir prense, ister bir imparatorluk baronuna, ister bir piskoposa, isterse bir manastır ya da bir kente bağlı bulunsun, köylüye her yerde bir eşya gibi, bir yük hayvanı gibi, hatta çoğu kez daha da kötü davranılıyordu. Serf olarak, efendisi, onu, canının istediği gibi kullanıyordu. Angaryacı olarak, sözleşmeye dayanan yasal yükümlülükler onu ezmeye yetiyordu, ama bu yükümlülüklerin kendileri günden güne daha ağır bir duruma geliyordu. Zamanın en büyük bölümünü, efendisinin toprakları üzerinde çalışmakla geçirmeliydi. Kendisine kalan az bir zamanda kazandığı şey üzerinden efendisinin hakkını (*cens*), öşürü, yükümlülüklerini (*redevance*), haracı (*taille*), yolluğu (askeri vergi), devlet vergilerini ve imparatorluk harçlarını ödemeliydi. Efendisine bir vergi ödemeksizin ne evlenebilir, hatta ne de ölebilirdi. Üstelik, alelade feodal angaryalar dışında, efendisi için saman, çilek, yaban mersini devşirmeli, salyangoz toplamalı, av avlamalı, odun yarmalıydı, vb.. Balık tutma ve avcılık yapma hakkı efendiye aitti, ve köylü, av hayvanlarının kendi ürününü çiğnemesine elini kolunu bağlayarak bakmalıydı. Köylülerin ortak otlak ve korulukları, beyler tarafından hemen her yerde ellerinden zorla alınmışlardı. Ve bey, köylünün mülkünü nasıl dilediği gibi kullanı-

yorsa, kişiliğini de, karısının ve kızlarının kişiliklerini de öyle kullanıyordu. İlk gece hakkı vardı. Canı istediği zaman, köylüyü, onu orada bugün sorgu yargıcının beklediği kadar kesin bir biçimde işkenenin beklediği hapse atılabiliyordu. Keyfine göre, onu geberesiye dövdürtüyor ya da kafasını kestiriyordu. *Caroline*'in^[12], o “kulakları kesme”, “burnu kesme”, “gözleri oyma”, “parmakları ve elleri koparma”, “kafayı kesme”. “çark işkencesiyle öldürme”, “yakma”, “kızgın kerpetenle çimdikleme” “hükümlünün kol ve bacaklarını atlara bağlayıp çektirerek kopartma” gibi örnek davranışlarının hiç biri [sayfa 48] yoktu ki, soylu beyler, köylülere karşı, canlarının istedikleri gibi kullanmamış olsun. Onları, bunu yapmaktan kim alıko-yabilirdi? Yargıç kürsülerinde, kendilerine hangi iş için para verildiğini çok iyi bilen baronlar, rahipler, ayrıcalıklılar ya da yasacılar oturuyorlardı. Çünkü imparatorluğun tüm resmi zümreleri (*ordre*), köylülerin sömürsünden geçiniyorlardı.

Gene de, kendilerini ezen boyunduruk altında dişlerini gıcır-datsalar da, köylülerin ayaklanması, çok güçlü. Dağınıklıkları, ortak bir anlaşmayı son derece güçleştiriyordu. Ardarda gelen kuşakların boyuneğme alışkanlığı, birçok bölgede silah kullanma alışkanlığının yitirilmesi, beylerin kişiliğine göre bazan hafifleyen, bazan ağırlaşan sömürünün sertliği, köylüleri dinginlik içinde tutmaya yardım ediyordu. Bu nedenle, ortaçağda, birçok yerel köylü isyanları görülür, ama, hiç değilse Almanya'da, Köylüler Savaşından önce, köylülüğün bir tek genel, ulusal ayaklanması görülmez. Buna, köylülerin, tek başlarına, karşılarında prenslerin, soyluluğun ve kentlerin, sağlam bir bağlaşma biçiminde birleşmiş örgütlü gücünü buldukları sürece, bir devrim yapmaya yetenekli olmadıklarını da eklemek gerek. Sadece başka zümrelerle bir bağlaşma, onlara bir yenme olanağı kazandırabilirdi, ama hepsi onları aynı derecede sömürdükleri zaman, başka zümrelerle nasıl bir bağlaşma kurabilirdi?

Böylece, 16. yüzyılın başında, imparatorluğun çeşitli zümreleri: prensler, soyluluk, yüksek din adamları, ayrıcalıklılar, burjuvalar, halk ve köylüler, gereksinmeleri son derece çeşitli ve çelişik, karmakarışık bir yığın oluşturuyorlardı. Her zümre öbürüne karşı çıkıyor, ve bütün öbürleri ile, bazan açık, bazan kapalı, sürekli bir savaşım içine girmiş bulunuyordu. Birinci Fransız Devrimi çağında görülen, ve şimdi de, en ileri ülkelerde, gelişmenin daha yüksek bir evresinde saptanan, ulusun o iki büyük kamp biçimindeki bölü-

nüşü, o zamanki koşullar içinde olanaksızdı. Bu bölünme, [sayfa 49] hatta çok yaklaşık bir biçimde, ancak ve ancak, ulusun aşağı katmanını, yani bütün öbür zümreler tarafından sömürülen köylüler ve halktan kimseler ayaklandığı zaman olabilirdi. Eğer Alman ulusunun, feodal soyluluk, burjuvazi, küçük-burjuvazi, köylülük ve proletarya biçimindeki, gene de çok daha az karmaşık olan güncel bileşiminin, şu son iki yıl içinde ne kadar büyük bir karışıklık doğurduğu anımsanırsa, o çağdaki çıkarların, görüş ve özemlerin karışıklığı kolayca anlaşılacaktır. [sayfa 50]

iki

O SIRALARDA sayısı o kadar çok olan zümrelerin, daha önemli birimler biçiminde bir araya gelmeleri, yerel ve eyaletsel merkezilik-yokluğu ve bağımsızlık, çeşitli eyaletlerin kendi aralarındaki tecimsel ve sinai yalıtıklığı, ve ulaştırma yollarının kötü durumu tarafından, aşağı yukarı tamamen engellenmiş bulunuyordu. Bu bir araya geliş, ancak Reformla, dinsel ve siyasal devrimci fikirlerin yayılması ile gerçekleşir. Bu fikirlere katılan ya da onları iteleyen çeşitli sınıflar, ulusu, doğrusunu söylemek gerekirse tamamen eğreti ve yaklaşık bir biçimde, üç büyük kamp içinde toplar: Katolik ya da gerici kamp, burjuva-reformcu lütergil (*lùthérien*) kamp ve devrimci kamp. Eğer, ulusun bu büyük [sayfa 51] parçalanmasında pek

bir mantık görülmez, eğer bazan ilk iki kampta da aynı ögelere raslanırsa, bu durum, ortaçağdan kalma resmi zümrelerden çoğunun, o çağda içinde buldukları ayırtma durumu ve, çeşitli bölgelerde, aynı zümreleri bir an için karşıt yönlerde geliştiren merkezilik-yokluğu ile açıklanır. Şu son yıllarda, Almanya’da, buna benzer olayları saptama fırsatını o kadar sık bulduk ki, 16. yüzyılın çok daha karmaşık koşulları içinde, zümrelerin ve sınıfların böylesine bir görünür karmakarışıklığı bizi şaşkırtamaz.

Şu son yıllardaki bunca deneye karşın, Alman ideolojisi, ortaçağ savaşlarını içinde, zorlu tannbilimsel çekişmelerden başka bir şey görmemekte devam eder. Eğer o çağın insanları, sadece göksel işler konusunda anlaşabilselerdi, bizim tarihçilerimizin ve devlet adamlarımızın fikrine, dünya işleri üzerinde hiç bir tartışma nedenleri olmazdı. Bu ideologlar, bir çağın kendi üzerine, ya da bir çağ ideologlarının o çağ üzerine beslediği tüm kuruntuları, peşin para gibi alacak kadar saftırlar. Bu türlü kimseler, örneğin 1789 Devriminde, anayasal krallığın, mutlak krallığa göre üstünlükleri üzerine pratik bir tartışmadan, Şubat Devriminde, cumhuriyet mi krallık mı sorununu çözme girişiminden başka bir şey görmezler. Bütün bu altüst olmalar içinde kendi yolunu izleyen, ve savaşım durumundaki partilerin bayrakları üzerinde yazılı siyasal lakırdılar kendisinin ifadesinden başka bir şey olmayan *sınıf savaşımaları*, o sınıflar arasındaki savaşımalar, haberleri sadece dış ülkelere yeterince belirgin bir biçimde onlara kadar gelmekle kalmayıp, ülkemizdeki binlerce proleterin gürlene ve öfkesinde de yankılandığı halde, bizim ideologlarımızın, bugün bile, pek akıllarına gelmezler.

Hatta 16. yüzyılın din savaşları adı verilen şeylerde bile, her şeyden önce, çok olumlu maddi sınıf çıkarları sözkonusuydu, ve bu savaşlar da, daha sonra İngiltere ve Fransa’da ortaya çıkan iç çatışmalar kadar, sınıf savaşımaları idiler. Eğer bu sınıf savaşımaları o çağda, dinsel bir nitelik ^[sayfa 52] taşıyor, eğer çeşitli sınıfların çıkar, gereksinme ve istemleri din maskesi altında gizleniyor idiyse, bu hiç bir şeyi değiştirmez ve çağın koşulları ile kolayca açıklanır.

Ortaçağ, yola en ilk ögelerden çıkmıştı. Herşeye yeni baştan başlamak için, eski uygarlık, eski felsefe, eski siyasa, eski hukuk biliminden herşeyi silip süpürmüştü. Yitip giden eski dünyadan, hıristiyanlık ile, tüm uygarlıklarından yoksunlaşmış, yan yanya yıkık birkaç kentten başka bir şey kalmamıştı. Sonuç şu oldu ki, geliş-

menin tüm ilkel evrelerindeki gibi, rahipler, entelektüel kültür tekelini ellerine aldılar, ve kültürün kendisi de herşeyden önce dinbilimsel bir nitelik kazandı. Rahiplerin elleri arasında, siyasa ve hukuk bilimi, tüm öbür bilimler gibi, yalnız tanrıbilim kolları olarak kaldılar, ve tanrıbilimde yürürlükte olan ilkelere göre incelendiler. Kilise dogmaları, aynı zamanda, siyasal belitler idiler, ve Kutsal Kitap tümceleri de, tüm mahkemelerde yasa gücüne sahipti. Hatta bağımsız bir hukukçular sınıfı oluştuktan sonra bile, hukuk bilimi daha uzun süre tanrıbilimin egemenliği altında kaldı. Ve tüm entelektüel çalışım alanında tanrıbilimin bu egemenliği, aynı zamanda, feodal egemenliğin en genel bireşimi ve onaylaması olan kilisenin durumunun da zorunlu sonucu idi.

Buna göre, genellikle feodalizme karşı yöneltilen tüm saldırıların, her şeyden önce kiliseye karşı saldırılar olacakları, toplumsal ve siyasal tüm devrimci öğretilerin, aynı zamanda ve her şeyden önce, tanrıbilimsel sapkınlıklar olacakları açıktır. Varolan toplumsal koşullara dokunabilmek için, onların kutsal niteliklerini kaldırmak gerekiyordu.

Feodalizme karşı devrimci muhalefet, tüm ortaçağ boyunca devam etti. Bu muhalefet, kendini, koşullara göre kimi zaman mistik, kimi zaman açık mezhep sapkınlığı, kimi zaman da silahlı ayaklanma biçimi altında gösteriyordu. Mistiğe ilişkin olarak, 16. yüzyıl reformlarının ona ne kadar bağlı oldukları bilinir. Münzer de ona çok şey borçludur. [sayfa 53] Mezhep sapkınlıkları, ya Alp dağları çobanlarının, ataerkil görüşlere, kendilerine kadar sokulan feodaliteye karşı tepkilerinin (*Vaudois*'lar^[13]), ya kentlerin feodalizme karşı muhalefetine (*Albigais*'lar^[14], Arnold de Brescia, vb.) ya da yalnız köylü ayaklanmalarının (John Bal, Pikardiya'daki Macar usta^[15], vb.) ifadeleri idiler. Biçim ve içerik bakımından, tarihin hareketine karşı gerici girişimler oldukları, ve sadece yerel bir öneme sahip buldukları için, *Vaudois*'ların ataerkil mezhep sapkınlıkları ile İsviçrelielerin ayaklanmasını burada bir yana bırakabiliriz. Öbür iki ortaçağsal mezhep sapkınlığı biçiminde, 12. yüzyılda, burjuva muhalefet ile köylü-halk takımı muhalefeti arasındaki, Köylüler Savaşının başlıca başarısızlık nedeni olan büyük bağdaşmazlığın habercilerini görüyoruz. Bu bağdaşmazlık, tüm ortaçağ boyunca sürüp gider.

Kentlerin mezhep sapkınlığı, –ve uyarınca söylemek ge-

rekirse, bu, ortaçağın resmi mezhep sapkınlığıdır–, esas itibariyle rahiplere karşı yöneliyor, yani zenginliklere ve siyasal konuma saldırıyordu. Tıpkı burjuvazinin şimdi bir *gouvernement à bon marche*^[16] istediği gibi, ortaçağ burjuvaları da “ucuz bir kilise” istiyorlardı. Biçimi bakımından gerici olarak, kilisenin ve dogmaların gelişmesinde bir yozlaşmadan başka bir şey görmeyen her mezhep sapkınlığı gibi, burjuva mezhep sapkınlığı da, kilisenin ilk düzeninin yeniden kurulmasını, ve salt din adamları zümresinin ortadan kaldırılmasını istiyordu. Bu ucuz kurumun sonucu, keşişleri, yüksek din görevlilerini, Roma sarayını, kısacası, kilisede pahalıya malolan her şeyi ortadan kaldırmak olacaktı. Kralların korunumu altında bulunmakla birlikte, aslında kendileri birer cumhuriyet oldukları için, kentler, papalığa karşı saldırıları ile, ilk kez olarak, genel bir biçim altında, o burjuva egemenliğinin normal biçiminin cumhuriyet olduğu gerçeğini ifade ediyorlardı. Kentlerin bir dizi kilise dogma ve yasalarına muhalefetleri, kısmen bundan önce söylenenlerle, ^[sayfa 54] kısmen de öbür yasama koşulları ile açıklanır. Örneğin, kentlerin, rahiplerin bekarlığına karşı neden o kadar zorlu bir biçimde karşı çıktıklarını, hiç kimse Boccaccio’dan daha iyi açıklayamaz. İtalya ve Almanya’da Arnold ve Brescia, Fransa’nın güneyinde Albi’liler, İngiltere’de John Wielef, Bohemya’da Huss ve kalikstenler^[17], bu eğilimin başlıca temsilcileri oldular. Eğer feodalizme karşı muhalefet, kendini burada sadece *kilise* feodalitesine karşı muhalefet olarak gösteriyorsa, bunun nedeni, sadece, her yerde, kentlerin daha şimdiden tanınmış bir zümre oluşturmaları, ve ayrıcalıkları, silahları ya da zümreler meclislerinde, laik feodaliteye karşı savaşım vermek için yeterli araçlara sahip bulunmalarıdır.

Küçük soyluluğun en büyük bölümünün, rahiplere karşı savaşımında ve mezhep sapkınlığında kentlerle bağlantısını, Fransa’nın güneyinde, İngiltere’de ve Bohemya’da olduğu kadar, daha şimdiden, burada da görüyoruz – küçük soyluluğun kentler karşısındaki bağımlılığı ve prensler ve yüksek din görevlilerine karşı kentlerle olan çıkar dayanışması ile açıklanan olay; Köylüler Savaşında bunu gene göreceğiz.

Köylü ve halk takımı gereksinmelerinin dolaysız ifadesi olan ve hemen her zaman bir ayaklanmaya bağlı bulunan mezhep sapkınlığının niteliği ise bambaşka idi. Bu mezhep sapkınlığı, gerçi, burjuva mezhep sapkınlığının, rahiplere, papalığa ve ilkel kilise dü-

zeninin yeniden kurulmasına ilişkin tüm istemlerini içeriyordu, ama ondan sonsuz derecede ileriye de gidiyordu. İkel hıristiyanlığın eşitlik koşullarının topluluk üyeleri arasında yeniden kurulmasını ve uygar toplum için kural olarak tanınmalarını da istiyordu. “İnsanların tanrı karşısındaki eşitliği”nden, uygar eşitliği, ve hatta, kısmen daha şimdiden, servet eşitliğini çıkartıyordu. Soyluluk ile köylülerin, ayrıcalıklıların, ayrıcalıklı burjuvalar ve halktan kimselerin eşitliğini gerçekleştirmek, feodal angaryaları, efendi hakkını, vergileri, ayrıcalıkları ve, eninde sonunda, göze çok batan zenginlik farklılıklarını ortadan kaldırmak: [sayfa 55] ilkel hıristiyan öğretilerle zorunlulukla çıkan istemler olarak az çok açık bir biçimde ortaya konar ve desteklenen istemler, işte bunlardı. Feodalizmin doruğuna vardığı bir çağda, örneğin Albillerde olduğu gibi, burjuva mezhep sapkınlığından ayırılması henüz güç olan bu köylü-halk takımı mezhep sapkınlığı, 14. ve 15. yüzyıllarda, açıkça ayrı bir parti programı durumuna dönüşür, ve burjuva mezhep sapkınlığı yanında çoğu kez tamamen bağımsız bir biçimde görünür: İngiltere’de, Wyclef hareketi yanında, Wat Tyler ayaklanmasının vaizi John Ball^[18] gibi, Bohemya’da, kalisktenler yanında, Taboritler gibi. Almanya’da halk takımı temsilcileri tarafından 15. yüzyıl sonu ve 16. yüzyıl başında yetkinleştirilen cumhuriyetçi eğilim, Taboritlerde, tanrıbilimsel süsler altında, daha o zamandan ortaya çıkıyordu.

Gericilik dönemlerinde devrimci gelenekleri sürdüren *flagellant*’ların, *lollard*’ların,^[19] vb. mistik mezheplerin aşırı etkinliği, bu mezhep sapkınlığı biçimine bağlanır.

Halk takımından kişiler, o çağda, tamamen resmi toplum dışında yer almış tek sınıfı oluşturuyorlardı. Burjuva topluluğunun dışında oldukları gibi, feodal topluluğun da dışında idiler. Ne ayrıcalıkları vardı, ne de mülkleri, hatta köylüler ve küçük-burjuvalar gibi ağır yükümlülükler altına konmuş bir mülkleri bile yoktu. Nerden bakılırsa bakılsın, malsız mülksüz ve her türlü haktan yoksun idiler. Yaşama koşulları, onları, o günün kendilerinden hiç bir haberleri olmayan kurumlar ile hiç bir zaman dolaysız bir buluşukluk durumuna getirmiyordu. Bunlar, feodal toplum ile burjuva loncanın dağılmasının canlı simgesi ve, aynı zamanda, modern burjuva toplumun ilk habercileri idiler.

Daha o çağda, halkçı bölüntünün, kendini neden sadece feodalizme ve ayrıcalıklı burjuvaziye karşı savaşım ile sınırlandırma-

yacağını iŖte bu durum açıklar; bu bölüntü, en azından imgeleme yetisi alanında, henüz doğmakta olan modern burjuva toplumu aŖmalıydı. Bu durum, her türlü mülkten ^[sayfa 56] dıŖtalanmıŖ bu bölüntünün, sınıf bađdaŖmazlıklarını üzerine dayanan tüm toplum biçimlerinde ortak olan kurumları, grŖleri ve fikirleri, neden daha Ŗimdiden tartıŖma konusu yapacağını açıklar. İlkel hıristiyanlığın *chiliastique*^[20] dŖleri, bunun için elveriŖli bir hareket noktası sunuyordu. Ama, aynı zamanda, sadece bugünü değil, hatta geleceği de aŖan bu nceleme, ancak zorlu, fantastik bir niteliğe sahip olabilir ve, ilk gerekleŖtirme giriŖiminde, gene çağın koŖulları tarafından belirlenen dar sınırlar içine dŖecekti. Özel mülkiyete karŖı saldınlar, mallarda ortaklık istemi, kaba bir iyilikseverlik rgt biçiminde dağılıp gideceklerdi. Belirsiz hıristiyan eŖitliđi, olsa olsa, yasa karŖısında uygar eŖitliđe varabiliyordu; her türlü yetkenin ortadan kaldırılması, sonunda, halk tarafından seilmiŖ cumhuriyetçi hükümetlerin kurulmasına yolaçtı. Komünizmi imgeleme yetisinde öncelemek, gerçeklikte, modern burjuva koŖullarının bir öncelenmesi idi.

Gelecekteki tarihin bu zorlu, ama, halk takımı bölüntüsünün yaŖama koŖulları gözönünde tutulursa çok anlaşılır ncelemesine, ilkin Almanya’da, *Thomas Münzer* ve yandaŖlarında raslıyoruz. Daha nce Taboritlerde, ama sadece salt askeri düzeyde bir tedbir olarak, bir tür *chiliastique* mal ortaklığı vardı. Bu komünist ınlamalar, ancak Münzer’dedir ki, gerçek bir toplum bölüntüsünün özlemlerinin ifadesi durumuna gelirler. Ancak ondadır ki, bu komünist ınlamalar belirli bir açıklıkla formüle edilmiŖlerdir, ve ondan sonra, bu ınlamaları, modern iŖi hareketi ile kaynaŖmalarına kadar, her büyük halk ayaklanmasında bir kez daha duyarız; tıpkı ortaçağda, zgr köylülerin, kendilerini gitgide ağları içine alan feodaliteye karŖı yrttikleri savaŖımların, serfler ve angaryacıların, feodal egemenliği dipten doruğa yıkmak için yrttikleri savaŖımlar ile kaynaŖması gibi.

Ulusun blnmŖ bulunduğu  büyük kamptan birincisi, tutucu-katolik kamp, kurulu düzenin sürdürülmesinde çıkarı bulunan tüm öğeleri: imparatorluk iktidarı, papaz sınıfı ^[sayfa 57] ve laik prenslerin bir bölümünü, zengin soyluluğu, büyük din görevlileri ve kentler ayrıcalıklılarını bir araya getirirken, *lüterci-ıltan burjuva* reform partisi, varlıklı muhalefet öğelerini, kk soyluluk yığını,

burjuvaziye, ve hatta, laik prenslerin, kilise mallarının zoralmı ile zenginleşmeyi uman ve imparatorluk karşısında daha büyük bir bağımsızlık kazanmak için fırsattan yararlanmak isteyen bir bölümünü bir araya getiriyordu. Son olarak, köylüler ve halktan kimseler de, istemleri ve öğretileri en açık bir biçimde Thomas Münzer tarafından dile getirilen *devrimci* bir parti oluşturuyorlardı.

Luther ve Münzer, öğretileri ile olduğu kadar, karakter ve eylemleri ile de, yönettikleri partileri hayranlık uyandıracak bir biçimde temsil ederler.

Luther, 1517'den 1525'e, modern Alman anayasacılarının 1846'dan 1849'a geçirdikleri evrimin tıpkısını geçirdi; bir an hareketin başında bulunduktan sonra, bu hareket içinde, o zamana kadar kendisini destekleyen halkçı ya da proleter parti tarafından geride bırakıldığını gören her burjuva partisinin geçirdiği evrimin tıpkısını geçirdi.

Luther, 1517'de, ilkin Katolik Kilisesinin dogmalarına ve kuruluşuna saldırdığı zaman, muhalefeti henüz belirli bir nitelik taşııyordu. Bu muhalefet, eski burjuva mezhep sapıklığının istemlerini aşmaksızın, daha radikal hiç bir eğilimi dışalamıyordu, ve zaten dışalayamazdı da. Çünkü, başlangıçta, tüm muhalefet öğelerini biraraya getirmek, en kararlı devrimci erkeyi göstermek ve katolik ortodoksluk karşısında daha önceki sapıtık doktrinlerin tümünü temsil etmek gerekiyordu. Bizim sosyalist ve komünist olduklarını söyleyen, ve işçi sınıfının kurtuluşunu düşleyen burjuva liberallerimiz, 1847'de, işte tam da bu anlamda henüz devrimci idiler. Luther'in güçlü köylü özlüğü, kendini en coşkunun bu birinci dönemi içinde gösterdi.

“Eğer saldınlarnın kudurganlığı devam edecekse, diye [sayfa 58] yazıyordu Roma kilisesi rahiplerinden sözederken, bu kudurganlığı durdurmak için, sanırım kralların ve prenslerin zora başvurduklarını, dünyayı zehirleyen bu uğursuz hayvan soyuna saldırdıklarını, ve girişimlerine, *sözle değil, silahlarla* bir son verdiklerini görmekten daha iyi bir yol ve daha iyi bir çare herhalde olmayacak. Tıpkı hırsızları ip, katilleri kılıç, sapıkları ateş ile cezalandırdığımız gibi, bu uğursuz yıkım öğretmenlerine, papalara, kardinallere, piskoposlara, ve tüm Roma Sodom'u sürüsüne, neden *elimizde olan bütün silahlar ile* saldırmıyor, ve neden *ellerimizi onların kanlarında yıkamıyoruz?*”

Ama bu ilk devrimci ateş, uzun sürmedi. Luther'in indirdiği yıldırım, yapacağını yaptı. Tüm Alman halkı harekete geçti. Bir yandan, köylüler ve halktan kimseler, onun rahiplere karşı savaşım çağrılarında, hıristiyan özgürlüğü üzerindeki vazırlarında, ayaklanma işaretini gördüler; öte yandan ılıman burjuvalar ile küçük soyluluğun büyük bir bölümü, hatta kendileri ile birlikte bazı prensleri de sürükleyerek, onun yöresinde toplandılar. Birileri, tüm zorbalarn hesabını görmek için zamanın geldiğini sandılar; öbürleri ise sadece rahiplerin egemenliğine, Roma karşısındaki bağımsızlığa, ve katolik aşama-sırasına bir son vermek, ve kilise mallarının zoralmı sayesinde zenginleşmek istiyorlardı. Partiler birbirlerinden ayrıldılar ve kendi sözcülerini buldular. Luther, bu partiler arasında bir seçim yapmak zorunda kaldı. Saksonya seçici prensinin korunluğu, Wittenberg Üniversitesinin üstün profesörü, bir günden öbürüne ün ve güç kazanan, kendisine canla başla bağlı bir insan ve dalkavuk sürüsü ile çevrili bu büyük adam, bir an bile duraksamadı. Hareketin halk öğelerine ihanet etti ve soyluluğun, burjuvazinin ve prenslerin partisine katıldı. Roma'ya karşı kökünü-kazıma savaşı çağrıları yavaş yavaş söndü. Luther, şimdi, *başşçı evrimi* ve pasif *direnmeyi* salık veriyordu (örneğin bkz: *Alman Soyluluğuna Çağrı*, 1520, vb.). Ulrich Von Hutten tarafından, [sayfa 59] kendi yanına, ve Sickingen'den, soyluluğun din adamları ve prenslere karşı hazırladıkları ayaklanmanın merkezi olan Eberburg'a gelmesi için yapılan çağrıyı, Luther şöyle yanıtladı:

“İncil davasının *zorla ve kan dökerek* kazanılmasından yana değilim. Dünya söz ile yenildi, kilise söz ile kuruldu, o, eski haline söz ile getirilecektir, ve Deccal, onu, zor kullanmadan eline geçirdiği gibi, zora başvurulmaksızın yıkılıp gidecektir.”

Koronacak ya da reforma uğrıtılacak kurumlar ve dogmalar yöresindeki o pazarlık, Augsburg itirafı^[21] ile sonuçlanan o çirkin diploması, ödünler, entrikalar ve uzlaşmalar oyunu, reforme edilmiş burjuva kilisesinin, sonunda alçakça anlaşmalar pahasına sağlanmış kuruluşu, işte Luther'in eğilimi bu biçimi aldığı, ya da daha doğrusu bu belgin biçimde saptandığı gün başlar. Alman ulusal meclislerinde, uyuşma kurullarında, gözden geçirme dairelerinde ve Erfurt parlamentolarında, siyasal biçim altında, daha bir süre önce, mide bulandırıcaya kadar yinelenen şey, işte aynı sefil madrabazlığın ta kendisidir. Resmi reformun küçük-burjuva niteliği, kendini en

açık bir biçimde, işte bu görüşmeler boyunca göstermiştir.

Bundan böyle burjuva reformun temsilcisi olarak tanınan Luther' in, yasa çerçevesinde ilerlemeyi salık vermesinin sağlam nedenleri vardı. Kentlerin çoğu, ılıman reformdan yana çıkmışlardı, küçük soyluluk, giderek bu tutuma katılıyordu. Bazı prensler de bu tutuma katılmışlardı, öbürleri duraksama içindeydiler. Bu işin başarısı, Almanya'nın hiç değilse büyük bir bölümünde, sağlanmış demektir. Eğer işler barışçı bir biçimde gelişmeye devam ederse, öbür bölgeler, uzun erimde, ılıman muhalefetin itişine direnemezlerdi. Ama her zorlu sarsıntı, ılıman partiyi halk takımı ve köylülerin aşırı partisi ile çatışma durumuna düşürecek, prensleri, soyluluğu ve bazı kentleri hareketten uzaklaştıracak, ve [sayfa 60] sonunda, ya burjuva partisinin, köylü ve halk takımı partisi tarafından geride bırakılması, ya da hareketin tüm partilerinin, Katolik restorasyon tarafından ezilmesinden başka bir seçenek bırakmayacaktı. Ve burjuva partilerin, en küçük bir başarı kazanır kazanmaz, yasa çerçevesinde ilerleme aracıyla, devrimin *Scylla*'sı ve restorasyonun *Charybde*'i arasında nasıl volta vurduğunu, son yılların olayları bize yeterince göstermiştir.

Çağın, toplumsal ve siyasal, genel koşulları gereği, her türlü dönüşüm sonuçları, zorunlulukla prensler yararına olacağı için, burjuva reform, halk ve köylü öğelerden daha açık bir biçimde ayrıldıkça, gitgide reforma uğramış prenslerin denetimini altına düşecekti. Luther'in kendisi de gitgide onların hizmetkarı oldu ve halk, onu da, öbürleri gibi, prenslerin uşağı durumuna gelmiş olmakla suçladığı, ve Orlamünde'de olduğu gibi, taşlayarak kovduğu zaman, ne yaptığını çok iyi biliyordu.

Köylüler Savaşı patlak verdiği, ve gerçekte prensler ile soyluluğun katolik çoğunluk durumunda buldukları bölgelerde patlak verdiği zaman, Luther arabulucu rolü oynamaya çalıştı. Hükümetlere korkusuzca saldırdı. Haksız vergi ödetmeleri ile, ayaklanmadan sorumlu olduklarını bildirdi. Onlara karşı ayaklananlar köylüler değildi, Tanrının ta kendisiydi. Ama, öte yandan, ayaklanmanın dine aykırı ve İncilin kurallarına karşı olduğunu da söylüyordu. Sonunda, iki karşı partiye savaşmaktan vazgeçmelerini ve dostça bir anlaşmaya varmalarını öğütledi.

Ama, bu iyi dilekli aracılık önerilerine karşın, ayaklanma hızla yayıldı, hatta prensler, soylular ve Luther yandaşı kentlerin

yetkesi altında bulunan bölgelere bile yayıldı ve “ölçülü” burjuva reform sınırlarını hızla aştı. Ayaklanmaların en kararlı bölüntüsü, Münzer’in yönetimi altında, karargâhını Thüringen’de Luther’in çok yakınlarında kurdu. Birkaç başarı daha kazandılar mı, tüm Almanya alevler içinde, [sayfa 61] Luther kuşatılmış, belki de hain olarak kılıçtan geçirilmiş, ve burjuva reform, halk ve köylü devriminin kabarması tarafından süpürülüp götürülmüş demektir. Yani duraksamaya vakit yoktu. Devrim karşısında, tüm eski anlaşmazlıklar unutuldu. Roma Sodom’unun uşakları, köylü çeteleri karşısında, Tanrının suçsuz kuzuları, tatlı çocukları idiler. Burjuvalar ve prensler, soyluluk ve papazlar sınıfı, Luther ve papa, “yağmacı ve kıyıcı köylü çeteleri”ne karşı birleştiler.

“Kudurmuş köpekleri gebertir gibi, *gizlice* ve *açıktan açığa*, bunları *parçalamak*, bunları *boğmak*, bunları *boğazlamak* gerek! diye haykırır Luther. Bu nedenle, benim aziz beylerim, bunları boğazlayın, bunları gebertin, bunları boğun, burasını, şurasını kurtarın! Eğer [bu -ç.] savaşında ölürseniz, bundan daha kutsal bir ölüm olmaz!”

Köylülere acıma yok! Tanrının acımadığı, tersine, cezalandırmak ve yok etmek istediği kimseleri bağışlayanlar da, isyancılara katılmışlar demektir. Sonra, köylüler, eğer öbürünü dinginlik içinde koruyabilmek için, ineklerinin birinden vazgeçme zorunda kalırlarsa, Tanrıya şükretmesini öğreneceklerdir; ve ayaklanma da, prenslere, halkın ne kafada olduğunu, ancak zor aracıyla hükümet edebileceğini gösterecektir.

“Bilge der ki: *Cibus, onus et virgam asino*.^[22] Köylülerin kafası yulaf samanı dolu; onlar Tanrının sözlerini duymaz, onlar budaladırlar; bu nedenle onlara kamçıyı, arkebüzü^[23] duyurmak gerek; bu, onlara iyi gelecek. Boyun eğmeleri için dua edelim. Yoksa, acıma yok! *Arkebüzleri konuşturun*, yoksa daha kötü olacak.”

Proletarya, Mart günleri ertesinde, zafer meyvelerinden payını istediği zaman, bizim sosyalist ve insansever burjuvalarımız da işte tastamam böyle konuşuyorlardı.

Luther, Kutsal Kitap çevirisi ile, halkçı harekete güçlü bir silah vermişti. Kutsal kitapta, çağın feodalleşmiş [sayfa 62] hıristiyanlığının karşısına, ilk yüzyılların gösterişsiz hıristiyanlığını, ayrışma durumundaki feodal toplumun karşısına, geniş ve ustalıkla feodal aşamasını (hiyerarşi) bilmeyen bir toplum tablosunu çıkarmıştı. Köy-

lüler, prenslere, soyluluğa ve papazlara kaşı, bu silahtan her anlamda yararlanmışlardı. Şimdi, Luther onlara karşı dönüyor, ve Kutsal Kitaptan, Tanrı tarafından kurulmuş yetkeler için, o zamana kadar hiç bir mutlak krallık çanak-yalayıcısının yapamadığı biçimde, gerçek bir övgü çıkartıyordu! Prenslerin tanrısal hukuka dayanan iktidarı, pasif itaat, hatta serflik, onun tarafından, Kutsal Kitap adına onaylandı. Böylece, sadece köylülerin ayaklanması değil, ama Luther'in tinsel ve cismani yetkelerle karşı tüm başkaldırması da yadsınmış bulunuyordu. Böylece, sadece halk hareketi değil, ama burjuva hareket de, prensler yararına, ihanete uğruyordu.

Şu son yıllarda, bu kendi özgeçmişlerini yadsıma örneklerini bir kez daha vermiş bulunan burjuvaların da adını anmak gerekir mi?

Şimdi burjuva reformcusu Luther'in karşısına, halk devrimcisi *Münzer*'i koyalım.

Thomas Münzer, 1498 yılına doğru,^[24] Harz'da, *Stolberg*'de doğmuştu. *Stolberg* kontunun keyfi yönetimine kurban giden babası, asılarak ölmüş. Münzer, daha onbeşinde iken, okulda, Halle'de Magdebourg başpiskoposu ve Roma Kilisesine karşı gizli bir dernek kurdu. Çağın tanrıbilimindeki derin bilgisi, genç yaşta doktorluk aşaması ve Halle'deki bir kadınlar manastırında bir kilise papazlığı elde etmesini sağladı. Bu görevde kilise dogma ve ayinlerine karşı büyük bir küçümseme ile davranıyor, baş ayinden (*messe*), kudas töreninde ekrmekle şarabın İsa peygamberin eti ile kanına dönüşmesi (*transsubstantion*) sözlerini tamamen çıkartıyor ve, Luther'in anlattığına göre, ayin sırasında dağıttığı ekrmekleri kutsamadan yutuyordu. Her şeyden önce ortaçağ mistiklerini, özellikle de Kalabriyalı Joachim'in^[25], *chiliastique*^[26] [sayfa 63] yazılarını irdeliyordu. Bu yazarın haber verip betimlediği bin yıllık krallık, yozlaşmış kilise ve bozulmuş dünyanın mahkûmiyeti zamanı, reform ve çağın genel kaynaşması ile birlikte, Münzer'e gelmiş gibi göründü. Bölgede başarılı vaızlar verdi. 1520'de, birinci İncil vaızı olarak *Zwickau*'ya gitti. Orada, birçok bölgelerde sessiz sedasız yaşamaya devam eden, ve alçakgönüllülük ve geçici sakinmaları arkasında, aşağı toplumsal katmanların, kurulu düzene karşı büyüyen muhalefetlerinin gizlendiği o coşkun *chiliastique* tarikatlardan birini buldu; şimdi, büyüyen çalkantı ile birlikte, bu tarikatlar, gitgide daha açık ve daha direngen bir çalışma gösteriyorlardı. Bu tarikat, başında *Nicolas Storch*'un

bulunduğu anabaptistler tarikatı idi. Anabaptistler, kıyamet günü ile bin yıllık krallığın yaklaştığını vaaz ediyorlardı; onların “keşifleri (*visions*), esrimeleri ve ermişlik”leri vardı. Az zamanda Zwickau Konseyi ile çatışmaya girdiler. Münzer, hiç bir zaman onlara tamamen katılmadan, ama onları gitgide kendi etkisi altına alarak, bunları savundu. Konsey, var gücüyle bunlara karşı çıktı; kentten ayrılmak zorunda kaldılar, – ve Münzer de onlarla birlikte. Bu iş, 1521 sonunda olmuştu.

Münzer Prag’a gitti, ve Huss hareketinden artakalanlar ile ilişki kurarak orada tutunmaya çalıştı, ama konuşmaları, onu Bohemya’dan kaçmak zorunda bırakmaktan başka bir sonuç vermedi. 1522’de, Thüringen’de Allstedt’e vaiz atandı. Orada, tapınışı reformdan geçirmeye başladı. Luther’in, işi oraya vardırılmayı göze almasından önce, Latince kullanılmasını tamamen kaldırdı, ve pazar ayinlerinde sadece İncilleri ve havarilerin mektuplarını değil, tüm Kutsal Kitabı okuttu. Aynı zamanda, bölgedeki propagandayı örgütledi. Halk, dört bucaktan ona koştu, ve az zamanda, Allstedt, tüm Thüringen’deki rahip düşmanı halk hareketinin merkezi durumuna geldi.

O sırada, Münzer, henüz her şeyden önce bir tannbilimci idi; saldırılan, henüz sadece rahiplere karşı yöneltilmişti. [sayfa 64] Ama, Luther’in daha o zamandan yapmaya başladığı gibi, güürültüsüz patırtısız tartışmalar ve banşçı evrim vaazetmiyordu. Luther’in eski zorlu vaazlarını sürdürüyor ve Saksonya prensleri ile halkı, Roma rahiplerine karşı silahlı savaşıma çağırıyordu.

“İsa: ben size banş değil, kılıç getirmeye geldim, demez mi? Ama siz, [Saksonya prensleri] bu kılıçla ne yapacaksınız? Eğer Tanrının iyi kullanı olmak istiyorsanız, onu İncil yoluna çıkan kötöleri ortadan kaldırmak ve yok etmek için kullanınız. İsa, büyük bir ihtişamla şöyle buyurmuştur: Lakin üzerlerine kral olmamı istemeyen o düşmanlarınızı buraya getirin, ve önümde boğun (*İncil*, Luka, 19, 27) ... Tanrının kudretinin, bu işi sizin kılıcınızın yardımı olmaksızın da yapacağı yolundaki o yavan saçmalıklarla bize karşı komayın; yoksa o kılıç kınında paslanabilir. Çünkü Tanrının esinine karşı gelen kimseleri, tıpkı Ezekiyas, Keyhus, Yesu, Daniel ve Elya’nın, Bal rahiplerini yok ettikleri gibi, acımadan yok etmek gerekir. Başka türlü, hristiyan kilisesini kaynağına döndürmek olanaklı değildir. Hasat zamanı, Tanrı bağlarının kötü otlarını yolmak gerekir. Tanrı

şöyle dedi (Musa, 5,7): “Putu tapanlara acımayacaksınız. Gazabıma uğramak istemiyorsanız, onların mezbahlarını yıkacak, kutsal resimlerini parçalayıp yakacaksınız!”

Ama, halk arasındaki devrimci kaynaşma günden güne arttığı halde, prenslere yapılan bu çağrılar hiç bir sonuç vermedi. Gitgide daha açık bir biçimde dile getirilen fikirleri her gün daha atılgan bir duruma gelen Münzer, o zaman burjuva reformdan kesinlikle ayrıldı ve bundan böyle siyasal bir ajitatör rolünü oynadı.

Tanrıbilimsel ve felsefi öğretisi, kısacası, sadece katolikliğin değil, ama hıristiyanlığın da tüm temel noktalarına saldırıyordu. Münzer, hıristiyan biçimler altında, modern spekülâtif görüşlerle olağanüstü bir benzerlik gösteren, ve hatta, zaman zaman, tanrıtanımazcılığa yaklaşan bir kamutanrıcılık ^[sayfa 65] (*panthéisme*) öğretiyordu. Kutsal Kitabı, biricik ve yanılmaz esin (*révélation*) olarak reddediyordu. Gerçek yaşayan esin, diyordu Münzer, her zaman ve bütün halklarda varolmuş bulunan ve bugün de varolan akil-esindir. Akla karşı Kutsal Kitabı çıkarmak demek, özü sözle öldürmek demektir. Çünkü, Kutsal Kitabın sözünü ettiği Kutsal-Ruh, bizim dışımızda yoktur. Kutsal-Ruh, aklın ta kendisidir. İman, aklın insanda ete kemiğe bürünmesinden başka bir şey değildir, ve bu nedenle, hıristiyan olmayanlar (payenler) de iman sahibi olabilirler. Bu iman, canlı duruma gelmiş bu akıl sayesinde, insan tanışallaşıp kutsallaşır. Bu nedenle, cennet öbür dünyada olan bir şey değildir, onu kendi yaşamımızda aramak gerekir; ve iman sahiplerinin görevi de, bu cenneti, Tanrının bu krallığını, yeryüzünde kurmaktan başka bir şey değildir. Nasıl ki, öbür dünyada cennet yoksa, tıpkı öyle, cehennem ve sürekli cehennem azabı da yoktur. Aynı biçimde, insanların kötü içgüdü ve kötü isteklerinden başka bir şeytan yoktur. İsa, öbür insanlar gibi bir insan, bir yalvaç ve bir öğretmendi, ve havarilerle birlikte yediği son yemek de (*la cène*), ekmek ve şarabın, bu yemeğe mistik hiç bir şey katmaksızın yenilip içildikleri basit bir anma yemeği.

Münzer bu öğretiyi çoğu kez, yeni feseftenin belli bir süre gizlenmek zorunda kaldığı hıristiyan cümle kuruluşları altında saklayarak öğretiyordu. Ama iyiden iyiye *hérétique* (sapkın mezhepli) bir nitelik taşıyan düşünce, yazılarının her yanından fışkırır, ve Kutsal Kitap maskesini, bugünün birçok Hegel çömezinden çok daha az ciddiye aldığı görülür. Gene de, Münzer’i modern felsefeden üç

yüzyıl ayırır.

Siyasal öğretisi tastamam bu devrimci dinsel görüşe denk düşüyor, ve tanrıbilimi çağın dinsel görüşlerini ne kadar aşırıyordu, o da varolan toplumsal ve siyasi ilişkileri o kadar aşırıyordu. Münzer'in tanrıbiliminin tanrıtanımazcılığa yaklaşması gibi, siyasi programı da komünizme yaklaşıyordu, ve bir tek modern komünist tarikat, daha devrimin [sayfa 66] öngününde bile, 16. yüzyılın "münzerci" tarikatlarının teorik cephaneliğinden daha zengin bir teorik cephaneliğe sahip bulunmuyordu. Çağın halktan kimselerinin istemlerinin bir sentezi olmaktan çok, bu halktan kimseler arasında tohum halinde bulunan proleter öğelerin kurtuluş koşullarının dahice bir öncelmesi olan bu program, Tanrı krallığının, yalvaçların bin yıllık krallığının, kilisenin kaynağına dönmesi, ve sözde ilkel, ama, gerçeklikte, yepyeni olan bu kilise ile çelişki durumunda bulunan tüm kurumların ortadan kaldırılması aracıyla, yeryüzünde hemen kurulmasını istiyordu. Münzer'e göre, Tanrı krallığı, orada artık hiç bir sınıf ayrılığı, hiç bir özel mülk, toplum üyelerine karşı çıkan hiç bir yabancı, özerkli devlet iktidarının bulunmadığı bir toplumdan başka bir şey değildi. Varolan tüm yetkeler, eğer devrime boyun eğmeyi ve ona katılmayı reddederlerse, ortadan kaldırılmalıydı; tüm çalışmalar ve tüm mallar ortaklaşa olmalı, ve en tam bir eşitlik hüküm sürmeliydi. Bu programı gerçekleştirmek için sadece tüm Almanya'da değil, ama hristiyanlık dünyasının tümünde bir dernek kurulmalıydı. Prenslere ve soylular, bu derneğe katılmaya çağılacaklardı, eğer katılmayı reddederlerse, dernek, ilk fırsatta, elde silah, ya onları devirecek ya da öldürecekti.

Münzer, bu derneği örgütlemek için, hemen işe koyuldu. Vazırları daha da zorunlu bir devrimci niteliğe büründü. Artık sadece rahiplere saldırmakla yetinmeyerek, prenslere, soyluluğa, ayrıcalıklılara karşı da aynı atılganlıkla gürlüyordu. Varolan baskıyı en ateşli renklerle betimliyor, ve bunun karşısına, toplumsal ve cumhuriyetçi eşitliğin bin yıllık krallığı düşsel tablosunu çıkarıyordu. Aynı zamanda, birbiri ardından devrimci yergi yazıları yayımlıyor, ve kendisi, derneği Allstedt ve yörelerinde örgütlerken, dört bir yana özel görevliler gönderiyordu.

Bu propagandanın ilk sonucu, Allstedt yakınlarında, Mellerbach'taki Bakire Meryem kilisesinin: "Ama onlara şöyle [sayfa 67] yapacaksınız: mezbahları yıkacaksınız, ve dikili taşlarını parçala-

yacaksınız, ve onların Aşerlerini balta ile keseceksiniz, ve onların oyma putlarını ateşte yakacaksınız. Çünkü sen Allahın RABBE mukaddes bir kavminin (Tesniye, 7, 5) buyruğuna göre yıkılması oldu. Saksonya prensleri, ayaklanmayı yatıştırmak için, Allstedt'e geldiler ve Münzer'i şatolarına çağırdılar. Gitti, ve orada onlara, Luther'in, Münzer'in ona verdiği adla "yumuşak Vittenberg eti" nin ağzından o zamana kadar benzerini hiç duymadıkları bir vaiz verdi. İncile dayanarak, dinsiz hükümdarları, özellikle İncile bir sapkınlık olarak bakan rahip ve keşişleri öldürmek gerektiğini söyledi. Çünkü dinsizlerin hiç bir yaşama hakları yoktur, ve ancak seçilmişlerin kayrası ile yaşarlar. Eğer prensler dinsizleri ortadan kaldırmayı reddederlerse, Tanrı onlardan kılıcı geri alacaktır, *çünkü kılıcın kudreti topluluğa aittir*. Tefeciliğin, hırsızlığın ve eşkıyalığın batağı, tüm canlı varlıkları: sudaki balıkları, gökteki kuşları, toprak üzerindeki bitkileri kendi mülkleri yapan prensler ve beylerdir. Sonra da, yoksullara: çalmayacaksınız! buyruğunu vaazederler, ama kendileri, ellerine düşen her şeyi kapar, köylü ve zanaatçının ilğini sömürürler; ama bir yoksul, neye olursa olsun, karşı çıkar çıkmaz, asılır, ve bütün bunlara, doktor "*Lügner*"^[27] Amin! der.

"Yoksulların kendilerine düşman kesilmelerinden sorumlu olanlar, beylerin kendileridir. Eğer ayaklanma nedenini ortadan kaldırmayı reddederlerse, ayaklanmanın kendisini ortadan kaldırmayı nasıl isterler? Ah! benim aziz beylerim, Tanrı demir bir çubukla eski kapların arasına ne de güzel vuracak! Eğer bana, bu nedenle, asi olduğumu söylüyorsanız, ne yapalım, öyle olsun, ben bir asiyim!" (Bkz: Zimmermann, *Köylüler Savaşı*, c. II, s. 75.)

Münzer vaazını bastırdı. Bu yüzden, Allstedt'li basımcısı, Saksonya dükası Jean tarafından, ülkeden ayrılmaya zorlandı; Münzer'in kendisine gelince, yazılan bundan böyle ^[sayfa 68] zorunlu olarak Weimar hükümetinin sansüründen geçeceklerdi. Ama o, bu buyruğa hiç bir önem vermedi. Bundan hemen sonra, imparatorluk kenti Mulhausen'de, son derece sert bir bildiri bastırdı. Bu bildiri halkın, "Tanrıyı boyalı bir kukla durumuna getirmek için ona yeterince söven kodamanlarımızın kimler olduğunu herkesin anlayabilmesi için, gözünü adamakıllı açma" sını istiyor, ve bildiriyi şu sözlerle bitiriyordu: "Bütün dünya büyük bir sarsıntıya hazır olmalı. Öyle bir sarsıntı olacak ki, dinsizler devrilecek ve yoksullar yükseleceklerdir." "Çekiçli Thomas Münzer" adlı bildirisinin en sonunda şöyle yazı-

yordu:

“Dinle, söküp atasın, paramparça edesin, kırıp geçiresin diye, yapasın ve dikesin diye, kendi sözlerimi senin ağzına koydum. Krallar, prensler, rahipler ile halk arasında demirden bir duvar çekildi. Dövüşsünler! Güçlü dinsiz zorbalarn yıkımı için, zafer kesindir.”

Münzer’in, Luther partisinden kopması, çoktanberi olup bitmiş bir işti. Luther, Münzer’in kendisine danışmadan, kendi başına yapmış bulunduğu bazı tapınma reformlarını kabul etmek zorunda kalmıştı. Münzer’in çalışımına, çok ileri giden daha enerjik bir devrimci parti karşısındaki ılıman reformcunun kuşkulu güvensizliği ile bakıyordu. Daha 1524 ilkyazında, Münzer, Mélanchton’a, o evde oturmasını seven darkafalı adam örneğine, onun da, Luther’in de, hareketten bir şey anlamadıklarını, hareketi, Kutsal Kitabın lafzına olan inanç içinde boğmaya çalıştıklarını yazmıştı. Tüm öğretileri çürüktü.

“Aziz kardeşler, bekleme ve duraksama yeter. Zamanı geldi. Yaz kapılanmıza vuruyor. Dinsizlerle dostluğunuzu kesin, onlar Tanrıkelamının, tüm gücü ile etkili olmasını engelliyorlar. Prenslerinizi pohpohlamayın, yoksa onlarla birlikte kendinizi de yıkıma mahkûm edersiniz. Tatlı bilginler, bana kızmayın, başka türlü konuşmak elimden gelmiyor.”

Luther, Münzer’i, birçok kez sözlü tartışmaya zorladı, [sayfa 69] ama, ne zaman olursa olsun, halk önünde savaşım vermeye hazır olan Münzer, kendini, Wittenberg Üniversitesinin yan tutan dinleyicileri önündeki din-bilimsel bir tartışmaya kaptırmak için en küçük bir istek duymuyordu. “Kutsal-Ruha sadece Üniversite önünde tanıklık etmek” istemiyordu. Eğer Luther içten olsaydı, savaşım basında özgürce devam edebilsin diye, Münzer’in basımcılarına karşı hileli davaları durdurmak, ve yazıları üzerine çöken sansüre son vermek için, sahip bulunduğu etkiyi kullanmaktan başka bir şey yapmazdı.

Bu kez, Münzer’in, yukarda sözünü etmiş bulunduğumuz devrimci yergisinin yayımlanmasından sonra, Luther onu açıkça suçladı. *Asi Zihniyete Karşı Saksonya Prenslerine Mektup*’unda, Münzer’in, şeytanın bir aleti olduğunu ilan etti, ve ayaklanma kışkırtıcıları kendi kötü öğretilerini yaymakla yetinmediklerine, ama yetkelere karşı ayaklanma ve silahlı dirence çağırduklarına göre,

prenslerden, işe karışıp bu kışkırtıcıları ülkeden kovmalarını istedi.

Münzer, 1 Ağustos günü, prensler önünde ayaklanma suçlamasını yanıtlamak için Wiener şatosuna çağrıldı. Aleyhinde son derece suçlandırı bazı olaylar vardı. Gizli derneği bulunmuş, madencilerin ve köylülerin derneklerindeki çalışımı meydana çıkarılmıştı. Onu ülkeden kovmakla tehdit ettiler. Allstedt'e döner dönmez, Saksonya dükası Georges'un, onun kendisine teslim edilmesini istediğini öğrendi. Kendi eliyle yazdığı dernek mektupları, içinde Georges'un uyruklarını, İncil düşmanlarına karşı silahlı dirence çağırdığı mektuplar, ele geçirilmişti. Eğer kentten zamanında ayrılmıyorsa, Konsey onu teslim ederdi.

Bu arada, halk yığınları ve köylüler arasındaki artan kaynaşma, Münzer'in bu iş için ana-baptistler içinde çok değerli yardımcıları bulduğu propagandasını büyük ölçüde kolaylaştırmıştı. Belirli dogmaları olmayan, törelerinde çileci, yorulmak bilmez, bağınaz; ajitasyonu gözünü kırpmaksızın yürüten, sadece tüm egemen sınıflara ortak düşmanlık ile ikinci ^[sayfa 70] vaftiz ortak simgesinin bir araya getirdiği bu müritler topluluğu, gitgide Münzer çevresinde toplanmıştı. Kovuşturmalar yüzünden belirli bir yerde oturmayan anabaptistler, bütün Almanya'yı dolaşüyor, ve Münzer'in, kendilerine gereksinme ve özlemlerinin bilincini vermiş bulunan yeni öğretisini her yerde yayıyorlardı. Aralarından çoğu işkenceye uğradı, odunlar üzerinde yakıldı, türlü şekilde öldürüldü, ama cesaret ve dayanıklılıkları sarsılmadı, ve çalışmalarının başansı, halkın artan kaynaşması nedeniyle, görülmemiş bir başarı oldu. Thüringen'den kaçtığı anda, Münzer'in, alanı her yerde hazır bulmasını, işte bu durum açıklar. Münzer, bundan böyle, canının istediği yere gidebilirdi.

İlkin gittiği Nuremberg yakınlarında, daha bir ay kadar önce, bir köylü ayaklanması, tohum halinde iken bastırılmış bulunuyordu. Münzer burada gizli ajitasyon yaptı. Az sonra, onun, Kutsal Kitabın zorunlu olmayan niteliği ve kutsallaştırma eylemlerinin hükümsüzlüğü üzerindeki en cüretkâr tanrıbilimsel düşüncelerini savunan, ve İsa'nın bir insandan başka bir şey olmadığını söyleyen, cismani iktidarı dine aykırı ilan eden adamlar çıktı ortaya. "Bu işte şeytanın, Allstedt iblisinin marifeti belli oluyor!" diye haykırdı Luther. Münzer, Luther'e yanıtını Nuremberg'de bastırıldı. Onu doğrudan doğruya, prenslere dalkavukluk etmek ve, duraksamaları ile, aslında, gerici partiyi desteklemekle suçluyordu. "Ama, diye ekliyordu, halk gene

de kurtulacak ve, işte o zaman da, doktor Luther kapana yakalanmış bir tilki gibi olacak.” Konseyin buyruğu ile, bu yazıya elkondü, ve Münzer de Nuremberg’den ayrılmak zorunda kaldı.

Suab’dan geçen Münzer, Alsas’a, sonra İsviçre’ye uğradı ve, büyük ölçüde kendi anabaptist görevlileri tarafından çabuklaştırılan ayaklanmanın daha aylarca önce patlak vermiş bulunduğu Karaorman’ın güneyine döndü. Münzer’in bu propaganda gezisi, halkçı partinin örgütlenmesine, istemlerinin açıkça saptanmasına ve son olarak da Nisan 1525 genel ^[sayfa 71] ayaklanmasına büyük bir katkıda bulundu. Münzer’in, bir yandan, kendisine o çağda anlaşılabilir tek dil olan dinsel yalvaçlık dili ile yöneldiği halk için ve, öte yandan, kendileri ile gerçek ereklere konusunda açıkça konuşabildiği öğretililer (*initiés*) için iki ayrı çalışımı, kendini burada açıkça gösterir. Nasıl, daha önce Thüringen’de, sadece halktan değil, ama aşağı din adamları sınıfı içinden de çıkmış bulunan en gözüpelerinden bir grup adamı çevresinde toplamış ve onların gizli derneğinin başına geçmiş ise, Karaorman’da da, Güney-Batı Almanya’nın tüm devrimci hareketinin merkezi oldu. Frankonya ve Suab aracılığıyla, Alsas’a ve İsviçre sınırına kadar, Saksonya ile Thüringen arasında bağ kurdu, ve Waldshut’ta Hubmayer, Zürih’te Conrad Giebel, Griesen’de Franz Rabmann, Memmingen’de Schappeler, Leipheim’da Jacob Wehe, Stuttgart’ta doktor Mantel gibi, çoğu devrimci din adamı olan kimseleri, çömezleri ve Güney Almanya ajitatörler derneği önderleri arasında topladı. Kendisi ise, genellikle, Schaffhouse kantonu sınırındaki Griessen’de eğleşiyor, buradan, Hegan, Klettgau, vb. gibi yerlere devrimci uğraş gezilerine çıkıyordu. Tedirgin prens ve beylerin, halkın bu yeni mezhep sapkınlığına karşı her yerde giriştikleri kanlı kovuşturmalar, ayaklanma ruhunun alevlenmesi ve derneğin güçlenmesine adamakıllı katkıda bulundu. Böylece, Münzer, Güney Almanya’da, beş ay kadar bir süre boyunca, ajitasyon yaptı. Ayaklanma patlamadan bir süre önce, ayaklanmayı yönetmek istediği, ve daha sonra, onu gene orada göreceğimiz Thüringen’e döndü.

İki parti önderinin nitelik ve davranışının, partilerinin davranışını tastamam ne ölçüde yansıttığını; Luther’in kararsızlığının, hareketin ciddileşmesi karşısındaki korkusunun, prensler karşısındaki gevşek köle ruhunun, burjuvazinin duraksamalı, ikircil siyasasına tastamam nasıl uygun düştüğünü; ve Münzer’in devrimci erke ve

sarsılmazlığının, nasıl halk takımı ve köylülerin en ileri bölüntüsünün iktidar ve [sayfa 72] sarsılmazlığı olduğunu göreceğiz. Tek ayırım şu idi ki, Luther, kendi sınıfının çoğunluğunun görüş ve özlemlerini dile getirmekle yetinir, ve böylece ucuz bir sevgi kazanırken, Münzer, tersine, köylüler ve halktan kimselerin düşünce ve ivedi istemlerini çok aşiyordu. Zaten devrimci öğelerin seçkin topluluğu ile, onun düşüncelerini paylaştığı ve onun erkesine sahip olduğu ölçüde, ayaklananlar yığını içinde ancak küçük bir azınlığı temsil eden bir parti oluşturdu. [sayfa 73]

ÜÇ

HUSS hareketinin bastırılmasından elli yıl kadar sonra, köylüler arasında filizlenen devrimci anlayışın ilk belirtileri kendini gösterdi.

İlk köylü ayaklanması, 1476'da, hüscüler (*hussites*) savaşının, “kötü hükümetlerin çok sayıda vergilerin, haraçların, anlaşmazlıkların, düşmanlıkların, savaş, yangın, ölüm, hapis, vb.”nin daha önce yoksul düşürdükleri ve rahipler ile soyluların utanıp sıkılmadan, durup dinlenmeksizin soyup soğana çevirdikleri bölge olan Würzburg piskoposluğunda patlak verdi. Dümbelekçi Jean ve *Kavalcı Jean* adlarıyla da anılan *Niklashausen*'li *Hans Boenheim* adlı genç bir çoban ve müzikçi. Tauber vadisinde, birdenbire yalvaç olarak sahneye çıktı. [sayfa 74] Anlattığına göre, Bakire Meryem kendisine

görünmüş, ve ona dümbeleğini yakmasını, kendini dans ve öbür suç sayılacak eğlencelere vermekten vazgeçmesini, ve halkı tövbe ve istiğfara çağırmasını buyurmuştu. Herkes, yanılıklarını bağışlatmak için, günahlarından ve bu dünyanın boşluklarından vazgeçmeli, her türlü süs ve bezeği bir yana bırakmalı, ve Niklashausen'e, Mer-yem Anaya haç ziyaretine gelmeliydi.

Ortaçağın dinsel renkli tüm ayaklanmalarında olduğu gibi, modern zamanlarda, her proleter hareketin başlangıcında da rasladığımız o çileciliği (*ascétisme*), burada, hareketin ilk habercisinde, bir kez daha görüyoruz. Çileci törelerin bu sıklığı, varlığın tüm zevk ve eğlencelerinden bu vazgeçme gerekliliği, bir yandan, ege-men sınıflar karşısında, İspartalı eşitliği ilkesini saptar, ve öte yandan da, toplumun aşağı katmanının, kendisi olmadıkça hiç bir zaman harekete geçmeyeceği zorunlu bir geçiş evresini oluşturur. Bu katman, devrimci erkesini geliştirmek, toplumun bütün öbür öğeleri karşısındaki karşıt konumunun açık bir bilincine varmak, kendi kendini sınıf olarak bir noktada toplamak için, işe, onu kurulu toplumsal düzen ile uzlaştırabilecek her şeyi itelemek, ezik yaşamını onun için hâlâ katlanılabilir kılan ve hatta en sert ezginin bile elinden alamadığı seyrek eğlencelerden vazgeçmek ile başlamak zorundadır. Bu *halk ve proleter çileciliği*, bağnaz biçimi ile olduğu kadar içeriği ile de, lüterci burjuva ahlaki ile İngiliz pürütenlerinin (“bağım-sızlar” ile daha ileri tarikatlara karşıt olarak) vaazettikleri ve tüm gizemi *burjuva tasarruf umudunda* yatan biçimiyle, burjuva çileciliğinden adamakıllı ayrılır. Ayrıca, bir yandan, modern üretim güçlerinin gelişmesi, İspartalı eşitliğini gereksiz bir duruma getirecek bir biçimde, kullanım nesnelere sonsuz derecede çoğalttıkça ve çoğalttığı ölçüde ve, öte yandan, proletaryanın toplumsal durumu, dolayısıyla proletaryanın kendisi, gitgide daha devrimci bir duruma geldikçe ve geldiği ölçüde, bu halkçı ve proleter çileciliğin de devrimci niteliğini [sayfa 75] yitireceği kendiliğinden anlaşılır. O andan itibaren, bu çilecilik, yavaş yavaş, yığınlar içinde görünmez olur ve, ya doğrudan doğruya pintiliği, ya da pratikte gene küçük-burjuva ve darkafalı zanaatçıların bir cimriliğine varan kibirli bir erdem şövalyeliği içinde, bu çilecilikte ayak direyen tarikatlar arasında yiter gider. Proleterler yığınına vazgeçmeyi vaazetmek, artık vazgeçebilecekleri hemen hiç şeyleri kalmadığı ölçüde, gereksizdir.

Kavalcı Jean'ın tövbe ve istiğfar vaazları çok büyük bir başarı

kazandı. Tüm ayaklanma yalvaçları ona öykündüler ve, gerçekte, bu dağınık, oraya buraya savrulmuş, en körükörüne boyun eğme içinde büyümüş köylü yığını, sadece ve sadece, güçlü bir çaba, alışılmış yaşama biçiminden sert bir vazgeçme, harekete getirebilirdi. Niklashausen hacları başladı ve hızla büyük bir genişlik kazandı; ve halk oraya yığın halinde ne kadar üşüşürse, genç asi de tasarılarını o kadar açık bir biçimde ortaya koyuyordu. Dediğine göre, Niklashausen Bakiresi, ona, bundan böyle artık ne imparator, ne prens, ne papa, ne de öbür tinsel ya da cismani yetkelerin olacağını haber vermişti. İnsanlar bundan böyle kardeş olacaklardı. Ekmeklerini ellerinin emeği sayesinde kazanacaklar, ve kimsenin, komşusundan çok varlığı olmayacaktı. Tüm efendi hakları, yükümlülükler, angaryalar, gümrükler, vergiler ve öbür harç ve borçlar sonsuz olarak kaldırılacak, ve korular, ırmaklar ve çayırıklar her yerde özgür olacaktı.

Halk, yeni İncili coşkunlukla karşıladı. “Meryem-Ana’mızın habercisi” olan yalvacın ünü, hızla uzaklara yayıldı. Odenwald, Main, Kocher ve Jagst’dan, hatta Bavyera, Suab ve Ren’den bile, ona akın akın hacılar geldi. Yaptığı mucizeler anlatılıyor, önünde diz çökülüyor ve bir evliya gibi tapınılıyordu. Kalpağından, sanki kutsal eşya ya da muskaymış gibi, tüyler kopartılıyordu. Rahipler boş yere ona karşı çıktılar, ve vizyonlarını boş yere iblisçe hayaller, ve mucizelerini boş yere şeytanca aldatmalar olarak betimlediler. İnananlar ^[sayfa 76] yığını hızla artıyordu. Devrimci tarikat oluşmaya başladı. Asi çobanın pazar vaazları, Niklashausen’e 40.000 kişiden büyük topluluklar topladı.

Kavalcı Jean, yığınların karşısında, aylarca vaaz verdi. Ama vaazlarla yetinme niyetinde değildi. Niklashausen bölge papazı ve yeni öğretiyeye katılmış bulunan, ve tasarlanan ayaklanmanın askeri önderleri olacak olan iki şövalye, Thunfeld’li Kunz ve oğlu ile gizli ilişkilerde bulunuyordu. Sonunda, Saint-Kilian’dan önceki pazar gününü, erki ona yeterince güçlü görüldüğünden, hareket işaretini verdi. Vaazını bitirirken, şöyle dedi:

“Ve şimdi, evinize dönün ve Tanrının çok kutsal Annesinin size bildirdiği şeyi iyice düşünün: Gelecek cumartesi, kadınları, çocukları ve yaşlıları evde bırakın, ama siz, erkekler, Saint Marguerite gününü, yani gelecek cumartesi, Niklashausen’e gelin, ve kaç kişi olursa olsun, kardeşlerinizi ve dostlarınızı da birlikte getirin. Ne var

ki hacı değneklerinize değil, ama silahlarla, bir elinizde mum, öbüründe kılıç, mızrak ya da teberle gelin. Ve kutsal Bakire, ne yapmanızı istediğini size söyleyecektir.”

Bununla birlikte, köylülerin yığınlarla gelmesinden önce, piskoposun süvarileri, isyan yalvacını geceleyin kaçırmış ve Wurzburg şatosuna kapatmış bulunuyorlardı. Saptanan günde, 34.000 kadar köylü bir araya geldi, ama bu kaçırma haberi onları yıktı. En büyük bölümü dağıldı. Öğrettiler bunların 16.000 kadarını bir araya getirdiler ve Thunfeld’li Kunz ile oğlu Michel’in yönetimi altında, onlarla birlikte şatonun önüne geldiler. Piskopos, vaad üstüne vaadde bulunarak, onları geri çekilmeye razı etti; ama dağılmaya daha yeni başlamışlardı ki, piskoposun süvarileri tarafından kahpece saldırıya uğradılar, ve orada bazıları tutsak edildi. İkisinin kafası kesildi, kavalcı Jean da yakıldı. Thunfeld’li Kunz kaçmak zorunda kaldı, ve ancak mallarının tümünü piskoposluğa bağışlayarak ülkeye dönme iznini elde edebildi. [sayfa 77] Niklashausen hacları daha bir zaman sürdü, ama sonunda onlar da yasaklandı.

Bu ilk girişimden sonra, Almanya hayli uzun zaman dingin kaldı. Yeni köylü ayaklanma ve kargaşalıkları, ancak 1490-1500 yılları sonunda başladı.

Ancak Saksonya dükası Albert tarafından, Heemskerk savaşında bastırılan 1491-92 Hollanda köylü ayaklanması üzerinde de, aynı yıl içinde, Yukarı-Suab’da, Kempten manastırın köylüleri arasında patlak veren ayaklanma üzerinde de, Frise köylülerinin, Syaard Aylva’nın yönetimi altında, 1497’de, gene Saksonyalı Albert tarafından bastırılan ayaklanması üzerinde de, uzun boylu durmayacağız. Bu ayaklanmalar, ya gerçek Köylüler Savaşının savaş alanından uzakta patlak verdiler, ya da onları feodalizm boyunduruğuna sokma girişimlerine karşı yalnız özgür köylü savaşımlarından başka bir şey olmadılar. Hemen Köylüler Savaşını hazırlayan iki büyük kargaşalığa, *Bundschuh* ve “*Yoksul Konrad*” kargaşalıklarına geçeceğiz.

Hollanda’da köylü ayaklanmasını doğurmuş bulunan aynı kıtlık, 1493’te, Alsas’ta, köylüler ve halktan kimselerin, salt burjuva muhalefet öğelerinin de katıldıkları, ve hatta, küçük soyluluğun bir bölümünün kendisine karşı az çok yakınlık gösterdiği, gizli bir derneğin kurulması sonucunu verdi. Derneğin çalışma alanı, Sblestat, Soultz, Dombach, Rosheim, Scherwiller, vb. bölgesi idi. Gizli dernek

üyeleri (*conjurés*), tefecilikleri ile, Alsas köylülerinin, bugün de olduğu gibi, o çağda da sıkıp suyunu çıkaran Yahudilerin yağmalanıp öldürülmelerini istiyorlardı; bütün borçların silineceği bir jübile yılının kabulünü^[28]; gümrük vergilerinin, içkilerden alınan dolaylı vergilerin ve öbür mali yükümlülüklerin, kilise tüze örgütleri ve Rottweil imparatorluk mahkemesinin^[29] kaldırılmasını; vergilerin oylanması hakkını; rahiplerin gelirinin 50-60 florinlik bir ödentiye indirilmesini; kulağa alçak sesle yapılan itirafın kaldırılması ve her topluluk için kendi öz yargı kurullarını ^[sayfa 78] seçme hakkını istiyorlardı. Gizli dernek üyelerinin planı, yeterince güçlenir güçlenmez, bir baskınla Sélestat kalesini ele geçirmek, kent ve manastırların kasalarına elkoyarak, ve buradan tüm Alsas'ı ayaklandırmaktı. Derneğin, ayaklanma sırasında açılacak olan bayrağı, uzun kayışları ile birlikte, bundan böyle, bundan sonraki yirmi yıl boyunca tüm köylü ayaklanmalarına adını veren (*Bundschuh*) bir köylü çarğı taşıyordu.

Gizli dernek üyeleri, toplantılarını hep geceleyin ıssız Hungerberg tepesinde yapma alışkanlığında idiler. Derneğe giriş, en gizemli törenler ve hainlere karşı en sert ceza tehditleri ile oluyordu. Gene de, bu iş, 1493 yılı kutsal haftası içinde, tam da Sélestat baskınından bir gün önce ortaya çıkarıldı. Yetkeler hemen işe elkoydular. Üyelerden çoğu yakalandı ve işkenceye uğratıldı. Kimileri ya parçalandı ya da kafası kesildi, öbürlerinin de elleri ya da parmakları koparıldı ve ülkeden kovuldu. Birçoğu da İsviçre'ye kaçtı.

Ama bu ilk yıkım, *Bundschuh*'u yok etmedi. Tersine, dernek varlığını gizli olarak sürdürmeye devam etti, ve İsviçre ve Güney Almanya içlerine dağılmış birçok kaçak, her yerde, aynı baskı ile birlikte, aynı ayaklanma eğimini ile karşılaştığından, derneği bugünkü tüm Baden topraklarına yayan bir özel görevli durumuna geldi. Güney Almanya köylülerinin, 1493' ten itibaren, gizli gizli elbirliği etmekte, dağınık durumlarından doğan ve geniş bir merkezleştirilmiş örgüt kurulması karşısına çıkan tüm güçlüklerin üstesinden gelmekte ve, birçok dağılma, bozgun, ve önderlerinin öldürülmesinden sonra, genel ayaklanma gününe kadar, gizli örgütlenme bağlarını her kez yeni baştan kurmakta gösterdikleri direngenlik ve sabıra hayran olmamak olanaksızdır.

1502'de, o zaman Bruchsal bölgesini de içine alan Spire piskoposluğunda, köylüler arasında gizli bir hareketin belirtileri kendini gösterdi. *Bundschuh*, burada gerçekten büyük bir başarı ile, yeniden

örgütlenmişti. Merkezi, Bruchsal ^[sayfa 79] ile Weingarten arasında, Untergrombach'da bulunan, kolları, Ren'den inerek, Main'a, ve Baden margravlığına (prenslğine) kadar yayılan örgütün 7.000 kadar üyesi vardı. Programında şu ilkeler bulunuyordu: Prenslere, beylere ve rahiplere tanınmış efendi haklarının, öşürlerin, vergi ve gümrük resimlerinin ödenmesinin reddi; serflğin kaldırılması; manastırlar ve öbür *kilise mallarının zoraltımı ve bunların halktan kişiler arasında bölüşümü; imparatorun başka efendinin olmaması.*

Köylüler arasında, papazlar sınıfı mallarının halk yaranna laikleştirilmesi (*sécularisation*) istemi ile bir ve bölünmez Alman krallığı istemini; bu andan itibaren, Thomas Münzer, kilise mallarının *bölüşümü* yerine, onların *topluluk* yaranna zoraltımını, ve birleşik Alman *İmparatorluğu* yerine de bir ve bölünmez *Cumhuriyet*'i geçirene kadar, köylülerin ve halktan kişilerin en ileri bölüntüsü içinde düzenli olarak kendini sık sık gösteren bu iki istemi, burada ilk kez olarak görüyoruz.

Yeni Bundschuh'un da, eskisi gibi, gizli toplantı yeri, kesin ağız sıklığı yemini, kabul töreni ve üzerinde "Sadece Tanrı adaleti!" yazılı bayrağı vardı. Eylem planı, Alsas Bundschuh'unun eylem planının aşağı yukarı tıpkısı idi: nüfusunun çoğu demek üyesi bulunan Bruchsal, bir baskınla ele geçirecek, orada, daha sonra gezici birleşme merkezi olarak çevredeki prensliklere gönderilecek bir ordu kurulacaktı.

Plan, demek üyelerinden birinin günah çıkardığı bir kilise adamı tarafından ele verildi. Hükümetler hemen tedbirler aldılar. Örgütün nerelere dalbudak saldığı, Alsas devletleri ile Suab Birliğinin kapıldığı panikten anlaşılabilir. Askeri birlikler toplandı, ve yığınsal tutuklamalar yapıldı. Köylülerin bu görülmemiş girişimini cezalandırmak için, "son şövalye" İmparator Maximilien, kandökücü buyruklar yayınladı. Şurada burada, sokak toplantıları ve silahlı direnç ^[sayfa 80] görüldü, ama dağılık köylü çeteleri uzun zaman dayanamadı. Dernekçilerin bir bölümü idam edildi, büyük bir bölümü kaçtı, ama gizem o kadar iyi korundu ki, çoğu, hatta önderler bile, ya kendi yerleşme yerlerinde, ya da komşu bölgelerde, rahat rahat oturdular.

Bu yeni bozgundan sonra, sınıflar savaşımında, uzun bir duraklama oldu. Ama çalışma, gizli gizli devam etti. Suab'da daha 16. yüzyılın ilk yıllarında, "*Yoksul Konrad*" adında *Bundschuh*'un dört

bir yana dağılmış üyeleri ile açıkça ilişki durumunda bulunan yeni bir dernek kuruldu. Karaorman'da, *Bundschuh*, on yıl sonra, gözüpek bir köylü önder, hareketin çeşitli koşullarını bir tek büyük gizli örgüt biçiminde yeniden bir araya getirmeyi başarana kadar, birkaç küçük yalıtık çevrede varlığını sürdürmeye devam etti. İki gizli örgüt, İsviçre, Macar ve Sloven köylülerinin bir dizi önemli ayaklanmalar yaptıkları o hareketli 1513-1515 yılları içinde, biri hemen, öbürü arkasından, gün ışığına çıktılar.

Yukan Ren bölgesindeki *Bundschuh*'un yeniden-örgütleyicisi, 1502 gizli hareketinin kaçaklarından biri, eski bir asker ve her bakımdan dikkate değer bir adam olan Untergrombach'lı *Joss Fritz* idi. Kaçışından sonra, Konstans gölü ile Karaorman arasındaki çeşitli yerlerde eğleşmiş, sonunda da, Brisgau Fribourg'u yakınlarındaki Lehen'e yerleşmiş, ve orada orman koruyucusu bile olmuştu! Oradan, derneği yeniden nasıl örgütlediğini, ve derneğe birbirine hiç benzemez kimseleri nasıl bir ustalıkla sokmasını bildiğini, en ilginç ayrıntıları ile, sorgu belgeleri gösterir. Diplomatik yeteneği ve yorulma bilmez direşmesi sayesinde, bu örnek gizli örgütçü: şövalye, rahip, burjuva, halktan kimseler ve köylüler gibi çok çeşitli toplumsal kategoriler içinde bulunan inanılmaz sayıda insanı, derneğe çekmesini başardı. Gizli harekette, birbirinden az çok açık bir biçimde ayrılmış birçok dereceler bile örgütlediği aşağı yukarı kesin gibi görünüyor. Yararlanılabilir tüm öğeler olağanüstü bir sakıntı ve ^[sayfa 81]ustalıkla kullanılmıştı. Türlü türlü kılıklar altında ülkeyi baştan başa dolaşan uyanık görevlilerden başka, aylakçılar ve dilencilerden de yararlanmıştı. *Joss Fritz*, dilencilerin kralları ile dolaysız ilişki durumunda idi, ve onlar aracılığıyla, tüm serseriler ordusunu elinde tutuyordu. Dilencilerin bu kralları, onun gizli örgütü içinde bir rol oynadılar. Bunlar son derece özgün (*originale*) kişilerdi. Biri, sözde bacakları sakat küçük bir kızla birlikte ülkeyi baştan başa dolaşıyor, onun için dileniyordu. Şapkasındaki sekizden çok dernek, ondört din şehidi, Sainte-Odile, Meryem Ana vb. işaretlerinin yanısıra, bir hançer ve bir üvendire ile birlikte, uzun bir kızıl sakal ve büyük bir boğumlu baston taşıyordu. Saint-Valantin için yardım parası toplayan bir başkası, kokulu bitkiler ve şeyh horasani (*semen-contra*) satıyor, kül rengi bir çüppe, kızıl bir takke, belde bir kılıç ile birçok bıçak, ve kemerde de bir hançer taşıyordu. Öbürleri, kendi açtıkları yaralan bayrak gibi herkese gösteriyor, ve aynı türden fantastik

gölünç giysiler taşıyorlardı. En azından on kişiydiler. İki bin florin için, Alsas'ı, Baden margravlığını ve Brisgau'yu aynı zamanda ayaklandıracak, ve Rosen'de, kentin kutsal koruyucusu Saverne adına yapılan şenlik günü, kenti ele geçirmek üzere, en az iki bin kişi, eski bir piyade (*lansquenet*) yüzbaşısı olan Georg Schneider'in komutası altında birleşeceklerdi. Asıl dernek üyeleri arasında, konaktan konağa, bir ulak servisi kurulmuştu. Joss Fritz ile baş yardımcısı Fribourg'lu Stoffel, bir yerden bir başka yere durmadan at koşturuyor, ve geceleri, derneğe yeni katılanları gözden geçiriyorlardı. Sorgu belgeleri, derneğin yukarı Ren ve Karaorman'daki yayılması üzerine yeterli kanıtlar verir. Bu belgelerde, bölgenin çeşitli yerlerinden gelen sayısız üyenin adı ve eşkali bulunur. Bunların çoğu zanaatçılardır, sonra köylüler ve hancılar, birkaç soylu, aralarında Lehen rahibi de bulunan rahipler ile salverilmiş askerler gelir. *Bundschuh*'un, Joss Fritz yönetimi altında kazanmış bulunduğu çok daha ^[sayfa 82] gelişmiş nitelik, sadece bu bileşimden bile anlaşılabilir. Kentlerin halk ögesi, gitgide daha bir ağırlık kazanmaya başlıyordu. Gizli örgütün kolları, tüm Alsas'a, ve Wurtemberg ile yukarı Main'a kadar, bugünkü Baden topraklarına dal budak salıyordu. Zaman zaman, sapa tepelerde, Kniebis vb. üzerinde, dernek işlerinin tartışıldığı büyük toplantılar düzenleniyordu. Yerel üyeler ile uzak yerlerden gelen delegelerin sık sık katıldıkları önderler toplantıları, Lehen yakınlarındaki Harmatte üzerinde yapılmış, ve birliğin ondört maddesi, bu toplantılarda kabul edilmişti. [Bu maddeler şunlardı: -ç.] Bir tek efendi: imparator, ve (bazılarına göre) papa; Rottweil mahkemesinin kaldırılması, kilise tüze örgütlerinin sadece kilise işleri ile uğraşması; sermaye değeri miktarına kadar ödenmiş efendi haklarının kaldırılması; en yüksek faiz oranının yüzde-beşe indirilmesi; avcılık, balıkçılık, hayvan otlatma ve odun toplama özgürlüğü; kilise malları ile manastır mücevheratının, derneğin savaş hazinesi yararına zoralımı; her türlü haksız vergi ve gümrüklerin kaldırılması; tüm hıristiyanlık için sonsuz barış; derneğin tüm düşmanlarına karşı yılmaz bir savaşım; örgüt yararına özel bir vergi konması; dernek merkezinin yerleşeceği müstahkem bir kentin Fribourg'un alınması; derneğin birlikleri toplanır toplanmaz, imparatorla, ve imparatorun kabul etmemesi durumunda, İsviçre ile görüşmelerin başlaması. Üzerlerinde anlaşmaya varılan noktalar, işte bunlardı. Ve bunlara göre, bir yandan, köylü ve halktan kişilerin

istemlerinin, gitgide ne kadar açık ve kesin bir nitelik kazandığı, ve öte yandan, aynı ölçüde, ılımlı ve duraksayan ögelere nasıl ödünler verme zorunda kalındığı kolayca anlaşılabilir.

Ayaklanma 1513 güzüne doğru patlak verecekti. Artık derneğin özel bayrağından başka her şey tamamdı, ve Joss Fritz, bu bayrağı yaptırmak için Heilbronn'a gitti. Bu bayrakta, her türlü amblem ve kutsal resimden başka, "Tanrım, kendi tanrısal adaletini savun!" yazısı ile birlikte, *Bundschuh* [sayfa 83] da vardı. Ama, Joss Fritz'in yokluğu sırasında, Fribourg'u baskınla ele çevirme ereğiyle çok ivedi bir girişim örgütlendi ve vaktinden önce de meydana çıkarıldı. Propaganda çalışmasındaki bazı boşboğazlıklar, Fribourg Konseyi ile Baden margravlığını gizli örgütün izleri üzerine getirdi; iki üyenin ihaneti de ifşaat dizisini tamamladı. Margravlık, Fribourg Konseyi ve Ensisheim'daki imparatorluk hükümeti, jandarma ve askerlerini hemen harekete geçirdiler. Bazı *Bundschuh* üyeleri tutuklandı, işkenceye uğratıldı ve öldürüldüler. Bununla birlikte, aralarında Joss Fritz'in de bulunduğu çoğu üyeler, bu kez de kaçmasını başardılar. Bu kez, İsviçre hükümetleri kaçakları çok sıkı bir biçimde izledi ve hatta birçoğunu da öldürdüler. Ama kaçakların çok büyük bir bölümünün, kendi yerlerinin yakınlarında kalmalarını ve hatta yavaş yavaş oralara dönmelerini, komşularından daha çok engelleyemediler. En kaba baskıyı, Ensisheim Alsas hükümeti yaptı. Bu hükümetin buyruğu üzerine, birçok gizli örgüt üyesi, başı kesilerek, çark işkencesi ile, ya da parçalanarak öldürüldü. Joss Fritz, çoğu zaman Ren'in İsviçre kıyısında eğleşiyor, ama, hiç bir zaman ele geçmeksizin, sık sık Karaorman'a gidiyordu.

İsviçrelilerin, bu kez, *Bundschuh* üyelerine karşı, komşu hükümetler ile birleşmiş olmalarının nedenleri, ertesi yıl, 1514'te, Berne, Soleure ve Lucerne'de patlak veren, ve aristokratik hükümetler ile ayrıcalıkların bir tasfiyesi sonucunu veren köylü ayaklanması ile açıklanır. Ayrıca, köylüler bazı ayrıcalıklar elde etmesini de başardılar. Eğer bu yerel ayaklanmalar başarı kazandıysa, bunun nedeni, İsviçre'de merkezleşmenin, Almanya'dakinden de güçsüz olmasıdır. Köylüler, 1525'te de, her yerde yerel beylerinin üstesinden geldiler, ama prenslerin iyi örgütlenmiş orduları karşısında yenik düştüler, ve İsviçre'de olmayan şey de, işte bu türlü orduların ta kendisi idi.

Baden'deki Bundschuh ile aynı zamanda, ve hiç kuşkusuz,

[sayfa 84] onunla ilişki durumunda, Wurtemberg’de de yeni bir gizli örgüt kurulmuştu. Belgeler, bu örgütün, daha 1503’te varolduğunu gösterir ve, *Bundschuh*’un Untergrombach’ta ortadan kaldırılmasından sonra bu dernek adı çok tehlikeli olduğundan, yeni örgüt “Yoksul Konrad” adını almıştı. Asıl merkezi, Hohenstaufen dağlarının eteğindeki Rems vadisi idi. Varlığı, hiç değilse halk arasında, uzun süreden beri artık bir gizem değildi. Dük Ulrich hükümetinin köylüler üzerine çöktürdüğü acımasız baskı ile, 1513 ve 1514 ayaklanmalarının patlak vermesinde önemli bir katkısı bulunan bir dizi açlık yılları, bu örgüt üyelerinin sayısını büyük ölçüde artırmıştı. Şarap, et ve ekmeğin üzerindeki yeni vergiler ile, yılda florin başına bir feniklik bir sermaye vergisi, ayaklanmaya yol açtı. İlk, gizli örgüt önderlerinin, bıçakçı Kaspar Pregizer’in evinde bir araya geldikleri Schorndorf kenti ele geçirilmeliydi. Ayaklanma, 1514 ilkyazında patlak verdi. Bazılarına göre 3.000, başka bazılarına göre de 5.000 köylü, kent üzerine yürüdü, ama dükün görevlilerinin tatlı vaatleri üzerine, geri çekilmeye karar verdiler. Dük Ulrich, yeni vergilerin kaldırılacağını vaadettikten sonra, 80 süvari ile birlikte koşup geldi, ve bu vaat üzerine, her şeyi yatışık buldu. Tüm şikayetleri incelemekle yükümlü bir parlamento toplayacağını da vaadetti. Ne var ki, dernek önderleri, Ulrich’in, sözünü çiğneyebilmek ve vergileri zorla alabilmek için yeterli bir ordu toplayıncaya kadar zaman kazanmaktan başka bir ereği olmadığını da çok iyi anlıyorlardı. Bu nedenle, Kaspar Pregizer’in, “Yoksul Konrad”ın başbakanlığı” denilen evinden, dört bir bucaktan gönderilmiş özel görevlilerin desteklediği bir dernek kongresi çağrısında bulundular. İlk ayaklanmanın Rems vadisindeki başarısı, her yerde hareketi halk içinde geliştirme sonucunu verdi. Bu nedenle, derneğin haber ve habercileri, her yerde gülyüz gördüler, ve 28 Mayıs’ta Untertürkheim’da toplanan kongre, Wurtemberg’in her yanından gelmiş delegeleri bir araya topladı. Ajitasyona [sayfa 85] durup dinlenmeden devam etme ve ilk fırsatta, Remstal’de, ayaklanmayı oradan tüm ülkeye yaymak üzere, hareket işareti verme kararlaştırıldı. Eski bir asker olan Dettingen’li Bantelhans ile hatırı sayılır bir köylü olan Württingen’li Singerhans, derneğe Yukarı-Suab’ın katılma haberini getirdikleri sırada, ayaklanma her yerde patlamış bulunuyordu. Singerhans saldırıya uğradı ve tutsak edildi, ama Backnang, Winnenden, Markgroeningen kentleri, halk takımının bağlaşıkları olan köylülerin

eline düştü, ve Weinsberg'den Blaubeuren'e, ve oradan da Baden sınırına kadar tüm bölge, açık ayaklanma durumundaydı. Ulrich boyuneğme zorunda kaldı. Bir yandan Landtag'ı (Eyalet Meclisi) 25 Haziranda toplantıya çağırırken, bir yandan da, tüm prensler ile imparatorluk yetke ve önemli kişilerini tehlikeye düşüren, ve *Bundschuh* ile tuhaf bir benzerlik gösteren ayaklanmaya karşı desteklerini istemek üzere, komşu prenslere ve özgür kentlere mektuplar yazdı.

Bu arada, Landtag, yani kentler temsilcileri ile, Landtag'da kendilerine de yer verilmesini istemiş bulunan büyük bir sayıdaki köylü temsilcileri, 18 Hazirandan itibaren Stuttgart'ta toplandı. Yüksek din görevlileri henüz gelmemişlerdi. Şövalyeler ise, çağılmamışlardı bile. Stuttgart kent muhalefeti ile, yakınlarda, Leonsberg ve Rems vadisinde tehdit edici bir biçimde ordugâh kurmuş bulunan iki köylü çetesi, köylülerin istemlerini desteklediler. Köylülerin temsilcilerinin kabul edilmesi ve dükün sevilmeyen üç danışmanının, Lamparter, Thumb ve Lorcher'in azledilip cezalandırılması; dükün yanında dört şövalye, dört burjuva ve dört köylüden oluşan bir konsey kurulması, düke değişmez bir hükümdar ödeneği bağlanması, ve her türlü manastırların varlıklarının, devlet hazinesi yararına zorasını kararlaştırıldı.

Dük Ulrich bu devrimci kararları, bir kuvvet darbesi ile yanıtladı. 21 Haziran'da, şövalyeleri ve danışmanları ile birlikte, yüksek din görevlilerinin kendisi izledikleri Tübingen'e [sayfa 86] gitti, burjuvaları da oraya gelmesini buyurdu, – burjuvalar bu buyruğa uydular, ve köylüler olmaksızın, Landtag, oturumlarını orada sürdürdü. Orada, askeri ürkü (*terreur*) altında bulunan burjuvalar, bağlaşıklarına, köylülere ihanet ettiler. 8 Temmuzda, ülkeye dükalığın bir milyona yakın borcunu, düke de, zaten pek kulak asmadığı bazı kısıtlamalar yükleyen, ve köylülere genel nitelikte bazı belirsiz vaatlerde bulunan, ama aynı zamanda ayaklanma ve gizli örgütlere karşı çok belgin bir yasa yayımlayan Tübingen anlaşması yapıldı. Köylülerin Landtag'daki temsiline gelince, doğal olarak, bu iş artık söz konusu edilmedi. Köylüler ihanete uğradık diye bas bas bağırdılar, ama, dük, borçlarının eyaletlere aktarılmasından sonra, yani baştan borç bulunduğu için, hızla, kendisine komşularının, özellikle Pfalz (Palatinat) seçici prensinin gönderdiği birliklerin de katıldıkları, asker topladı. Böylece, temmuzun sonundan önce, Tübingen

anlaşması tüm ülke tarafından kabul edildi ve yeni bağlılık andı içildi. “Yoksul Konrad”, ancak Remstal’de, az bir direnmede bulundu. Yeniden oraya gelmiş bulunan dük, az kaldı hayatını yitiriyordu, ve Kappelberg üzerinde, bir köylü ordugâhı kuruldu. Ama, iş sürüncemede kaldığından, yiyecek eksikliği sonucu, başkaldırcıların çoğu dağıldılar, ve az sonra, geri kalanlar da, birkaç Landtag üyesi ile ikircil bir anlaşma imzaladıktan sonra, oradan uzaklaştı. Bu arada ordusu, artık istemleri karşılanmış olduğu için, aşın bir öfke ile köylülere karşı dönen kentler tarafından buyruğuna verilmiş birlikler ile pekişmiş bulunan Ulrich, anlaşmaya karşın, kent ve köyleri yağma edilen Rems vadisi üzerine saldırdı: 1.600 köylü tutsak edildi, bunlardan 16’sının hemen kafaları kesildi, öbürlerinin çoğu, Ulrich yaranna büyük para cezalarına çarptırıldı. Büyük bir bölümü uzun süre hapiste tutuldu. Gizli örgütlerin ve her türlü köylü demeklerinin yeniden kurulmasını engellemek için çok sert yasalar yayımlandı, ve Suab soyluluğu, her türlü ayaklanma girişimini bastırma ereği ile, [sayfa 87] özel bir birlik kurdu. Gene de, “Yoksul Konrad”ın başlıca önderleri İsviçre’ye kaçmayı başarmışlardı; birkaç yıl sonra, oradan, çoğu tek tek, gene kendi ülkelerine döndüler.

Wurtemberg köylülerinin ayaklanması ile aynı zamanda, Brisgau ve Baden margravlığında yeni ayaklanma davranışları belirtileri kendilerini gösteriyorlardı. Haziran ayında, Bühl’de bir ayaklanma girişimi oldu, ama margrav Philippe tarafından hemen dağıtıldı. Hareketin önderi, Gugel-Bastian, Fribourg’da tutuklandı ve kafası kesildi.

Gene 1514 yılında, gene ilkyazda, Macaristan’da genel bir köylüler savaşı patlak verdi. Türklere karşı bir haçlı seferi vaazedildi ve, alışıldığı üzere, haçlılar arasına katılmayı kabul edecek serfler ile angaryacılara özgürlük vaadedildi. 60.000 kadar köylü toplandı, ve Türklere karşı bundan önceki seferlerde sivrilip, hizmetlerine karşılık soyluluk sanı almış olunan bir Srékler’in^[30], Görkey Dosza’nın komutası altına verildi. Ama Macar şövalyeleri ile devlet adamları, kendilerini, mülklerini, serflerini ellerinden almakla tehdit eden bu haçlı seferine kötü gözle bakıyorlardı. Yalıtık köylü çetelerini izlediler ve kendi serflerini zorla ve kan dökerek gene kendi topraklarına getirdiler. Bu işin haberi haçlılar ordusuna ulaştığı zaman, ezilmiş köylüler küplere bindi. Haçlılar ordusunun en ateşli vaızlarından ikisi, Laurentius ile Barnabas, ateşli sözleri ile, ordu içinde soyluluğa

karşı duyulan nefreti körüklediler. Dosza da, birliklerinin, soyluluğun ihaneti karşısındaki öfkesini paylaşıyordu. Haçlılar ordusu, devrimci bir ordu durumuna dönüştü, ve Dosza da, bu yeni hareketin başına geçti.

Dosza, köylüleri ile birlikte, Peşte yakınlarındaki Ráos'ta konakladı. Çatışmalar, soyluluğun, çevre köyler ve Peşte'nin dış mahallelerindeki yandaşları ile yapılan dalaşmalarla başladı. Az sonra çarpışmalara, ve en sonunda da, köylülerin eline düşen tüm soylular için "Sicilya akşam duaları"na^[31] ve çevredeki bütün şato-ların, ateşe verilmesine kadar [sayfa 88] gidildi. Saray, gözdağı verdi; ama boşuna. Halk adaletinin ilk yargısı, başkent duvarları altında, soylular üzerinde uygulandığı zaman, Dosza başka işlere girişti. Ordusunu beş kola böldü. Bunlardan ikisi, tüm ülkeyi ayaklandırmak ve soyluluğu yoketmek üzere, Yukarı-Macaristan dağlarına gönderildiler. Üçüncüsü, Peşteli bir burjuva olan Ambros Szaleresi'nin komutası altında, başkente gözkulak olmak üzere, Rákos'ta kaldı. Dördüncüsü ve beşincisi, Dosza ve kardeşi Gregor tarafından, Szegedin üzerine yürütüldü.

Bu arada, soyluluk Peşte'de toplanmıştı. Transilvanya voyvodası, Johann Zapolya'yı yardıma çağırdı. Budapeşte burjuvaları ile bağlaşan soyluluk, Szaleresi, köylü ordusunun burjuva öğeleri ile birlikte, düşman yanına geçtikten sonra, Rákos'ta konaklayan kolorduyu ezdi ve yoketti. Tutsakların büyük bir bölümü en barbar bir biçimde öldürüldü, öbürleri de, burun ve kulakları kesilerek, evlerine gönderildi.

Dosza, Szekredin önünde başarısızlığa uğradı, ve Batory István ve piskopos Csáky tarafından komuta edilen bir soyluluk ordusunu yendikten sonra ele geçirdiği, ve aralarında piskopos ile kral Teleki'nin hazinedarı da bulunan tutsaklar üzerinde, Rákos'ta yapılan kandökücülüklere karşı kanlı misillemelerde bulunduğu Csanád üzerine yürüdü. Csanád'da, Cumhuriyeti, soyluluğun kalktığını, herkesin eşitliğini ve halk egemenliğini ilân etti, ve sonra da, Batory'nin sığındığı Temeşvar üzerine yürüdü. Ama, iki ay süreyle bu kaleyi kuşattığı, ve Anton Hosszu tarafından komuta edilen yeni bir ordudan yardım aldığı bir sırada, onan tarafından Yukarı-Macaristan'a gönderilen iki ordu, birçok yerde soyluluk tarafından yenildiler, ve Johann Zapolya, Transilvanya ordusunun başında, ona karşı yürüdü. Köylüler Zapolya tarafından baskına uğratılıp da-

ğtıldılar, Dosza tutsak edildi, kızgın bir taht üzerinde kızartıldı, ve [kızartılmış eti -ç.], hayatlarını ancak bu koşulla kurtaran kendi öz adamları tarafından yendi. Dağılan köylüler, Laurentius ve Hosszu tarafından [sayfa 89] yeniden bir araya getirildiler, yeniden ezildiler, ve düşman eline düşenlerin hepsi, ya kazığa oturtuldu, ya da asıldı. Binlerce köylü cesedi ya yollar boyunca, ya da yakılıp yıkılmış köylerin girişinde, salkım salkım sallanıyordu. 60.000 kadar köylü, ya ölmüş ya da topluca öldürülmüştü. Ama soyluluk, gene de, bunu izleyen kongrede, köylülerin serfliğini, ülke yasası olarak doğrulama çabasını gösterdi.

“Sloven markı”nda, yani Karintiya, Karniyol ve İstirya’da, aynı dönemde patlak veren köylü ayaklanmasının temelinde de, soyluluk ve imparatorluk memurları tarafından sıkılıp suyu çıkarılan, açlık ve Türklerin akınları tarafından kınılıp geçirilen bu bölgede daha 1503’te kurulmuş ve daha önce bir ayaklanma çıkarmış bulunan *Bundschuh* türünden bir gizli örgüt vardı. Bu bölgedeki sloven köylüleri, tıpkı Alman köylüleri gibi, daha 1513 yılında, *Stara prava* (eski haklar) bayrağını yeniden kaldırdılar, ve her ne kadar, daha o yıl yatışmışlar, her ne kadar, gene yığın halinde bir araya geldikleri 1514 yılında, imparator Maximilien’in, eski hakları geri vereceği yolundaki kesin vaadi ile dağılmışlarsa da, durmadan aldatılmış bulunan halkın öcalma savaşı, 1515 ilkyazında çok korkunç bir biçimde patlak verdi. Tıpkı Macaristan’da olduğu gibi, şatolar ve manastırlar her yerde yakılıp yıkıldı, ve tutsak edilen soylular, köylü jürileri tarafından yargılanıp kafaları kesildi. İstirya ve Karintiya’da, imparatorluk birlikleri komutanı Dietrichstein, ayaklanmayı çabucak bastırmayı başardı. Karniyol’da ise, ayaklanma ancak Rain kentinin ele geçirilmesi (1516 güzü) ve Avusturyalıların, Macar soyluluğu tarafından yapılan canavarlıklara yaraşır denklikteki kandökücülükleri sonucu bastırılabilirdi.

Böylesine ağır bir dizi bozgun ve soyluluğun bu yoğun canavarlıklarından sonra, Alman köylülerinin uzun süre sessiz sedasız kalmalarında anlaşılacak bir şey yok. Gene de, ne gizli örgütler, ne de yerel ayaklanmalar, hiç bir zaman tamamen ortadan kalkmadı. Daha 1516’dan itibaren, [sayfa 90] *Bundschuh* ve “Yoksul Konrad”ın arta kalanlarından çoğu Suab’a ve Ren nehrinin yukarı yatağındaki bölgelerine döndüler ve, 1517’de, *Bundschuh*, Karaorman’da tamamen yeniden kurulmuş bulunuyordu. *Bundschuheski*

1513 bayrağını hep göğüsünün üzerinde saklı tutan Joss Fritz bile, Karaorman'ı yeni baştan dolaşiyor ve büyük bir çalışım gösteriyordu. Gizli eylem yeniden örgütlendi. Dört yıl önce olduğu gibi, gene Kniebis üzerinde toplantılar yapılacağı bildirildi. Ama gizem, saklı tutulamadı. İş, hükümetlerin kulağına çalındı ve onlar da işe karıştılar. Gizli örgüt üyelerinden bazıları yakalanıp idam edildi. Aralarında, bu kez de ele geçirilemeyen, ama, bu andan itibaren, hiç bir yerde sözü duyulmadığına göre, az sonra İsviçre'de öldüğu anlaşılan Joss Fritz'in de bulunduğu etkin ve en akıllı üyeleri, kaçmak zorunda kaldılar. [sayfa 91]

DÖRT

DÖRDÜNCÜ *Bundschuh* gizli eyleminin Karaorman'da bastırıldığı dönemde, Luther, Wittenberg'de, tüm zümreleri kendi burçacında sürükleyecek ve tüm ülkeyi adamakıllı sarsacak olan hareketin işaretini verdi. Thüringen'li *Augustin*'in^[32] savları, bir barut fiçisine düşen yıldırım etkisi yaptı. Bu savlar, daha ilk anda, burjuvaların olduğu gibi şövalyelerin, halktan kimselerin olduğu gibi köylülerin, aşağı düzeydeki din adamlarının olduğu gibi bağımsızlık isteyen prenslerin, bilgin ve yergicilerin yazınsal muhalefeti gibi gizli mistik tarikatların de çok sayıdaki ve çelişik özlemlerine, bütün bu öğelerin, yöresinde şaşkıncu bir hızla toplandıkları ortak bir genel ifade verdiler. Tüm muhalefet öğelerinin bu ansızın oluşan [sayfa 92] bağlaşması, süresi ne kadar kısa olursa olsun, hareketin

engin gücünü birdenbire ortaya çıkardı, ve onu bir o kadar hızlı bir biçimde ilerletti.

Ama, işte asıl hareketin bu hızlı ilerlemesi, çok geçmeden hareketin içinde saklanan ayrılık tohumlarını geliştirecek, ve, en azından, kaynaşan yığının, toplumsal durumları bakımından birbirine doğrudan doğruya karşıt çeşitli öğelerini birbirinden ayırarak ve onları normal düşmanlık konumlarına getirecekti. Karmakarışık muhalefet yığınının bu iki çekim merkezi yöresindeki kutuplaşması, kendini reform hareketinin başından itibaren gösterdi: soylular ve burjuvalar, kayıtsız şartsız Luther yöresinde toplandılar; köylüler ile halktan kişiler ise, henüz Luther'de dolaysız bir düşman görmemekle birlikte, eskiden de olduğu gibi, bağımsız bir devrimci muhalefet partisi oluşturmaya devam ettiler. Tek ayrım, hareketin şimdi, Luther'den önceki harekete göre, çok daha genel, çok daha derin olması oldu; bundan da, iki parti arasında son derece açık bir karşıtlık, dolaysız bir savaşım zorunluluğu doğdu. Luther ile Münzer, tıpkı prenslerin, şövalyelerin ve kentlerin büyük bölümü lüterci öğelerden bileşen, ya da en azından lüterciliğe yatkın ordularının, köylü ve halk takımı çetelerini kırıp geçirmeleri gibi, basın ve kürsü yoluyla, savaştılar.

Soyluluk tarafından, prensler ve din adamları karşısında, kendi istemlerini üste çıkarmak için, daha Köylüler Savaşından önce yapılmış bulunan girişim, reformu kabul eden çeşitli öğelerin çıkar ve özlemlerinin birbirinden ne ölçüde ayrıldıklarını çok iyi gösterir.

Alman soyluluğunun 16. yüzyıl başındaki durumunun ne olduğunu daha önce yukarda gördük. Bu soyluluk, güçleri günden güne büyüyen laik prensler ile kilise prensleri yaranna, bağımsızlığını yitirme noktasında bulunuyordu. Kendisi battıkça, aynı zamanda, imparatorluk gücünün sonuna yaklaştığını, ve imparatorluğun kendisinin, büyük bir sayıdaki ^[sayfa 93] egemen prenslikler biçimine dağıldığını da görüyordu. Kendi sonu, ona göre, ulus olarak Almanya'nın sonu ile düşümdeş olacaktı. Buna, soyluluğun, hele imparatorluk soyluluğunun, prensler karşısındaki toplumsal konumu ile olduğu kadar, askeri anıklığı ile de, imparatorluğu ve imparatorluk gücünü temsil eden sınıf olduğu olgusu ekleniyordu. Bu soyluluk, en ulusal zümreyi oluşturuyordu, ve imparatorluk iktidarı ne kadar güçlü, prensler ne kadar güçsüz ve az idiyse!er, Almanya o kadar birleşik ve soyluluk o kadar güç sahibi demektir. Şövalyeliğin, Alman-

ya'nın içler acısı siyasi durumu yüzünden, imparatorluğun, imparatorluk hanedanı, kalıtım yoluyla, bir eyaletten sonra bir başkasını Reich'a bağladığı ölçüde artan dış güçsüzlüğü yüzünden, yabancı devletlerin imparatorluk içinde çevirdikleri dolaplar ve yabancılarla bağlaşma kurmuş Alman prensleri tarafından imparatorluk gücüne karşı örgütlenen komplolar yüzünden yolaçılan genel hoşnutsuzluğu, bundandı. Bu nedenle, soyluluğun istemleri, her şeyden önce, zorunlu olarak imparatorun, prensler ve yüksek din adamları zararına bir reforma doğru yöneliyordu. Bu istemlerin bireşimine, askeri ve siyasi temsilcisi Franz Von Sickingen ile işbirliği halinde, Alman soyluluğunun teorisini olan Ulrich von Hutten tarafından girildi.

Hutten, soyluluk tarafından istenen kendi imparatorluk reformunu çok radikal bir biçimde tasarlayıp çok açık bir biçimde formüle etti. En azından, tüm prenslerin ortadan kaldırılması, tüm kilise mallarının laikleştirilmesi, en iyi günlerindeki müteveffa Polonya Cumhuriyeti tarzında, başında bir hükümdar bulunan *aristokratik bir demokrasinin* kurulması söz konusuydu. Hutten ile Sickingen, en iyisinden asker bir sınıf olan soyluluğun egemenliğinin yeniden kurulması, parçalara ayrılmanın temsilcileri olan prenslerin ortadan kaldırılması sayesinde, rahiplerin gücünün ve Roma'nın Almanya üzerindeki tinsel egemenliğinin yıkılması sayesinde, [sayfa 94] imparatorluğa birliğini, bağımsızlık ve gücünü yeniden kazandırabileceklerini sanıyorlardı.

Polonya'da, ve biraz değişik bir biçimde fethin ilk yüzyıllarındaki Cermen krallıklarında varolduğu biçimiyle, serfliğe dayanan aristokratik demokrasi, en ilkel toplum biçimlerinden biridir, ve çok doğal olarak, çok daha yüksek bir evre oluşturan feodal aşama sırasına doğru evrimlenecektir. Öyleyse, bu saf aristokratik demokrasi, 16. yüzyıl Almanya'sında olanaksızdı. Şu ilk nedenden ötürü olanaksızdı ki, Almanya, o çağda, büyük ve güçlü kentler içeriyordu. Ama, öte yandan, küçük soyluluk ile kentlerin, İngiltere'de feodal krallığın, burjuva anayasal bir krallık durumuna dönüşmesi sonucunu veren bağlaşması da olanaksızdı. Küçük soyluluk, İngiltere'de, 28 aile dışında, İki-Gül Savaşı^[33] tarafından tamamen yok edilip, burjuva köken ve burjuva eğilimli yeni bir soyluluk tarafından değiştirildiği halde, Almanya'da varlığını sürdürmüştü. Serflik, İngiltere'de ortadan tamamen kalkmış, ve soyluluk, toprak rantı gibi *burjuva*

bir gelire sahip basit toprak sahiplerinden bileşmiş olduğu halde, serflik Almanya'da varlığını sürdürüyor, ve soyluluk, *feodal* gelirlere sahip bulunuyordu. Son olarak salt krallığın, soyluluk ile burjuvazi arasındaki bağdaşmazlık sonucu, Fransa'da Louis XI'den beri varolan ve gitgide gelişen merkezleşmesi de Almanya'da olanaksızdı; şu basit nedenle ki, ulusal merkezleşme koşulları Almanya'da ya yoktu, ya da ancak tohum halinde vardı.

Hutten, bu koşullar içinde, ülküsünü gerçekleştirmek için ne kadar çabalıyorsa, o kadar ödün verme zorunda kalıyor, ve giriştiği imparatorluk reformunun çizgileri de o kadar belirsizleşiyordu. Soyluluk, bu girişimi tek başına gerçekleştirmek için, yeteri kadar güçlü değildi, ve bu durum, onun prensler karşısındaki artan gücüsüzlüğünü tanıtlıyordu. Kendine bağlaşıklar bulma zorundaydı, ve tek olanaklı bağlaşıkları da, İzentler, köylüler ve reform hareketinin etkin ^[sayfa 95] teorisyenleri idiler. Ne var ki, kentler, soyluluğu, ona hiç mi hiç güvenemeyecek ve onunla her türlü bağlaşmayı iteleyecek kadar iyi tanıyorlardı. Köylüler, kendilerini sömüren ve onlara kötü davranan soylulukta, haklı olarak, en zorlu düşmanlarını görüyorlardı. Ve reform teorisyenleri de, ya burjuvalar ile prenslerden, ya da köylülerden yana idiler. Gerçekten, soyluluk tarafından burjuvalar ile köylülere önerilen ve başlıca ereği soyluluğun pekiştirilmesi olan imparatorluk reformu, olumlu olarak ne vaadedebilirdi? Bu koşullar içinde, Hutten için, propaganda yazılarında, soyluluğun, kentlerin ve köylülerin gelecekteki karşılıklı durumları üzerinde ya çok az bir şey söylemek, ya da hiç bir şey söylememek, bütün kötülüğü prenslerin, rahiplerin ve Roma egemenliğinin üstüne atmak, ve burjuvaları, çıkarlarının onlara, prensler ile soyluluk arasında patlak vermesi yakın savaşımında, en azından tarafsız bir tutum izlemelerini buyurduğunu inandırmaya çalışmaktan başka bir çıkar yol yoktu. Serflik ile soyluluğun köylüler üzerine çöktürdüğü yükümlülüklerin kaldırılması, Hutten'de hiç bir yerde söz konusu edilmez.

Alman soyluluğunun köylüler karşısındaki konumu, o çağda, tastamam Polonya soyluluğunun 1830-1846 ayaklanmalarında kendi köylüleri karşısındaki konumunun tıpkısıydı. Tıpkı modern Polonya ayaklanmalarındaki gibi o zaman Almanya'da hareket, ancak tüm muhalefet partilerinin, ve özellikle de soyluluk ile köylülerin bağlaşması koşuluyla olanaklı idi. Ama, işte bu bağlaşma, her iki durumda

da, olanaksız idi. Soyluluk, köylüler karşısındaki siyasal ayrıcalık ve feodal haklarından vazgeçme bakımından, devrimci köylülerin, soyluluk ile, yani kendilerini en çok ezen sınıf ile, çok genel ve belirsiz erekler için bir bağlaşma yapmayı kabul etmeye hazır olduklarından daha büyük bir zorunluluk içinde bulunmuyorlardı. Tıpkı 1830'da Polonya'da olduğu gibi, soyluluk, 1522 Almanyasında, artık köylüleri kendine kazanamazdı. Köylüleri soylulara, ancak ve ancak, serfliğin ve [sayfa 96] uyrukluğun tamamen kaldırılması, soyluluğun tüm ayrıcalıklarından vazgeçmesi birleştirebilirdi. Ama soyluluğun, her ayrıcalıklı sınıf gibi, ayrıcalıklarından, tüm ayrıntı durumundan ve gelirlerinin en büyük bölümünden gönül nzası ile vazgeçmek için en küçük bir isteği yoktu.

Bu nedenle, savaşım patlak verdiği zaman, soyluluk, prenslerin karşısında, kendini yalnız buldu. Öyleyse, iki yüzyıldan beri soyluluğa karşı durmadan alan kazanmış bulunan prenslerin, bu kez de onları kolayca ezecekleri önceden kestirilebilirdi.

Savaşımın nasıl olup bittiği bilinir. Orta Almanya soyluluğunun siyasal ve askeri önderi olarak artık ün kazanmış bulunan Sickingen ile Hutten, 1522'de, Landau'da, altı yıllık bir süre için, sözümona savunucu bir erikle, bir Rehanya, Suab ve Frankonya soyluluğu birliği kurdular. Kısmen kendi olanakları, kısmen dolaylardaki şövalyelerin yardımını ile, Frankonya, Ren'in aşağı yatak bölgeleri, Hollanda ve Vestefalya'daki takviyeleri silah altına alan Sickingen bir ordu topladı, ve Eylül 1522'de, Trier (Trèves) seçici-başpiskoposuna bir saldırı ile, çatışmaları başlattı. Ama, Trier'i kuşattığı sırada, prenslerin hızlı bir müdahalesi ile, takviyelerinin yolu kesildi. Hessen landgravı ile Pfalz (Palatinat) seçicisi, Trier başpiskoposunun yardımına koştu, ve Sickingen, Landstuhl müstahkem şatosuna sığınma zorunda kaldı. Hutten ve öbür dostlarının tüm çabalarına karşın, prenslerin hızlı ve uyumlu eylemi karşısında gözü korkan bağlaşık soyluluk, onu yazgısı ile başbaşa bıraktı. O da ağır bir yara aldı, Landstuhl'u teslim etti ve hemen sonra da öldü. Hutten ise İsviçre'ye kaçmak zorunda kaldı ve birkaç ay sonra, Zürih gölü üzerindeki Ufnau adasında öldü.

Bu bozgun ve iki önderinin ölümü üzerine, prenslerin bağımsız kolu olarak soyluluğun gücü, kırıldı. Bu tarihten sonra, soyluluk artık sadece prenslerin hizmetinde ve onların yönetimi altında hareket etti. Hemen bunun üzerine patlak [sayfa 97] veren köylüler

savaşı, soyluluğu, prenslerin korunumu altına, dolaysız ya da dolaylı bir biçimde, daha da çok girmeye zorladı, ve aynı zamanda, Alman soyluluğunun, prensleri ve rahipleri, *kurtulmuş* köylüler ile açık bir bağlaşma aracıyla devirmektense, prenslerin egemenliği altında köylüleri sömürmeye devam etmeyi yeğ tuttuğunu gösterdi. [sayfa 98]

BEŞ

LUTHER'İN katolik aşama-sirasına savaş ilanının, Almanya'daki tüm muhalefet öğelerini harekete getirdiği andan itibaren, köylülerin, istemlerini ileri sürerek ayaklanmadıkları yıl yoktur. 1518'den 1523'e, Karaorman ve Yukarı-Suab'da, köylü ayaklanmaları birbirlerini izlemişlerdir. 1524 ilkyazından sonra, bu ayaklanmalar sistemli bir nitelik kazandı. O yılın Nisan ayında, Marchtal manastır köylüleri, feodal angarya ve yükümlülükleri reddettiler. Mayıs ayında, Saint-Blasien köylüleri, serflik vergilerini ödemediler. Haziranda, Memmingen yakınlarındaki Steinheim köylüleri, ne öşür, ne de bu türlü öbür vergileri ödemek istediklerini bildirdiler. Temmuz ve Ağustosta, Thurgovie köylüleri ayaklandılar, [sayfa 99] ve kah Zürihlile-

rin işe karışması, kah bazı köylüleri idam ettiren feodal hükümetin sert davranışı ile, yatıştırıldılar. Son olarak Stühlingen landgravlığında, *Köylüler Savaşının gerçek* başlangıcı sayılabilecek daha açık bir ayaklanma patlak verdi.

Stühlingen köylüleri landgrava olan tüm yükümlülüklerini birdenbire reddettiler, güçlü çeteler halinde toplandılar, ve 24 Ekim 1524 günü, *Bulgenbach'lı Hans Müller* yönetiminde, burjuvalar ile işbirliği durumunda, bir protestan derneği kurdukları Waldshut üzerine yürüdüler. Burjuvalar, vaizler, Thomas Münzer'in dostu ve çömezi olan Balthazar Hubmayer' e yapılan dinsel kovuşturmalar nedeniyle, o sıralarda Yukarı-Avusturya hükümeti ile çatışma içinde oldukları için, bu derneğe seve seve katıldılar. Bunun üzerine birlik için haftada üç kreuzerlik bir vergi kondu – o zaman için çok para. Köylüleri her yerde derneğe sokmak için, Alsas, Mozel, tüm yukarı Ren boyları ve Frankonya'ya özel görevliler gönderildi, ve derneğin ereği olarak, feodal egemenliğin kaldırılması, tüm şato ve manastırların yıkılması, ve imparator dışında tüm beylerin kökünün kazanılması ilân edildi. *Üç renkli Alman bayrağı*, derneğin bayrağı oldu.

Ayaklanma, bugünkü tüm Yukarı-Baden topraklarına hızla yayıldı. Hemen tüm birlikleri, İtalya'da, Fransa kralı François I'e karşı savaşan Yukarı-Suab soyluluğunu bir ürkü kapladı. İş müzakereler yolu ile sürüncemede bırakmak ve bu arada, köylüleri, ataklıklarından ötürü, “yağma ve yangın, soygun ve ölüm ile” cezalandırmak için yeterince güçlü olunana kadar, para ve asker toplamaktan başka bir çıkar yolu yoktu. Soyluluk ve prenslerin tüm Köylüler Savaşı süresince kendilerini gösterdikleri, ve dağınmak ve güçlükle örgütlenibilir köylülere karşı en güçlü silahlarını oluşturan o sistemli ihanetler, o hile ve o verilen sözü hiç tutmamalar, işte bu dönemden itibaren başlar. Güney-Batı Almanya prenslerini, soyluluğunu ve özgür kentlerini bir araya ^[sayfa 100] toplayan Suab Birliği, araya girdi, ama köylülere hiç bir olumlu ödün güvencesi vermeksizin. Bunun üzerine köylüler harekete devam ettiler. Bulgenbach'lı Hans Müller, 30 Eylül'den Ekim ortasına kadar, Urach ve Furtwangen'e kadar Karaorman'ı baştan başa dolaştı, çetesini 3.500 kişiye çıkardı ve Stühlingen'den pek uzak olmayan Ewatingen yakınlarında konakladı. Soyluluk sadece 1.700 kişiye sahipti, ve üstelik bu birlikler de dağınmak bir durumdaydı. Bundan ötürü, soyluluk, Ewatingen ordugâhında imzalanan bir bırakmayı kabul etme zorunda kaldı. Köy-

lülere, ya ilgili taraflar arasında doğrudan doğruya, ya da hakemler aracılığıyla yapılacak dostça bir anlaşma, ve davalarının Stockach^[34] sivil mahkemesinde görüleceği vaadedildi. Bu söz üzerine, köylülerin birlikleri gibi, soyluluğun birlikleri de dağıldılar.

Köylüler, Stockach mahkemesinin onamasına sunulacak 16 madde üzerinde anlaşmaya vardılar. Bunlar çok ölçülü şeylerdi. Av hakkının, angaryaların, en ağır vergilerin, ve genellikle feodal ayrıcalıkların kaldırılması; keyfi tutuklamalara ve canının istediği gibi mahkûm eden yan tutucu mahkemelere karşı güvenceler – bütün istekleri bu oldu.

Buna karşılık, soyluluk, köylüler evlerine döner dönmez, mahkeme yargısını bildirinceye kadar, anlaşmazlık konusu tüm yükümlülüklerin yerine getirilmesini istedi. Doğal olarak, köylüler kabul etmediler ve beyleri mahkemeye gönderdiler. Çatışma yeniden patlak verdi. Köylüler bir kez daha bir araya geldiler; prensler ve soylular birliklerini topladılar. Bu kez, hareket, Brisgau ötelere kadar yayıldı ve Wurtemberg içlerine girdi. *Georg Truchsess von Waldburg*'un, Köylüler Savaşının bu Albe dükünün^[35], yönetimi altındaki birlikler, köylüleri gözlemekle yetindiler, bazı takviyeleri dağıttılar, ama asıl köylü ordusuna saldırmayı göze alamadılar. Georg Truchsess, köylü Anderer ile görüşmelere başladı ve şurada burada bazı anlaşmalara varmayı başardı.

Aralık ayı sonlarında, Stockach mahkemesi önündeki ^[sayfa 101] görüşmeler başladı. Köylüler, sadece soylulardan kurulu mahkemenin bileşimine karşı çıktılar. Yanıt olarak, onlara, bir imparatorluk atama mektubu okundu. Görüşmeler uzadıkça uzadı. Bu arada, soyluluk, prensler, Suab Birliği, silahlandılar. Avusturya'daki soydan-geçme alanlar dışında, Wurtemberg, Baden Karaormanı ve Alsas'ın güneyi üzerinde de egemen olan Arşidük Ferdinand, asi köylülere karşı son derece sert davranılmasını buyurdu. Bu asileri yakalamak, işkence etmek, acımadan öldürmek gerekiyordu, tüm araçlarla bunları yok etmek, mallarını mülklerini yakıp yıkmak, ve karıları ve çocuklarını ülkeden kovmak gerekiyordu. Prensler ile beylerin bırakılmaya nasıl uydukları ve dostça anlaşma ile şikayetlerin incelenmesinden ne anladıkları görülüyor. Augsburg'daki Welser ailesinin kendisine ödünç para verdiği Arşidük Ferdinand, çabucak silahlandı. Suab Birliği, üç erimde sağlamak üzere, belli bir para ve asker kontenjanı saptadı.

Bütün bu ayaklanmalar, Themas Münzer'in, Oberland'da, beş ay süren eğleşmesi ile denk düşer. Doğrusunu söylemek gerekirse, onun, hareketin doğuş ve gelişmesi üzerindeki etkisinin hiç bir dolaysız kanıtına sahip değiliz, ama bu etki, dolaysız olarak, tamamen saptanmış bir şeydir. Köylüler arasındaki en kararlı devrimcilerin çoğu onun çömezleri ve fikirlerinin temsilcileridirler. Oniki madde olsun, Yukarı-Ülke köylülerinin mektup-makaleleri olsun, hiç değilse birinciler bakımından, kesinlikle bunların yazarı olmamasına karşın, tüm çağdaşları tarafından Thomas Münzer'e maledilir. Thüringen'e dönüş yolu üzerinde iken de, ayaklanmış köylülere, son derece devrimci bir çağında bulunmuştur.

Aynı zamanda, 1519'dan beri Wurtemberg'den kovulmuş bulunan dük Ulrich, köylülerin yardımı ile, yurtluğuna yeniden kavuşmak için, dolaplar çeviriyordu. Sürgününün başından beri devrimci partiden yararlanmaya çalıştığı ve onu durmadan desteklediği bir gerçektir. Adı, 1520 ile 1524 [sayfa 102] arasında, Karaorman ve Wurtemberg'de birbirini izleyen yerel ayaklanmaların çoğuna karışmıştır; ve şimdi, Hohentwiel'deki şatosundan, Wurtemberg'e akın ettirmek için, açıkça asker topluyordu. Bununla birlikte, bu adam, köylüler tarafından kullanılmaktan başka hiç bir iş çevirememiş, onlar üzerinde hiç bir etkisi olmadığı gibi, onların en küçük bir güvenini de kazanamamıştır.

Kış böylece iki taraftan hiç biri kesin bir girişimde bulunmasızın geçti. Soylu prensler saklanıyorlar, köylü ayaklanması yayılıyordu. 1525 Ocak ayında, Tuna, Ren ve Lech arasında bulunan tüm bölge tam bir kaynaşma durumundaydı ve Şubat ayında da fırtına patlak verdi.

Bulgenbach'lı Hans Müller yönetimi altında, *Karaorman ve Hepau grubu*, Ulrich von Wurtemberg ile elbirliği eder, ve bir bölüm Stuttgart üzerindeki başarısız girişimine katılırken (Şubat ve Mart 1525), Ulm Üzerindeki Ried köylüleri 9 Şubatta ayaklandılar, arkasını Baltringen yakınlarındaki bataklığa dayamış bir ordugâhta toplandılar, *kızıl bayrağı* çektiler, ve Ulrich Schmid'in yönetimi altında, 10-12.000 kişilik *Baltringen çetesini* kurdular.

25 Şubatta, birliklerin, bölgenin hoşnutsuz köylülerine karşı yürüdükleri haberi üzerine, 7.000 kişilik *Oberallgäu* çetesi, Schussen kıyılan üzerinde toplandı. Bütün bir kışı başpiskoposları ile anlaşmazlık içinde geçirmiş bulunan Kempten halkı, 26 Şubatta toplandı

ve onlarla birleşti. Memmingen ve Kaufbeuren kentleri, bazı koşullar öne sürerek, harekete katıldılar. Ama, savaşında kentler tarafından takınılan tutumun ikircil niteliği, daha şimdiden, kendini burada gösteriyordu. 7 Martta, Memmingen'in oniki maddesi, tüm Oberallgäu köylüleri tarafından kabul edildi.

Allgäu köylülerinin isteği üzerine, Konstans gölü kıyılarında, Eitel Hans'ın yönetimi altında, *Göl Grubu* kuruldu. Bu grup hızla güçlendi. Genel karargâhı Bermatingen'de idi.

Aynı biçimde, Aşağı-Allgäu'da, Oschsenhausen ve ^[sayfa 103] Schellenberg bölgesinde, Zeil ve Waldenburg bölgesinde, Georg Truchsess beyliklerinde, köylüler daha Martın ilk günlerinde ayaklandılar. Bu 7.000 kişilik Unterallgäu grubu, Vurzach'da konakladı.

Bu dört grup, Memmingen'in, zaten Hegau maddelerinden çok daha ölçülü olan, ve hatta silahlı grupların, soyluluk ve hükümetler karşısındaki tutumu ile ilgili noktalarda bile, tuhaf bir sarsılmazlık yokluğu sergileyen tüm maddelerini kabul ettiler. Devrim, ortaya çıktığı yerlerde, kendisini ancak savaş sırasında, köylüler düşmanlarının davranış biçimi üzerinde deney sahibi olduktan sonra gösterdi.

Bu gruplarla aynı zamanda, Tuna üzerinde bunlardan bir altıncısı daha kuruluyordu. Ulm'dan Donauwörth'e kadar uzanan tüm bölgeden, Iller, Roth ve Biber vadilerinden, köylüler Leipheim'a geldiler ve orada bir ordugâh kurdular. Onbeş yer, eli silah tutan tüm erkeklerini yolladı; 117'si ise, sadece askerlik çağındakileri yollamakla yetindi. *Leipheim grubu*'nun önderi Ulrich Schön, vaizi de Leipheim papazı Jacop Wehe idi.

Böylece, Mart başında, Yukarı-Suab'ta, altı ordugâha bölünmüş, silahlı 30-40.000 kadar ayaklanmış köylü vardı. Bu köylü çetelerinin niteliği çok çeşitli idi. Devrimci parti (Münzer partisi) bu çetelerde her yerde azınlıkta bulunuyordu. Gene de, bu parti, her yerde çekirdeği oluşturuyor ve köylü ordugâhlarının sağlığını sağlıyordu. Köylüler yığını, korkutucu tutumları ile koparmayı umdukları ödünlerin verilmesi koşuluyla, beylerle bir anlaşma yapmaya her zaman hazırdılar. Üstelik, iş uzadıkça uzadığından, hem de prenslerin orduları yaklaştıkları zaman, savaştan usandılar, ve hâlâ yitirecek bir şeyi olanların çoğu evlerine döndü. Bu yüzden, çeteler, disiplini daha da zorlaştıran, köylülerin maneviyatını bozan ve geldikleri kadar kolay çekip giden serseri *lumpen-proletarya* yığını ile pekiştirilmişlerdi. Köylü çetelerinin, başlangıçta, niçin her yerde

savunma durumunda [sayfa 104] kaldıklarını, ordugâhlarda maneviyatlarını niçin yitirdiklerini, ve taktik aşağılıklarından ve deney sahibi önderlerin azınlığından sözedilmezse, prenslerin ordularına niçin hiç bir biçimde karşı koyacak yetenekte olmadıklarını açıklamak için, bu yeter.

Çeteler toplandıkları sırada, dük Ulrich, toplanan birliklerin ve birkaç Hegau köylüsünün başında, Hohentwiel'den ayrıldı ve Wurtemberg'e girdi. Eğer köylüler, kendi paylarına, Truchsess von Waldburg birliklerine karşı yürümüş olsalardı, Suab Birliği hapa yutmuştu. Ne var ki, köylü çetelerinin salt savunu tutumu, Truchsess von Waldburg'un, Baltringen, Allgäu ve Göl köylüleri ile hızla bir bırakışma yapmasına, görüşmelere başlamasına, ve işin kesin çözümü için, 2 Nisan Pazar gününü saptamasına olanak verdi. Bu zaman içinde, dük Ulrich üzerine yürüyebildi, Stuttgart'ı işgal edebildi, ve Ulrich'i, daha 17 Martta, Wurtemberg'den bir kez daha ayrılma zorunda bıraktı. Sonra, tam köylülerin üstüne yürüyecekti ki, paralı askerler köylülere karşı yürümeyi reddettiklerinden, ordusunda birdenbire bir ayaklanma çıktı. Ama Truchsess asileri yatıştırılmayı başardı ve, Teck-altı-Kirchheim'da bir gözcü kampı bırakarak, yeni takviyelerin toplandığı Ulm üzerine yürüdü.

Sonunda serbest kalan ve ilk birliklerini toplamayı başaran Suab Birliği, o zaman maskeyi attı, ve "köylülerin kendi başlarına girişme cüretinde bulunacakları her türlü eylemi, Tanrının yardımı ile, silah gücüne dayanarak önlemeye kararlı olduğunu" açıkladı.

Bununla birlikte, köylüler bırakışmaya elifi elifine uymuşlardı. 2 Nisan Pazar günü yapılması kararlaştırılan görüşmeler nedeniyle, istemlerini, ünlü "*oniki madde*"yi durdurmuşlardı. Topluluklar için papazlarını kendi başlarına seçme ve görevden uzaklaştırma hakkını; küçük öşürün kaldırılması ve, rahiplerin ödenekleri bir kez ödendikten sonra, büyük öşürün kamu yararı gözeten erekler için kullanılmasını; [sayfa 105] serfliğin, av ve balık tutma hakkı ile serflerin mallarını istedikleri gibi kullanamamaları töresinin kalkmasını; angarya, vergi ve aşırı yükümlülüklerin azaltılmasını; toplulukların ve özel kişilerin ellerinden zorla koparılan koruluk, çayırılık ve ayrıcalıkların geri verilmesini; ve adalet ve yönetimde keyfi davranışların son bulmasını istiyorlardı. Uzlaşmalara hazır ılıman partinin, köylüler arasında hâlâ ağır bastığı görülüyor. Devrimci Parti, "*mektup-makale*"de, kendi programını daha önce saptamış bulunuyordu. Tüm

köylü topluluklarına yazılmış bir açık mektup, bu topluluklardan, bütün yükümlülükleri, ya “kuşkusuz mümkün olmayacak olan” anlaşma yoluyla, ya da zorla ortadan kaldırmak için, “hıristiyan dernek ve kardeşliğine katılmalarını” istiyor, ve tüm dikkafalıları, cismani aforoz ile, yani dernekten çıkarmak ve üyelerle tüm ilişkilerini kesmekle korkutuyordu. Tüm şatolar, tüm küçük ve büyük manastırlar da, soyluluk, rahipler ve keşişler bunlardan kendi istekleri ile ayrılmış, herkes gibi sıradan evlerde oturmadıkça, ve hıristiyan derneğine girmedikçe, cismani aforoz cezasına çarptırılacaklardı. – Apaçık olarak 1525 ilkyazından önce kaleme alınmış bulunan bu radikal bildiriye, sonuç olarak, her şeyden önce devrim, hâlâ ege-men olan sınıflar üzerindeki tam zafer sözkonusudur, ve “cismani aforoz” da, sadece yıkılmaları gereken baskıcı ve hainleri, yakılmaları gereken şatoları, zorla elkonmaları ve hazinelerinin paraya dönüştürülmeleri gereken büyük ve küçük manastırları gözetir.

Ama, köylüler, bu iş için toplanmaya çağrılan hakemlere, oniki maddelerini sunmak için zaman bile bulamadan önce, anlaşmanın Suab Birliği tarafından bozulduğu ve asker birliklerinin yaklaştığı haberini aldılar. Hemen gerekli tedbirleri öngördüler. Baltringen, Allgäu ve Göl köylülerinin bir genel meclisi, Geisbeuren’de toplandı. Dört grup, bir tek grup içinde birleştirildi, ve onlarla dört yeni kol (*colonne*) oluşturuldu. Kilise mallarının zorunlu, mücevherlerinin ise derneğin [sayfa 106] savaş hazinesi yararına satılması ve şatoların ateşe verilmesi kararlaştırıldı. Böylece, “mektup-makale”, oniki resmî madde yanında, onların savaşı yürütme kuralı durumuna geldi, ve daha önce barışın imzalanması için saptanmış bulunan gün olan 2 Nisan Pazar günü, *genel ayaklanma* için saptanan gün oldu.

Her yerde artan kaynaşma, köylülerin soyluluk ile sürekli yerel çatışmaları, altı aydan beri Karaorman’da gelişen ayaklanma ve bu ayaklanmanın Tuna ve Lech’e kadar yayıldığı haberi, Almanya’nın üçte-ikisinde köylü ayaklanmalarının hızla birbirini izlemesini açıklamak için gerçi yeter. Ama bütün bu parça parça ayaklanmaların zamandaşlığı olgusu, hareketin, bu hareketi anabaptist ya da öbür özel görevlileri yardımı ile örgütlemiş bulunan kimseler tarafından yönetildiğini tanıtlar. Martin ikinci yansı içinde, Wurtemberg, Aşağı Neckar, Odenwald ve Aşağı ve Orta Frankonya’da kanşıklıklar başlamış bulunuyordu, ama her yerde, 2 Nisan pazar günü, önce-

den genel ayaklanma tarihi olarak saptanmıştı; kesin darbe, yağmsal ayaklanma, her yerde Nisanın ilk haftası içinde patlak verdi. Aynı biçimde, Allgäu, Hegau ve Göl köylüleri de, 1 Nisanda, eli silah tutan bütün erkekleri, alarm çanı ve yığın toplantıları yardımıyla ordugâha çağırdılar, ve Baltringen köylüleri ile aynı zamanda, şatolar ve manastırlara karşı çatışmaları başlattılar.

Hareketin başlıca altı merkez yöresinde toplandığı *Frankonya*'da, ayaklanma her yerde Nisanın ilk günlerinde patlak verdi. O günlerde Nörlingen'de iki köylü ordugâhı kuruldu, bu ordugâhların yardımı ile, kentin Anton Forner tarafından yönetilen devrimci partisi, iktidarı eline geçirdi, Forner'i belediye başkanı (*bourgmestre*) seçtirdi ve kentin köylü hareketine katılmasını kararlaştırdı. *Anspach bölgesinde*, köylüler her yerde 1-7 Nisan günleri arasında ayaklandılar, ve ayaklanma, oradan Bavyera'ya kadar yayıldı. *Rothenbourg bölgesinde*, köylüler daha 22 Marttan beri ^[sayfa 107] silahlanmış bulunuyorlardı; Rothenbourg kentinde, Stephan von Menzingen tarafından yönetilen küçük-burjuvalar ve halk takımı, 27 Martta, ayrıcalıklarının egemenliğini devirmişlerdi. Ama kentin başlıca gelir kaynaklarını, köylülerin yükümlülükleri oluşturduğundan, yeni hükümet de köylülere karşı çok sallantılı ve çok ikircil bir tutum takındı. *Wurzburg* piskoposluğunda, köylüler ve küçük kentler, daha Nisan başlannda ayaklandılar, ve *Bamberg* piskoposluğunda da, genel ayaklanma, beş günden az bir süre içinde, piskoposu boyun eğme zorunda bıraktı. Son olarak, kuzeyde, Thüringen sınırında, *güçlü Bildhausen ordugâhı* kuruldu.

Hohenlohe kontlarının eski mühürdan olan soylu *Wendel Hipler* ile, Krautheim yakınlarında Ballenberg'de hancılık yapan Georg Metzler'in, devrimci partinin başında buldukları *Odenwald*'da, ayaklanma daha 26 Martta patlak verdi. Köylüler, dörtbir bucaktan Tauber'e koştular; Rothenbourg kapılarında kurulmuş ordugâhtan 2.000 kişi bunlara katıldı. Georg Metzler bunların yönetimini eline aldı ve 4 Nisanda, tüm takviyeler geldikten sonra, Neckar vadisi köylüleri ile karşılaştıkları Schönthal manastırın üstüne, Jagst üstüne yürüdü. Heilbronn yakınlarında, Boeckingen'de hancılık yapan Jäcklein Rohrbach tarafından yönetilen Neckar vadisi köylüleri, Wandel Hipler, bir miktar ayaklanmış köylü başında, Oehringen'i baskınla ele geçirdiği ve çevredeki köylüleri harekete kazandığı sırada, 2 Nisan pazar günü, Fleim, Sontheim vb. yerlerde ayak-

lanmayı ilân etmiş bulunuyorlardı. Schönttal'de, *büyük çete*'yi oluşturmak üzere birleşmiş iki köylü kolu, oniki maddeyi kabul etmiş ve şato ve manastırlara karşı akınlar örgütlemişlerdi. Büyük çetenin 8.000 kişilik mevcudu ile toplan ve 3.000 arkebüzü vardı. Frankonyalı bir şövalye olan Florian Geyer de bunlara katıldı, ve özel olarak Rot-henbourg ve Oehringen askerleri arasından toplanan seçkin bir birlik olan “kara çete”yi kurdu.

Neckarsulm'un Wurtemberg'li yöneticisi kont Ludwig von [sayfa 108] Helfenstein, savaşı başlattı. Eline düşen bütün köylülere lâm cim dinlemeden idam ettirdi. Büyük çete onun üzerine yürüdü. Bu kıyımlar, ve bu arada, Leipheim grubunun bozguna utradığı, Jacob Wehe'nin idam edildiği ve Truchsess tarafından yapılan kandökücülüklerin haberi, köylülere çileden çıkardı. Kendini Weinsberg'e atmış bulunan Helfenstein kontuna saldırdılar. Müstahkem şato, Florian Geyer tarafından ele geçirildi, kent, uzun bir savaşımdan sonra işgal edildi, ve kont Ludwig, birçok şövalye ile birlikte tutsak düştü. Ertesi gün, 17 Nisan, çetenin en gözüpekleri arasından seçilmiş bazı köylülerle birlikte, Jäcklein Rohrbach, tutsakları mahkemenmeden geçirdi ve başta Helfenstein kontu olmak üzere, aralarından ondördünü mızrakla idam ettirdi. Bu, onları çarptırabileceği en alçaltıcı ölüm cezası idi. Weinsberg'in düşmesi ve Jäcklein tarafından Helfenstein kontu üzerinde uygulanan korkunç ölüm, soyluluk üzerinde etkisini göstermekten geri kalmadı. Loewenstein kontları köylü derneğine girdiler, daha önce bu birliğe katılmış, ama henüz hiç bir yardım görmemiş bulunan Hohenlohe kontları ise, istenen toprakları ve barutları hemen gönderdiler.

Köylü önderleri, “kendilerine soyluluğun desteğini sağlayabileceği için”, Goetz von Berlichingen'i, köylü birliklerinin başbuğu olarak seçip seçmeyeceklerini kararlaştırmak üzere, bir araya gelip iş çıkar yolunu konuştular. Öneri iyi karşılandı. Ama, köylülerin ve önderlerinin bu ruh durumunda gericiliğin başlangıcını gören Florian Geyer, kendi “kara çete”sinin başında, gruptan ayrıldı, kendi başına buyruk olarak önce Neckar, sonra Wurzburg bölgelerini baştan başa dolaştı, ve yolu üzerindeki tüm şato ve rahip yuvalarını yakıp yıktı.

Çetenin geri kalanı ilkin Heilbronn üzerine yürüdü. Bu güçlü özgür kentte, ayrıcalıklılara karşı, hemen her yerde olduğu gibi, burjuva bir muhalefet ile devrimci bir muhalefet bulunuyordu.

Devrimci muhalefet, köylüler ile gizlice [sayfa 109] anlaşarak, daha 17 Nisanda, bir çatışma sırasında, kentın kapılarını G. Metzler ile Jäcklein Rohrbach'a açtı. Köylüler, böylece derneğe katılan, 1.200 florinlik bir para ödeyen ve bir gönüllüler bölüğü veren kenti işgal ettiler. Sadece manastırlar ile Töton beylerinin şatoları ateşe verildi. Ayın 22'sinde, köylüler, küçük bir garnizon bıraktıkları kentten ayrıldılar. Heilbronn, zaten ortak bir eylem kararlaştırmak ve ortak istemler hazırlamak için oraya delegelerini göndermiş bulunan çeşitli çetelerin merkezi olacaktı. Ama burjuva muhalefet ile, köylülerin gelişinden sonra bu muhalefete katılmış bulunan ayrıcalıklar, bu arada, iktidarı yeniden elde etmeyi başarmış bulunuyorlardı ve, her türlü enerjiyi eyleme karşı çıkararak, köylülere kesinlikle ihanet etmek için, prensler ordusunun yaklaşmasını beklediler.

Köylüler, Odenwald üzerine yürüdüler. 24 Nisanda, birkaç gün önce, hizmetlerini önce Pfalz seçicisine, sonra köylülere, sonra gene seçiciye sunmuş bulunan Goetz von Berlichingen, Protestan derneğine girmek ve "büyük ak çete"nin (Florian Geyer'in "kara çete"sine karşılık bu ad verilmişti) komutasını ele almak zorunda kaldı. Ama aynı zamanda, ona çok yakından göz kulak olan, ve onu önderler konseyinin sıkı bir denetimi altında tutan köylülerin tutsağıydı da. Goetz ve Metzler, Buchen üzerinden geçerek, köylülerin büyük bölümü ile birlikte, Amorbach'a geldiler. 30 Nisandan 5 Mayıs'a kadar orada kaldılar. ve tüm Mainz (Mayence) bölgesini ayaklandırdılar. Soyluluk, şatolarını kurtarmak için, her yerde harekete katılma zorunda kaldı. Sadece manastırlar ateşe verildi ve yağma edildi. Çete gitgide yıldınlıyordu. En yılmaz ögeler ya Florian Geyer ya da Jäcklein Rohrbach ile gitmişlerdi, çünkü Jäcklein Rohrbach da, Heilbronn'un alınmasından sonra ayrılmıştı, ve çünkü kont Helfenstein'i idam ettirdikten sonra, soyluluk ile bir anlaşma yapmaya hazırlanan bir çete içinde, daha uzun süre [sayfa 110] kalamazdı. Soyluluk ile anlaşma yönünde beliren bu eğilim, kendi başına, daha o zamandan bir yıldınlık belirtiydi.

Bir zaman sonra, Wendel Hipler, çetenin en uygun bir yenden-örgütlenmesini önerdi. Her gün hizmetlerini sunan paralı askerler alınacak, ve her ay eski kontenjanları bırakıp yenilerinin alınmasına, ama daha önce silah altında ve eğitim görmüş bulunan insanların tutulmasına dayanan o güne kadar yürürlükteki sistem bir yana bırakılacaktı. Ama komün meclisi bu iki öneriyi geri çevirdi.

Nedir ki, köylülerin burnu daha şimdiden kaf dağına varmıştı, ve savaşta, paralı askerlerin rekabetinin hoşlarına hiç gitmediği bir çapuldan başka bir şey görmüyor, ve ceplerini doldurur doldurmaz, evlerine dönme özgürlüğünü yitirmek istemiyorlardı. Amorbach'ta, Heilbronn belediye başkanı, Hans Berlin, çete önderleri ve meclislerine, oniki maddenin son kulak tırmalayıcı seslerini de ortadan kaldıran ve köylüleri yalvarıp yakaran bir dille konuşuran bir belgeyi, "oniki madde bildirisi"ni kabul ettirmeyi bile başardı. Ama, bu kez, köylüler için bu kadan da çoktu. Büyük bir gürültü patırdı içinde bildiriye reddettiler, ve ilk oniki maddeye bağlı kalmak istediklerini bildirdiler.

Bu arada, Wurzboung piskoposluğunda durum tamamen değişmişti. Köylülerin, Nisan başındaki ilk ayaklanması sırasında, Wurzboung yakınlarındaki Frauenberg müstahkem şatosuna çekilmiş, ve dört bir yandan boş yere yardım istemiş bulunan piskopos, sonunda şimdilik boyun eğme zorunda kalmıştı. 2 Mayıs'ta, köylü temsilcilerinin de katıldıkları bir Landtag topladı. Ama, daha herhangi bir anlaşmaya varılmadan, piskoposun ihanet manevralarını tanımlayan bazı mektuplar ele geçirildi. Landtag hemen dağıldı, ve bir yanda ayaklanmış kentliler ile köylüler, öte yanda da piskoposun birlikleri arasında çatışmalar başladı. Piskopos, 5 Mayıs'ta, Heidelberg'e kaçtı. Daha ertesi günü, Florian Geyer, "kara çete"sinin başında, Mergentheim, Rothenbourg ve ^[sayfa 111] Anspach köylülerinden oluşan *Tauber Frankonya çetesi* ile birlikte, Wurzboung'a vardı. 7 Mayıs'ta da, "ak çete"nin başında, Goetz von Berlichingen geldi, ve Frauenberg şatosu kuşatması başladı.

Limpurg bölgesinde ve Elluwangen ve Hall bölgelerinde, mart sonu ile nisan başlarında, bir başka çete, Gaildorf çetesi, ya da *büyük çete* kuruldu. Bu çete sahneye çok zorlu bir biçimde girdi, tüm ülkeyi ayaklandırdı, birçok manastır ve şatoyu, bu arada Hohenstaufen şatosunu yaktı, köylüleri silaha sarılmaya zorladı ve tüm soyluları, hatta Limpurg içki sunucularını bile hıristiyan derneğine girme zorunda bıraktı. Mayıs başlarında, Wurtemberg'e bir akın yaptı, ama geri çekilme gereğine inandırıldı. O çağdaki küçük Alman devletlerinin partikülarizmi, çeşitli bölgelerde yaşayan devrimcilerin ortak bir eylemi için, 1848'de olduğundan daha uygun bir olanak sağlamıyordu. Güçsüz bir toprağa sıkışmış bulunan Gaildorf köylüleri, bu toprak üzerindeki her türlü direnci yendikten

sonra, zorunlu olarak dağıtılacaklardı. Gmünd kenti ile bir anlaşma yaptılar ve, bu kentte 500 kişilik silahlı bir birlik bıraktıktan sonra, dağıldılar.

Pfalz'da, Nisan sonlarına doğru, Ren'in iki kıyısı üzerinde, köylü çeteleri kurulmuş bulunuyordu. Bu çeteler, birçok şato ve manastırları yakıp yıktılar, ve Bruchrain köylüleri Spire'yi bir anlaşma yapmaya zorladıktan sonra, 1 Mayıs'ta, Hardt-altı-Neustadt'ı ele geçirdiler. Mareşal von Saverne, buyruğu altında bulunan küçük bir güçle, onlara karşı hiç bir şey yapamadı, ve on Mayıs'ta, seçici prens, ayaklanan köylülerle, isteklerini Landtag'a götürmeyi kabul ettiği bir anlaşmaya varma zorunda kaldı.

Son olarak, *Wurtemberg*'de, bazı bölgelerde ayaklanma erkenden başlamış bulunuyordu. Urach Alplerinde, köylüler, daha Şubat ayında, rahiplere ve beylere karşı bir birlik kurmuşlardı, ve, Mart ayı sonlarında, Blaubeuren, Urach, Münsingen, Balingen ve Rosenfeld köylüleri ayaklandılar. [sayfa 112] Goeppingen'deki Gaildorf köylüleri, Brakenheim'deki Jäcklein Rohrbach, Pfullingen'de bozguna uğrayan Leipheim çetesi kalıntıları, *Wurtemberg* topraklarına girdiler ve kırlardaki tüm halkı ayaklandırdılar. Öbür bölgelerde de ciddi karışıklıklar patlak verdi. Pfullingen, daha 6 Nisanda, köylülere teslim olmak zorunda kaldı. Avusturya arşidük hükümeti çok büyük bir sıkıntı içindeydi. Parasızdı ve çok az askeri vardı. Kentler ve şatolar çok kötü bir durumdaydılar ve ne garnizonları ne de cephaneleri vardı. Asberg bile hemen hemen kendini savunamayacak bir durumdaydı.

Hükümetin, kentlerden toplanan askerleri, köylülere karşı bir araya getirme girişimi, geçici bir başarısızlığa uğradı. 16 Nisanda, Bottwar birliği, yürümeyi reddetti ve, Stuttgart'a gidecek yerde, Bottwar yakınlarında, hızla gelişen bir köylü ve burjuvalar ordugâhı çekirdeğini oluşturduğu Wunnenstein üzerine gitti. Aynı gün, Zabergan'da ayaklanma oldu. Maulbronn manastırın yağma edildi, ve bazı manastırlar ile bazı şatolar, tamamen yakılıp yıkıldılar. Bruchrain komşu bölgesinden köylü takviyeleri koşuştular.

Wunnenstein çetesi, Bottwar kent meclisi üyesi ve burjuva muhalefet önderlerinden biri olan, ama köylülerle çıkar birliği yapacak kadar bu işlere karışmış bulunan *Matern Feuerbacher* yönetimine verildi. Bununla birlikte, bu adam her zaman çok ılımlı davranarak, "mektup-makale"nin şatolar üzerinde uygulanmasına karşı

çıkı, ve her fırsatta, köylüler ile ılımlı burjuvalar arasında arabuluculuk çabası gösterdi. Wurtemberg köylülerinin *büyük ak çete* ile birleşmesini engelledi, ve daha sonra da Gaidorf köylülerini Wurtemberg'den çıkmaya razı etti. Burjuva eğilimleri nedeniyle, 19 Nisanda görevinden alındı, ama ertesi gün, yeni baştan, çete komutanı atandı. Bu adam, gerekli bir adamdı, ve Jäcklein Rohrbach, 22 Nisanda, 200 gözüpek adamının başında, Wurtemberglilere katılmaya geldiği zaman bile, onu sıkı sıkıya gözetiminde tutmakla yetinerek, görevinde bırakma zorunda ^[sayfa 113] kaldı.

18 Nisanda, hükümet, Wunnenstein köylüleri ile görüşmelere başlamayı denedi. Köylüler hükümetin oniki maddeyi kabul etmesini istediler, delegeler bunu doğal olarak kabul etmediler. Bunun üzerine, çete harekete geçti. Ayın 20'sinde, çete, hükümet delegelerinin son bir kez kovuldukları Laufen'de idi. 22 Nisanda, 6.000 kişilik bir güç olarak, Bietigheim'a vardı ve Stuttgart'ı tehdit etti. Bu kentte, konseyin çoğunluğu kaçmış ve bir burjuvalar komitesi, iktidarı ele geçirmiş bulunuyordu. Burjuvazi, her yerde olduğu gibi, burada da ayrıcalıklılar, burjuva muhalefet ve devrimci halk takımı biçiminde bölünmüştü. Bu sonuncular, 25 Nisan günü, kent kapılarını, onu hemen işgal eden köylülere açtılar. Wurtemberg isyancılarının şimdi kendilerini adlandırdıkları gibi, *büyük huristiyan çete* örgütü, en sonunda gerçekleşti, ve ücret, ganimet bölüşümü ve azık sağlama işleri, kesin bir biçimde düzenlendi. Theus Gerber tarafından komuta edilen bir Stuttgart bölüğü, köylülere katıldı.

29 Nisan günü, Feuerbacher, çetesinin başında, Schorndorf'ta Wurtemberg'e girmiş bulunan Gaidorf köylülerine karşı yürüdü, tüm bölgeyi birleştirdi ve böylece Gaidorf köylülerini geri çekilmeye zorladı. Böylelikle, çetesinin, Rohrbach tarafından yönetilen devrimci öğlerinin, radikal Gaidorf köylüleri ile karmaşmasından doğacak korkunç bir güçlenmesini engelliyordu. Truchsess'in yaklaştığı haberi üzerine, Schorndorf'tan, bu sonuncu üzerine yürüdü ve 1 Mayıs'ta, Teck-altı-Kirchheim'da konakladı.

Almanya'nın, köylü çetelerinin ilk grubunun alanı olarak gözönünde tutmamız gereken bir bölümündeki ayaklanmanın doğup gelişmesini böylece betimledik. Öbür gruplara (Thüringen ve Hessen, Alsas, Avusturya ve Alpler) geçmeden önce, Truchsess'in, önce tek başına, sonra bazı prensler ve kentler tarafından desteklenerek, isyancı çetelerin ilk grubunu yok ettiği seferi (kampanyayı) izle-

meliyiz. [sayfa 114]

Truchsess'i, Teck-altı-Kirchheim'a, Dietrich Spät tarafından komuta edilen bir gözcü birliği bıraktıktan sonra, mart sonunda geri döndüğü Ulm' da bırakmıştı. Birlik'in Ulm'da toplanmış askerleri ile güçlenen yargıç (*sénéchal*) birliği, 7.200'ü piyade eri olmak üzere, 10.000 kişiye yaklaşıyordu. Bu birlik, kendisi ile köylülere karşı bir saldırıya girişilebilen tek ordu idi. Takviyeler, ister isyancı ülkelerde askere alma güçlükleri nedeni ile, isterse hükümetlerin para yoksunluğu nedeniyle olsun, Ulm'a ancak çok yavaş bir biçimde geliyorlardı, ve çünkü, her yerde, el altında bulunan birkaç birlik, kaleleri ve şatoları savunmak için son derece zorunlu idiler. Suab Birliğinin malı olmayıp da prensler ile kentlerin eli altında bulunan birliklerin ne derecede az olduğunu daha önce gördük. Öyleyse, her şey, Georg Truchsess'in, Birlik ordusu başında, kazanacağı başarıya bağlıydı.

Yargıç, önce bu arada Ried dolaylarındaki şato ve manastırları yakıp yıkmaya başlamış bulunan *Baltringen çetesi* üstüne yöneldi. Birlik askerlerinin yaklaşması üzerine geri çekilmiş bulunan köylüler, bir kuşatma manevrası ile bataklıklardan püskürtüldüler, Tuna'yı geçtiler ve kendilerini Suab Alplerinin boğazlarına ve ormanlarına attılar. Birlik ordusunun ana gücünü oluşturan süvari ve topçu birliklerinin köylülere karşı güçsüz kaldıkları yerlerde, yargıç onları izlemedi. O zaman, 5.000 kadan Leipheim' da, 4.000 kadan Mindel vadisinde ve 6.000 kadan da İllertissen'de direnen, tüm bölgeyi ayaklandıran, manastır ve şatoları yakıp yıkan, ve birleşmiş üç kol halinde, Ulm üzerine yürümeye hazırlanan Leipheim köylülerine karşı döndü. Burada da köylüler arasında belirli bir bozulma başlamışa ve çetenin askeri değeri yokolmuşa benzer, çünkü Jacob Wehe, birdenbire yargıç ile görüşmelere başlamaya girişti. Ama şimdi güçlü bir orduya sahip bulunan yargıç, görüşmeleri reddetti, 4 Nisanda Leipheim yakınlarında çetenin ana gövdesine saldırdı ve onu tamamen söküp attı. Jacob Wehe ile Ulrich Schön, ve başka [sayfa 115] iki köylü önderi, tutsak edildiler ve kafaları kesildi. Leipheim teslim oldu ve, bölgedeki birkaç akından sonra, tüm bölge boyun eğdi.

Yağma etme hakkı ve ek bir ücret isteyen paralı askerlerin yeni bir başkaldırması, Truchsess'i 10 Nisana kadar yeniden alıkoymdu. Sonra, bu arada, kendisinin Waldburg, Zeil ve Wolfegg'deki

yurtluklarına saldıran ve şatolarını kuşatan *Baltringen çetesi* üstüne yöneldi. Orada da, köylüleri dağınk buldu, ve 11 ve 12 Nisanda, Baltringen çetesinin tamamen yok edildiği ayrı ayrı birçok çarpışma içinde, birbiri ardına, onları yendi. Çetenin geri kalanı, rahip Florian'ın yönetimi altında, geri çekildi ve *Göl Çetesi*'ne katıldı. Yargıç, o zaman bu çeteye karşı döndü. Bu arada, sadece baskınlar yapmakla yetinmeyen, ama Buchhorn (Friedrichshafen) ve Wollmattingen kentlerini hristiyan derneğine girmek için zorlamış da bulunan Göl Çetesi, 13 Nisanda Salem manastırında bir savaş konseyi topladı ve Truchsess'e karşı yürümeyi kararlaştırdı. Her yerde hemen alarm çanları çaldı, ve Baltringen çetesinden arta kalanların da kendilerine katıldıkları 10.000 kişi, Bermatingen ordugâhında toplandı. Bunlar, 15 Nisanda, kesin bir savaşa girerek ordusunu tehlikeye atmak istemeyen, ve Allgäu ve Hegau köylülerinin yaklaştıklarını haber almış bulunduğu için görüşmelere başlamayı yeğ tutan yargıca karşı başarılı bir savaşa giriştiler. Bu nedenle, yargıç, 17 Nisanda, Weingarten'de, Göl ve Baltringen köylüleri ile, onların duraksamadan kabul ettikleri, görünüşte onlar için çok elverişli bir anlaşmaya vardı. Bu anlaşmayı, yukarı ve aşağı Allgäu köylü delegelerine kabul ettirmeyi de başardı ve bundan sonra Württemberg'e doğru yöneldi.

Yargıcın kurnazlığı, onu kesin bir bozgundan kurtardı. Eğer güçsüz, dalkafalı, daha şimdiden büyük bir kısmı bozulmuş köylüler ile, onların hemen hepsi yeteneksiz, korkak ve satılmaya hazır önderlerini kandırmayı bilmeseydi, küçük ordusu ile birlikte, en azından 25-30.000 kişilik dört kol [sayfa 116] arasında, kuşatılmış ve hapı yutmuştu. Ama düşmanlarının, köylü yığınları arasında kaçınılmaz bir şey olan darkafalılığı, tam da, hiç olmazsa Suab ve Frankonya'da, savaşa bir çırpıda son verebilecekleri bir anda, onların elinden kurtulmasını sağladı. Göl köylüleri, içinde aldatılmış kişiler rolünü oynadıkları anlaşmaya, öylesine kılı kırk yarar bir biçimde uydular ki, daha sonra kendi öz bağlaşıklarına, Hegau köylülerine karşı silaha sarıldılar. Önderleri tarafından ihanete sürüklenmiş Allgäu köylülerine gelince, bunlar anlaşmayı reddettiler, ama yargıç tehlikeyi çoktan atlatmış bulunuyordu.

Hegau köylüleri ise, Weingarten anlaşması içinde olmadıkları halde, hemen sonra, Köylüler Savaşının başlıca başarısızlık nedeni olan görülmemiş darkafalılığın, darkafalı taşralılığın yeni bir kanıtını verdiler. Yargıç boş yere onlarla görüşmeyi denedikten ve Württem-

berg yönüne doğru çekip gittikten sonra, Hegau köylüleri onu izlediler ve hep onun yanlarında kaldılar. Ama, Wurtemberg ve Neckar vadisi köylülerinin bir kez kendilerine yardımda bulunmayı reddetmiş olmaları bahanesi ile, Wurtemberg büyük Hıristiyan çetesi ile birleşmek akıllarına bile gelmedi. Bu nedenle, yargıç kendi bölgelerinden uzaklaştığı zaman, rahatça geri döndüler ve Fribourg üzerine yürüdüler.

Matern Feuerbacher tarafından yönetilen Würtemberg'lileri, yargıç tarafından bırakılan ve Dietrich Spät tarafından komuta edilen gözcü birliğinin Urach üzerine çekilmiş bulunduğu Teck-altı-Kirchheim'da bırakmıştı. Urach kenti üzerine verimsiz bir saldırı girişiminden sonra, Feuerbacher Nürtingen'e doğru döndü ve dolaylardaki bütün isyancı çetelere, kesin savaş için kendisine takviyeler göndermelerini yazdı. Gerçekten, aşağı Wurtemberg bölgesi ile Gäu'dan önemli takviyeler aldı. Leipheim çetesinin Wurtemberg'e sığınan kalıntıları yöresinde toplanmış, ve Boeblingen ve Leonberg'e kadar, tüm Nagold ve Neckar yukarı vadisini ^[sayfa 117] ayaklandırmış bulunan Gäu köylüleri, iki güçlü kol halinde koşuştular, ve 5 Mayıs'ta, Nürtingen'de, Feuerbacher tarafından komuta edilen köylüler ile birleştiler. Boeblingen'de, Georg Truchsess, birleşmiş iki çete ile karşılaştı. Bu çetelerin sayısı, topçularının önemi ve konumlarının gücü onu şaşırttı. Alışılacağına göre, hemen köylüler ile görüşmelere girişti ve onlarla bir bırakışma imzaladı. Böylece onlara güven verir vermez, 12 Mayıs'ta, bırakışma sırasında, köylülere saldırdı, ve onları kesin bir savaşa girmeye zorladı. Köylüler kendilerini, Boeblingen, kent burjuvazisinin ihaneti ile, sonunda yargıca teslim edilene kadar, uzun zaman ve yığıtçe savundular. Köylülerin, böylece dayanak noktasından yoksun kalan sol kanadı, püskürtüldü, kuşatıldı. Artık savaşın yazgısı yazılmıştı. Disiplinsiz köylüler safalarında, hızla çılgın bir kaçış durumuna dönüşen bir kaşıklık baş gösterdi. Birlik süvarileri tarafından öldürülmeyen ya da tutsak edilmeyen köylülerin hepsi, silahlarını attılar ve köylerine döndüler. Büyük Hıristiyan çete ve, onunla birlikte, tüm Wurtemberg ayaklanması, tamamen yenilmişti. Theus Gerber, Esslingen'e kaçmayı başardı, Feuerbacher İsviçre'ye kaçtı, Jäcklein Rohrbach tutsak edildi ve zincire vurulmuş olarak Neckargartach'a götürüldü, orada, Georg Truchsess onu bir direğe bağlattı, etrafına odun yığıdirttı, ve şövalyeleri ile birlikte içerek, bu şövalyelğe pek yaraşır görünümünü tadını

çıkarırken, onu hafif ateşte canlı canlı kızarttı.

Yargıç, Neckargartach'dan, Kraichgau'ya bir akın ile, Pfalz seçicisinin harekâtını destekledi. Bu arada, asker toplamayı başarmış bulunan Pfalz seçicisi, yargıç tarafından kazanılan başarıları öğrenir öğrenmez, köylüler ile yaptığı anlaşmayı bozdu, 23 Mayıs'ta Bruchrain'e saldırdı, zorlu bir dirençten sonra Malsch'ı aldı ve ateşe verdi, birkaç köyü yakıp yıktı ve Bruchsal'ı işgal etti. Aynı zamanda, yargıç, Eppingen'i ele geçirdi ve seçicinin on kadar öbür köylü önderi ile birlikte hemen idam ettirdiği yerel ayaklanma önderi Anton [sayfa 118] Eisenhut'u da tutsak etti. Böylece banışçılaştırılmış bulunan Bruchrain ve Kraichgau, 40.000 florinlik kurtulmalık ödemeye zorlandılar. İki ordu, uğradığı kayıplar yüzünden 6.000 kişiye düşmüş yargıcın ordusu ile, seçicinin 6.500 kişilik ordusu, birleşti ve Odenwald köylülerinin üzerine yürüdü.

Boeblingen bozgunu haberi, isyancılar arasında korku uyanırmıştı. Köylülerin ağır elinin üzerlerine çöktüğünü duymuş bulunan özgür kentler, rahat bir soluk aldılar. Heilbronn, Suab Birliği ile bir uzlaşma yolu arayanların ilki oldu. Heilbronn, köylü yönetiminin ve, çeşitli isyancı çetelerinin, tüm isyancı köylüler adına imparatora ve imparatorluğa sunulacak istemleri hazırlamakla görevli delegasyonlarının merkezi idi. Bütün Almanya için geçerli, genel bir sonuç vermesi gereken bu görüşmeler, hiç bir zümrenin, köylüler zümresi kadar öbür zümrelerin de, Almanya'daki genel durumu kendi çıkarları uyanınca dönüştürecek kadar gelişmiş olmadığını gösterdiler. Bu erkle, soyluluk ve özellikle burjuvazinin kazanılması gerektiği hemen ortaya çıktı. Bu nedenle, görüşmelerin yönetimi *Wendel Hipler*'e verildi. Wendel Hipler, hareketin bütün önderleri arasında, çağın durumunu, söz götürmez bir biçimde en iyi anlayan önderdi. Bu adam, ne Münzer gibi geniş görüşlü bir devrimci, ne de Metzler ya da Rohrbach gibi bir köylü temsilcisi idi. Geniş deneyi, çeşitli zümrelerin karşılıklı konumunun pratik bilgisi, onu, bütün öbür zümreler dışında, harekete katılmış bulunan şu ya da bu zümreyi temsil etmekten alıkoyuyordu. Resmi toplumun tamamen dışında yer alan sınıfın, proletaryanın ilk öğelerinin temsilcisi olan Münzer'in, komünizmi önceden sezmesi gibi, deyim yerindeyse ulusun tüm ilerici öğelerinin ortalamasının temsilcisi olan Wendel Hipler de, *modern burjuva toplum*'u önceden sezmişti. Savunduğu ilkeler, ileriye sürdüğü istemler, süphesiz hemen elde edilmesi olanaklı

şeyler değil, ama feodal toplumun gerçek dağılışının, biraz idealize edilmiş zorunlu sonucu idiler; ve tüm imparatorluk için [sayfa 119] geçerli yasa tasarıları yapmakta istekli köylüler, bunları zorunlu olarak kabul edeceklerdi. İşte böylece köylüler tarafından istenen merkezleştirme, burada, Heilbronn'da, daha olumlu, ama gene de köylülerin tasarladıklarından çok farklı bir biçim aldı. Bu merkezleşme, örneğin paranın, ağırlık ve uzunluk ölçülerinin birleştirilmesini, iç gümrüklerin kaldırılmasını vb. istemek biçiminde, kısacası, köylülerden çok kentler burjuvalarının çıkanna denk düşen istemler biçiminde belginleşti. Böylece, soyluluğa, modern geri satılmalara (*rachat*) büyük ölçüde yaklaşan, ve feodal toprak mülkiyetinin burjuva mülkiyetine dönüşümü sonucuna varan ödünler verildi. Kısaca söylemek gerekirse, köylülerin istemleri bir "imparatorluk reformu" biçimi altında toplanır toplanmaz, o günün istemlerine değil, ama kentler burjuvazisinin genel çıkarlarına bağlanacaklardı.

Henüz bu imparatorluk reformu Heilbronn'da tartışıldığı sırada, *Oniki Madde Bildirisi* yazarı Hans Berlin, ayrıcalıklılar ve burjuvazi adına, onunla kentlin teslimi işini görüşmek üzere, yargıcın huzuruna varmış bulunuyordu. Kentte patlak veren gerici hareketler, ihaneti desteklediler ve Wendel Hipler, köylüler ile birlikte kaçmak zorunda kaldı. Weinsberg'e gitti, orada Wurtemberg köylülerinin kalıntıları ile Gaildorf çetesinden artakanları, bir araya getirmeye çalıştı. Ama Pfalz seçicisi ile Truchsess'in yaklaşması, onu daha uzağa kaçırmaya zorladı, ve işte böylece *Büyük Ak Çete*'yi harekete getirmek üzere Wurzburg'a gitmek zorunda kaldı. Bu süre içinde, Birliğin ve seçicinin askerleri tüm Neckar bölgesine boyun eğdirdiler, köylüleri yeni baştan beylerine bağlılık andı içmeye zorladılar, çok sayıda köyü ateşe verdiler ve yakalayabildikleri savaş kaçağı köylülerin hepsini ya kılıçtan geçirdiler ya da astılar. Kont von Helfenstein'in idam edilmesine karşı misilleme olarak, Weinsberg ateşe verildi.

Bu arada, Wurzburg önlerinde toplanan çeteler, Frauenberg'i kuşatmışlar, ve 15 Mayıs'ta, daha gedik bile açılmadan [sayfa 120] önce, yığıtçe, ama boşuna bir saldırıya girişmişlerdi. Çoğu Florian Geyer çetesinden en değerli dörtyüz savaşçı, ölü ya da yaralı olarak hendeklerde kaldı. İki gün sonra, 17 Mayıs'ta, Wendel Hipler geldi ve bir savaş konseyi topladı. Frauenberg önlerinde sadece 4.000 kişi bırakılmasını ve, çetenin 20.000 kişilik büyük bölümü ile, Jagst-

üstü-Krautheim'da, Truchsess'in gözleri önünde, tüm takviyelerin toplanacakları bir ordugâh kurulmasını önerdi. Plan çok güzeldi, çünkü prenslerin 13.000 kişilik ordusunu yenmek, bundan böyle ancak bütün güçlerin bir araya gelmesi ve düşman üzerinde sayı üstünlüğü sayesinde umut edilebilirdi. Ama bozulma ve yılgınlık, artık herhangi bir enerji eyleme girişebilme bakımından, köylüler arasında çok büyük bir yıkım yapmış bulunuyordu. Çok geçmeden bir hain olduğu ortaya çıkan Goetz von Berlichingen de, çeteyi alıkoymakta katkıda bulunmuşa benzer, ve bu nedenle Hipler'in planı hiç bir zaman uygulanmadı. Tam tersine, çeteler dağılmaya devam ettiler. *Büyük Ak Çete*, ancak 23 Mayıs'ta, Frankonyalılar onu elden gelen en hızlı bir biçimde izlemeye söz verdikten sonra harekete koyuldu. 26 Mayıs'ta Anspach margravının Wurzbourg'da konaklayan birlikleri, margravın köylülere karşı çatışmayı başlattığı haberi üzerine geri çağrıldılar. Kuşatıcılar ordusunun geri kalanı, Florian Geyer'in *Kara Çetesi* ile birlikte, Wurzbourg'dan uzak olmayan Heidingsfeld yakınlarında mevzilendi.

Büyük Ak Çete, Krautheim'a, pek parlak olmayan bir durumda, 24 Mayıs'ta vardı. Orada, çok sayıda köylü, bu arada köylerinin Waldburg yargıcına bağlılık andı içtiğini öğrendi ve köylerine dönmek için bu bahaneden yararlandı. Çete, Neckarsulm üzerine, yoluna devam etti ve 28 Mayıs'ta, yargıç ile görüşmelere başladı. Aynı zamanda, hızlı takviye göndermelerini istemek için, Frankonyalılara, Alsaslılara ve Karaorman ve Hegau köylülerine elçiler gönderildi. Goetz, Neckarsulm'den, Oehrinaen'e döndü. Çete, gözle görülür bir biçimde eriyordu. Yürüyüş sırasında, Goetz von Berlichingen de ^[sayfa 121] ortadan yok oldu. Eski savaş arkadaşı Dietrich Spät aracılığıyla, prenslerin tarafına geçişini yargıçla görüştüğünden sonra, evine dönmüştü. Oehringen'de, düşmanın yaklaştığı üzerine yanlış haberlerin sonucu, yılgın ve bırakılmış köylüler yığını büyük bir korku kapladı. Çete tam bir düzensizlik içinde dağıldı, ve Metzler ile Wendel, Krautheim'a getirdikleri 2.000 kişiyi, çok büyük bir güçlkle toplayabildiler. Bu arada, 5.000 kişilik Frankonya birliği varmış bulunuyordu, ama Loewenstein'dan Oehringen üzerine, Goetz tarafından besbelli bir ihanet ereğiyle buyurulmuş bir yamaç yürüyüşü, ona *Ak Çeteyi* kaybettirdi ve birlik Neckarsulm'a gitti. *Büyük Ak Çetenin* birkaç bölümü tarafından işgal edilmiş bu küçük kent, yargıç tarafından kuşatıldı. Frankonyalılar gece geldiler ve

Birlik askerlerinin ordugâh ateşlerini gördüler, ama önderleri saldırıya cesaret edemediler ve, sonunda *Ak Çetenin* geri kalanı ile orada buluşarak, Krautheim üzerine çekildiler. Hiç bir yardım gelmediğini gören Neckarsulm, 29 Mayıs'ta, Birlik askerlerine teslim oldu. Yargıç, onüç köylüyü hemen idam ettirdi ve yolu üzerindeki her şeyi yakıp yıkarak, soyarak ve öldürerek, *Ak Çete* üzerine yöneldi. Bütün Neckar, Kocher ve Jagst vadisinde, yıkıntı yığınları ve ağaçlara asılmış köylü cesetleri, yargıcın nereden geçtiğini gösteriyorlardı.

Krautheim'da, Birlik ordusu, Truchsess'in bir çevirme hareketi ile zorlanarak, Tauber üzerinde, Koenigshofen'e çekilen köylülerle karşılaştı. 8.000 insan ve 32 topluk bir güç oluşturan köylüler, burada mevzilendiler. Yargıç, tepelerin ve ağaçların arkasına saklanarak onlara yaklaştı, çevirme kolları gönderdi ve, 2 Haziranda, öylesine bir güç üstünlüğü ve öylesine bir güçlülükle saldırdı ki, birçok kolların, geceye kadar süren inatçı direncine karşın, köylüler tamamen yenilip dağıldılar. Başka yerlerde olduğu gibi burada da, Birlik süvarisi, "köylülerin Azrail'i", isyancılar ordusunun yok edilmesinde en önemli payı aldı; toprak ve arkebüzlerin salvoları ve mızraklı saldırılar ile sarsılmış köylüler üzerine atılarak, onları [sayfa 122] tamamen dağıttı ve birbiri arkasına kılıçtan geçirdi. Yargıcın ne türlü savaşğını gösteren bir şey de, köylü ordusunda bulunan 300 Koenigshofen'li burjuvanın sonudur. Bunların hepsi, onbeşinin dışında, savaş esnasında öldüler, ve bu onbeş kişiden dördünün de, daha sonra kafası kesildi.

Odenwald, Neckar vadisi ve Asağı-Frankonya köylülerinden böylece kurtulduktan sonra, yargıç, akınlar, köyleri yakıp yıkmalar ve sayısız idamlar gibi yöntemler uygulayarak, tüm bölgeye boyun eğdirdi, ve daha sonra da Würzburg üzerine yürüdü. Yolda, Florian Geyer ile Grégor von Burg-Bernsheim komutası altındaki ikinci Frankonya çetesinin Sulzdorf'da bulunduğunu öğrendi, ve hemen onun üstüne yöneldi.

Frauenberg'e karşı saldırısının başarısızlığa uğramasından sonra, esas itibarıyla prensler ve kentler ile, bu arada Rothenbourg kenti ve margrav Casimir von Anspach ile, onların köylü kardeşliğine katılmalarını görüşmekle uğraşan Florian Geyer^[36], Koenigshofen bozgunu haberi üzerine, bir denbire geri çağıldı. Çetesi ile birlikte, Grégor von Burg-Bernsheim tarafından yönetilen Anspach çetesine

katıldı. Anspach çetesi daha yeni kurulmuştu. Margrav Casimir, gerçek bir Hohenzollern olarak, bazan vaadler, bazan da korkutucu asker yığınakları ile, köylü ayaklanmasının kendi toprakları üzerinde patlak vermesini engellemeyi başarmıştı. Köylü çeteleri, hiç bir Anspach uyruğunu kendilerine çekmedikleri sürece, bütün köylü çeteleri karşısında tam bir yansızlık gösterdi. Köylülerin nefretini özellikle, zoracılarından zeninleşmeyi umduğu kilise topraklarına doğru yöneltmeye çalıştı. Aynı zamanda, olayları bekleyerek, askeri hazırlıklarını sürdürmekten de geri kalmıyordu. Boeblingen savaşı haberi alınır alınmaz, isyancı köylülerine karşı hemen çatışmaları başlattı, köylerini yağmalayıp ateşe verdi ve birçoğunu da asıp kesti. Gene de, köylüler çabucak toplandılar ve Grégor von Burg-Bernsheim komutası altında, 29 Mayıs'ta, Windsheim'da onu yendiler. Henüz onu kovalarlarken, [sayfa 123] Birlik askerleri tarafından tehdit edilen Odenwald köylülerinden bir imdat çağrısı aldılar, ve hemen Heidingsfeld'e, ve oradan da, Florian Geyer ile birlikte, yeniden Wurzburg'a geldiler (2 Haziran). Gene Odenwald çetesinden hiç bir haber almaksızın, orada 5.000 kişilik bir birlik bıraktılar ve, 4.000 kişi ile –geri kalanı dağılmıştı–, öbürlerinin ardına düştüler. Koenigshofen savaşının sonucuna ilişkin yanlış haberler yüzünden kendilerine güvenleri arttığı için, *Sulzdorf*'ta, Waldburg yargıcı tarafından baskına uğradılar, ve tamamen yenildiler. Başka yerlerde olduğu gibi burada da, yargıcın süvari ve paralı askerleri tüyler ürpertici bir kıyıma giriştiler. Florian Geyer, kendi *Kara Çetesinden* artakalan hepsi hepsi 600 kişiyi bir araya getirdi, ve Ingolstadt köyüne kadar geçmeyi başardı; 200 kişi mezarlık ve kiliseyi, 400 kişi de şatoyu işgal etti. Pfalz'lı birlikler onları izlediler. 1.200 kişilik bir kol, köyü ele geçirdi ve kiliseyi ateşe verdi. Alevler içinde ölmeyenlerin hepsi öldürüldü. Sonra Pfalz'lı birlikler şatonun harap surlarında bir gedik açtılar ve saldırıya geçtiler. İç sur arkasında mevzilenen köylüler tarafından iki kez püskürtüldükten sonra, bu suru yıktılar ve bu kez başarı kazanan bir üçüncü saldırıya giriştiler. Geyer'in adamlarından yarısı öldürüldü, kendisi ise, sağ kalan 200 adamı ile birlikte kaçıp kurtulmayı başardı. Ama, daha ertesi günü, ki *Pentecote*^[37] Pazartesi idi, nerde barındığı öğrenildi. Pfalz'lılar saklandığı koruluğu çevirdiler ve tüm çeteyi kılıçtan geçirdiler. Bu iki gün içinde, sadece 17 tutsak aldılar. Florian Geyer, bir kez daha, en gözü-kara birkaç adamı ile birlikte kaçıp kurtulmayı başardı. 7.000 kişi olarak

yeniden bir araya gelen Gaildorf köylülerinin yanına vardı. Ama, vardığı zaman, artık dörtbir yandan gelen yıkımlı haberler üzerine, onları hemen tamamen dağıtılmış buldu. Köylüleri ormanlarda bir kez daha bir araya getirmeyi denedi, ama, 9 Haziran günü, Hall'de, Birlik askerleri tarafından baskına uğradı ve dövüşerek öldü. ^[38]

Koenigshofen zaferinden hemen sonra, Frauenberg'de ^[sayfa 124] kuşatılmış bulunanları bundan haberdar eden Truchsess, daha sonra Wurzbourg üstüne yürüdü. Bu kentin konseyi, onunla gizlice anlaşma yaptı; öyle ki, Birlik ordusu, 7 Haziran gecesi, kenti, orada bulunan 5.000 köylü ile birlikte sarp, hemen ertesi sabah kapıları konsey tarafından kendisine açılmış bulunan Wurzbourg'a, hiç bir güçlüğü uğramadan girebildi. Bu ihanet sayesinde, son Frankonya çetesi de silahsızlandırıldı ve tüm önderleri tutsak edildi. Yargıç, bunlardan 81'inin hemen kafalarını kestirdi. Çeşitli Frankonya prensleri, Wurzbourg piskoposu, Bamberg piskoposu ve Brandenburg-Anspach margravı, birbiri ardına, Wurzbourg'a geldiler. Bu beyler, rolleri paylaştılar. Yargıç, köylüleri ile yaptığı anlaşmayı hemen bozan ve ülkesini, Birlik ordusunun kundakçı ve katiller sürüsüne teslim eden Bamberg piskoposu ile birlikte gitti. Margrav Casimir, kendi öz ülkesini yakıp yıktı. Teiningen ateşe verildi. Birçok köy yağma ve ateşe verildi. Ayrıca, Margrav, her köyde bir ağır ceza mahkemesi kurdu. Aisch-üstü-Neustadt'ta 18, ve Mark-Burgel'de 43 köylünün kafasını kestirdi. Oradan, ayrıcalıkların daha önce bir karşı-devrim yapıp Stephan von Menzingen'i tutuklattıkları Rothenbourg'a gitti. O zaman, Rothenbourg küçük-burjuvaları ve halk takımı, köylüler karşısında o kadar ikircil bir tutum almış, son dakikaya kadar onlardan her türlü yardımı esirgemiş, kırsal sanayiinin, dar ve saçma bir bencilik anlayışı içinde, kent loncaları yararına ezilmesine katkıda bulunmuş, ve kent yöresindeki köylüler üzerine çöken feodal yükümlülüklerden gelen belediye gelirlerinden ancak istemeye istemeye vazgeçmiş olmalarını çok pahalıya ödediler. Margrav, bunlardan 16'sinin, ve en başta da, doğal olarak, Menzinger'in, kafasını kestirdi. Wurzbourg piskoposu da, yağma ettiği, yakıp yıktığı, ateşe verdiği kendi topraklarını, baştan başa aynı biçimde dolaştı. Muzaffer yürüyüşünde, 256 isyancıyı idam ettirdi, ve Wurzbourg'a dönüşünde de, 13 yurttaşın daha kafasını kestirerek, eserini tamamladı. ^[sayfa 125]

Mainz bölgesinde, vali-piskopos Wilhelm von Strasbourg,

dirençle karşılaşmaksızın düzeni kurdu. Topu topu dört kişi idam ettirdi. Ayaklanan yerler arasında bulunan, ama, uzun zamandan beri, köylüleri evlerine dönmüş olan Rheingau da, Ulrich'in yeğeni Frowen von Hutten tarafından saldırıya uğradı, ve oniki elebaşının idamı ile tamamen "banşa kavuşturuldu." Önemli devrimci hareketlerin patlak verdiği Frankfurt, önce konsey tarafından verilen ödünler, sonra da kent tarafından silah altına alınan askerlerin gelişi ile dizginlenmişti. Renanya Pfalz'ında, imzalamış bulunduğu anlaşmanın seçici prens tarafından bozulması sonucu, 8.000 köylü yeniden biraraya gelmiş ve manastır ve şatoları yakmışlardı. Trier başpiskoposu, mareşal von Saverne'i yardımına çağırmış ve onları, daha 23 Mayıs'ta, Pfedersheim'da yenmişti. Tüm bir dizi kandökücülük eylemi (sadece Pfedersheim da 82 köylü idam edildi) ve Wissembourg'un alınması, 7 Temmuzdan itibaren, ayaklanmaya son verdi.

Bütün köylü çetelerinden, kala kala yenilecek iki çete kalmıştı: Hegau ve Karaorman çetesi ile, Allgäu çetesi. Arşidük Ferdinand, bu çetelerin her ikisi ile de gizli işler çevirmişti. Margrav Casimir ile öbür prenslerin, kilise toprakları ile kilise prensliklerini ellerine geçirmek için ayaklanmadan yararlanmaya çalışmış olmaları gibi, arşidük de, Avusturya hanedanının yurtluklarını büyütmek için, bu işten yararlanmaya çalışmıştı. Köylüleri Avusturya'ya katılmaya yandaş olduklarını bildirmeyi sürüklemek için, Allgäu köylülerinin önderi Walter Bach, ve Hegau çetelerine komuta eden Bulgenbach'li Hans Müller ile görüşmelere girişmişti. Ama, her ikisi de satınalınabilir kimseler olmalarına karşın, köylülerden, arşidük ile bir bırakışmanın kabulü ve Avusturya karşısında yansızlıktan çok bir şey elde edemediler.

Wurtembetg'den boşaltılmaları sırasında, *Hegau köylüleri*, çok sayıda şatoyu yakıp yıkmış, ve Baden margravının topraklarından gelen takviyeler almışlardı. 13 Mayıs'ta, [sayfa 126] Fribourg üstüne yürüdüler, 18 Mayıs'tan itibaren topa tuttular ve 23 Mayıs'ta da, kentin teslim olmasından sonra, elde bayraklar, kente girdiler. Oradan, Stockach ve Radolfzell üstüne yürüdüler, ve bu kentlerin garnizonlarına karşı bir sonuç almaksızın uzun süre savaştılar. Bu garnizonlar ile soyluluk ve dolaylardaki kentler, Weingarten antlaşması gerekince, Göl köylülerini yardımlarına çağırdılar, ve Göl çetesinin eski isyancıları, 5.000 kişilik bir güçle, kendi öz bağlaşıklarıyla karşı ayağa kalktılar. Bu köylülerin alıklığı öylesine büyüktü ki, sadece 600'ü

yürümeyi istemedi, Hegau köylülerine katılmaya kalkıştı ve kılıçtan geçirildi. Ama, satılık Hans Müller tarafından aldatılan Hegau köylüleri, kuşatmayı kaldırmış, ve Hans Müller'in hemen az sorira kaçması üzerine de, çoğu dağılıp gitmişlerdi. Öbürleri Hiltzing yamaçlarında mevzilenmişler, bu arada işe yarar duruma gelen birlikler tarafından orada bozguna uğratılıp yok edilmişlerdi. İsviçre kentleri, Hegau köylüleri ile bir anlaşma, Bulgenbach'li Hans Müller'in ihanetine karşın, Laufenborg'da tutuklanıp kafasının kesilmesini engellemeyen bir anlaşma sağlamak için aracılık ettiler. Brisgau'da, Fribourg, 17 Temmuz günü köylü derneğinden ayrıldı, ve isyancılara karşı asker gönderdi. Ama burada da, prenslerin birliklerinin sayıca güçsüz olmaları nedeniyle, 18 Eylül günü, Offenbourg'da, içine Sundgau'yu da alan bir anlaşma imzalandı. Henüz silahsızlandırılmamış bulunan sekiz Karaorman birliği ile Klettgau köylüleri, kont von Soultz'un zorbalığı yüzünden, bir kez daha ayaklanmaya zorlandılar, ve ekim ayında da yenildiler. 13 Kasım'da, Karaorman köylüleri bir anlaşma imzalamak zorunda kaldılar, ve 6 Aralıkta da, Waldshut, yukarı Ren üzerindeki ayaklanmanın son kalesi, düştü.

Yargıcın çekilmesinden sonra, *Allgäu köylüleri*, manastır ve şatolara karşı savaşlarına yeniden başlamış ve Birlik askerleri tarafından yapılan yakıp yıkmalar için, enerjik misillemelerde bulunmuşlardı. Karşılarna, onlara karşı küçük [sayfa 127] küçük saldırılara girişen, ama onları orman içinde hiç bir zaman izlemeyen az sayıda asker çıkarıldı. Haziranda, Memmingen'de, ayrıcalıklıların yardımına tam zamanında yetişebilen Birliğin birkaç grubunun yaklaşmasını önleyebilen bir hareket patlak verdi. Halk hareketinin vaizi ve önderi Schapper, Saint-Gall'e kaçtı. Köylüler kentin önüne geldiler ve surlarda bir gedik açmaya hazırlandıkları sırada, Wurzburg'dan gelen yargıcın yaklaştığını öğrendiler. 27 Haziran günü, Babenhausen ve Obergünzbourg'dan, iki kol halinde, yargıcın üstüne yürüdüler. O zaman, arşidük Ferdinand, köylüleri Avusturya hanedanına kazanmak için, yeni bir girişimde bulundu. Onlarla yapmış bulunduğu bırakışmaya dayanarak, yargıca, köylülere karşı savaşmayı durdurma buyruğunu verdi. Ama Suab Birliği, yargıca, köylülere saldırmasını ve sadece kıyımlar ile yangınların durdurulmasını buyurdu. Bununla birlikte, Georg Truchsess, eğer Konstans gölünden Main'a kadar vergi üstüne vergi sızdıra sızdıra yönettiği paralı askerlerini gemlemek elinde

olsaydı bile, en iyi silahından vazgeçmeyecek kadar akıllı bir adamdı. Sayıları 23.000 kadar olan köylüler, Iller ve Luibas arkasında mevzilendiler. Yargıç, 11.000 kişilik bir ordunun başında, onların karşısında yer aldı. Her iki ordunun da konumları güçlüydü. Süvari, bu alan üzerinde hareket edemezdi, ve Birlik askerleri, örgütlenme, askeri teknik ve disiplin bakımından her ne kadar köylülerden üstün idiyse de, Allgäu köylülerinin saflarında da, çok sayıda savaşa alışkın askerler ile deney sahibi komutanlar, ve kalabalık ve işe yarar bir topçu bulunuyordu. 19 Temmuz günü, Birlik askerleri bir topçu ateşi açtılar, bu ateş 20 Temmuzda da, iki taraflı, ama sonuçsuz olarak, sürdü. 21 Temmuz günü, Georg von Frundsberg, 300 paralı askerle birlikte, yargıca katıldı. Bu adam, İtalya seferlerinde buyruğu altında savaşmış çok sayıda köylü önderini kişisel olarak tanıyordu, ve onlarla görüşmelere girişti. Silah gücünün başarısız [sayfa 128] kaldığı yerde, ihanet başarı kazandı. Valter Bach, öbür subay ve topçu komutanları satıldılar. Köylülerin bütün barut yedekliğini ateşe verdirdiler ve onları bir kuşatma girişimine razı ettiler. Ama köylüler daha kendi sağlam mevzilerinden ayrılır ayrılmaz, Bach ve öbür hain önderlerle anlaşılan yargıcın onlara kurduğu pusuya düştüler. Yapılacak bir keşif bahanesiyle Anderer kendilerini yüzüstü bıraktıkları ve çoktan İsviçre yolunu tuttıkları için, köylüler kendilerini savunabilecek bir durumda bulunmuyorlardı. Köylü kollarından ikisi, böylece tamamen yokedildi, ama üçüncüsü, Luibas'lı Knopf'un yönetimi altında, düzenli bir biçimde geri çekilebildi. Bu kol, Kempten yakınlarında, Kollenberg üzerinde yeniden düzenlendi; Georg Truchsess, orada onu kuşattı. Ama, orada da, ona saldırmaya cesaret edemedi. Azık ve gıda yolunu kesmekle yetindi ve dolaylardaki 200 kadar köyü yakarak cesaretini kırmaya çalıştı. Açlık ve alevler içindeki evlerinin görünümü, sonunda köylülere teslim olma kararını verdirtti (25 Temmuz). Aralarından 20' den çoğu hemen idam edildi. Bu çetenin, bayrağına ihanet etmemiş tek önderi olan Luibas'lı Knopf, Brengenz'e kaçmasını başardı. Ama, orada tutuklandı, ve uzun süre hapiste kaldıktan sonra, asıldı.

Suab ve Frankonya köylülerinin savaşı böyle bitti. [sayfa 129]

ALTI

DAHA Suab'daki ilk hareketlerin başında, Thomas Münzer hemen Thüringen'e gelmiş, ve Şubat sonu ya da Mart başında, yandaşlarının en çok olduğu özgür Mulhausen kentinde yerleşmişti. Tüm hareketin iplerini elinde tutuyordu. Güney Almanya üzerinde nasıl bir genel fırtınanın kopmak üzere olduğunu biliyor ve Thüringen'i Kuzey Almanya için hareket merkezi yapmayı da kendi üstüne almış bulunuyordu. Son derece elverişli bir alan buldu. Reformun başlıca merkezi Thüringen bile son derece kaynaşmalı bir durumdaydı. Köylülerin maddi sefaleti olsun, ortalıktaki devrimci, dinsel ve siyasal öğretiler olsun, Hessen, Saksonya ve Hartz gibi komşu bölgeleri de genel bir ayaklanmaya hazırlamışlardı. [sayfa 130]

Özellikle Mulhausen’de, küçük-burjuvazinin büyük bir bölümü Münzer’in aşırı fikirlerine kazanılmıştı ve kibirli ayrıcalıklılar üzerindeki sayısal üstünlüğünü değerlendirmekte sabırsızlık gösteriyordu. Münzer, zamansız eyleme geçmemek için, kendini yandaşlarının ateşliliğini yatıştırma zorunda gördü. Ama, Mulhausen’de hareketli yöneten çömezi Pfeifer, daha şimdiden işin içine öylesine girmişti ki, ayaklanmayı geciktirmekte olanaksızlık içinde bulunuyordu, ve bu nedenle, daha 17 Mart 1525’te, hatta Güney Almanya’daki genel ayaklanmadan önce, Mulhausen kendi devrimini yaptı. Eski ayrıcalıklar konseyi devrildi ve kent yönetimi Münzer’in başkan atandığı yeni “ölümsüz konsey”e verildi.

Aşırı bir parti önderinin başına gelebilecek en kötü şey, hareketin henüz temsil ettiği sınıfın egemenliği, ve bu sınıf egemenliğinin gerektirdiği tedbirlerin uygulanması için olgunlaşmış olmadığı bir zamanda, iktidarı ele alma zorunda kalmaktır. *Yapabileceği* şey kendi isteğine değil, ama çeşitli sınıflar arasındaki bağdaşmazlığın eriştiği aşamaya ve, her belirli anda, sınıf karşıtlıklarının gelişme derecesini belirleyen maddi varlık koşulları ile üretim ve değişim ilişkilerinin gelişme derecesine bağlıdır. Yapması *gereken*, kendi öz partisinin ondan istediği şey de, gene ona değil, daha çok sınıf savaşımının gelişme derecesi ve koşullarına bağlıdır. O [parti önderi -ç.], o güne kadar öğrettiği öğretilere ve ileri sürdüğü istemlere, karşı karşıya bulunan toplumsal sınıfların o andaki ilişkilerinden ve üretim ve değişim ilişkilerinin o andaki az çok olumsal (*contingent*) durumundan değil, ama toplumsal ve siyasal gelişmenin genel sonuçları üzerindeki az çok büyük kavrayışından kaynaklanan öğretilere ve istemlere bağlanmıştır. Böylece, zorunlu olarak çözümlenmez bir ikileme karşısına konmuş bulunur: *yapabileceği* şey, tüm geçmiş eylemine, ilkelerine ve partisinin yakın çıkarlarına ters düşer, ve yapması *gereken* şey de, gerçekleştirilmesi olanaksız bir şeydir. Kısacası, o kendi partisini, [sayfa 131] kendi sınıfını değil, ama hareketin kendi egemenliği için olgunlaşmış bulunduğu sınıfı temsil etme zorundadır. Tüm hareketin çıkarı adına, kendisine yabancı bir sınıfın çıkarlarını savunmak, ve kendi öz sınıfını, bu yabancı sınıfın çıkarlarının kendi çıkarları olduğuna inandırmaya çalışmak zorundadır. Bu temelsiz duruma düşen biri, hapı yutmuş demektir. Bunun örneklerini daha yeni gördük. Sadece proletarya temsilcilerinin, kendileri proletaryanın gelişmesinin çok aşağı bir evresinden

başka bir şeyi temsil etmeseler de, son Fransız geçici hükümetinde benimsedikleri konumu anımsayalım. Şubat hükümeti deneyinden sonra, –bizim o soylu Alman geçici hükümetlerimiz ile hükümdar naipliklerimizi bir yana bırakalım–, resmi konumlar üzerinde hâlâ spekülasyon yapabilen birinin, ya her türlü ölçünün ötesinde bir mankafa olması, ya da aşırı devrimci partiye sadece sözle bağlı bulunması gerekir.

Gene de, Münzer’in Mulhausen “ölümsüz konsey”i başındaki konumu, herhangi bir modern devrimci yöneticinin konumundan çok daha atılgandı. Sadece o günün hareketi değil, ama yaşadığı yüzyılın kendisi de, onun ancak bulanık bir biçimde sezmeye başladığı fikirlerin gerçekleşmesi için henüz olgunlaşmış değildi. Temsil ettiği sınıf, tamamen gelişmiş olmak ve tüm toplumu egemenlik altına almak şöyle dursun, daha yeni doğuyordu. Kafasına musallat olan toplumsal dönüşüm, çağın maddi koşulları içinde henüz o kadar güçsüz bir temele dayanıyordu ki, bu koşullar hatta onun kurmayı düşlediği toplumsal düzenin tam tersi olan bir toplumsal düzeni hazırlıyorlardı. Üstelik, Münzer hıristiyan eşitliği ve malların İncile uygun ortaklığı üzerindeki eski vaazlarına bağlı kalmıştı. Öyleyse, en azından, bunları uygulamayı denemeliydi. İşte bu nedenle, malların, ortaklığını, herkes için çalışma yükümlülüğünü ve her türlü yetkenin (*autorité*) kaldırılmasını ilân etti. Ama, gerçeklikte, Mulhausen, biraz demokratlaştırılmış bir anayasa, genel oyla seçilmiş, yurttaşlar meclisi denetimine ^[sayfa 132] bağlanmış bir Senato ve çabucak koterilmiş bir yoksulları azıklandırma sistemi ile, özgür bir cumhuriyetçi kent olarak kaldı. O çağın protestan burjuvalarını öylesine ürküten toplumsal devrim, gerçekte, gelecekteki burjuva toplumu zamanından önce kurmak için girişilmiş güçsüz ve bilinçsiz bir girişim olmanın ötesine hiç bir zaman gidemedi.

Münzer’in kendisi de, teorileri ile önündeki gerçeklik arasında varolan uçurumu –dahice görüşleri, yandaşlarının çok büyük bir bölümünün eğitilmemiş kafalarında ne kadar bozuk bir biçimde yansırırsa, ona o kadar az gizli kalabilecek olan uçurumu–, sezmiş benzer. Kendini, hatta onda bile o zamana kadar görülmemiş bir çabayla, hareketin yayılması ve örgütlenmesine verdi. Bildiriler yazıyor ve dört bir yana haberci ve özel görevliler gönderiyordu. Yazılan ve vaazları, hatta daha önceki yapıtlarından sonra bile, çarpıcı bir devrimci bağnazlık gösteriyordu. İlk devrimci yergilerinin

saf genç mizahı tamamen yok olmuştu. Onda o güne kadar eksik olmayan o dingin düşünür dili, artık görünmüyordu. Münzer sınıflara karşı duyulan nefreti durmadan körükler, en ateşli tutkuları kamçılar ve artık Eski Ahit yalvaçlarının dinsel ve ulusal coşkularının diline getirdiği en zorlu deyimlerden başkasını kullanmaz. Bundan böyle benimseyeceği üsluba bakınca, üzerinde etkili olmak istediği yığınin entelektüel gelişme derecesinin ne olduğu anlaşılır.

Mulhausen örneği ve Münzer'in ajitasyonu, çabucak uzaklara yansıdı. Köylüler, *Thüringen'de, Eichsfeld, Hartz, Saksonya dükalıklarında, Hessen ve Fulda'da, Yukarı Frankonya ve Vogtland'* da, her yerde ayaklandılar, çeteler halinde toplandılar ve şato ve manastırları ateşe verdiler. Münzer az çok tüm hareketin önderi olarak tanınmıştı ve Mulhausen hareketin merkezi olarak kaldı, oysa Erfurt'da salt burjuva bir hareket zafer kazanıyordu ve egemen parti orada köylülere karşı hep ikircil bir tutum gösterdi.

Prensler, başlangıçta, Thüringen'de, köylüler karşısında, ^[sayfa 133] tıpkı Frankonya ve Suab'da olduğu kadar elleri böğründe ve güçsüz kaldılar. Ancak Nisanın son günlerindedir ki, Hessen landgravı, bir ordu toplamayı başardı – Protestan ve burjuva reform tarihçilerinin, dindarlığını övecek söz bulamadıkları landgrav Philippe. Onun tarafından köylülere karşı yapılan alçaklıklar üzerine küçük bir özet vereceğiz. Landgrav Philippe, birkaç hızlı askeri hareket ve enerjik bir eylem aracıyla, ülkesinin çok büyük bir bölümünü çabucak egemenliği altına aldı, yeni asker topladı ve daha sonra da eski metbuu (*suzerain*) Fulda başpapazının topraklarına girdi. 3 Mayıs'ta, Frauenberg üzerinde Fulda köylüleri çetesini yendi, tüm ülkeye boyun eğdirdi ve sadece başpapazın metbuluğundan kurtulmak için değil, ama Fulda manastırını, doğal olarak ileride laikleştirme koşuluyla, bir Hessen yurtluğu durumuna dönüştürmek için de, fırsattan yararlandı. Sonra Eisenach ve Langensalza'yı ele geçirdi, ve Saksonya dükünün birliklerine katıldıktan sonra, ayaklanmanın başlıca merkezi olan Mulhausen'e karşı yürüdü. Münzer, birkaç topla birlikte, 8.000 kişi kadar tutan güçlerini, Frankenhau- sen'de topladı. Thüringen çetesi, Yukarı-Suab ve Frankonya çetelerinden bir kısmının Waldburg yargıcı karşısında gösterdikleri savaşçılığa sahip olmaktan çok uzaktı. Kötü silahlanmıştı ve disiplinsizdi, savaş görmüş askeri azdı ve önderden yoksundu. Münzer'in kendisi de, besbelli en küçük askeri bilgilere sahip bulunmuyordu.

Gene de prensler burada, Georg Truchsess'e sık sık zafer kazandıran taktiği; yalan yere andiçme taktiğini kullanmayı uygun buldular. 16 Mayıs günü, köylülerle görüşmelere giriştiler, onlarla bir bırakışma imzaladılar ve, bırakışma sona bile ermeden, onlara baskın halinde saldırdılar.

Münzer, adamları ile birlikte, bugün bile Schlachtberg diye adlandırılan tepede, bir yük arabaları barikatının arkasında mevzi- lenmiş bulunuyordu. Yılgınlık, daha şimdiden köylüler arasında büyüyordu. Prensler, eğer köylüler Münzer'i onlara canlı olarak teslim etmeye razı olurlarsa, genel bir af ^[sayfa 134] vaadinde bulundular. Münzer, prenslerin önerilerini tartışmak için bir toplantı düzenledi. Bir şövalye ile bir rahip, teslimden yana çıktılar. Münzer bunları hemen toplantının ortasına getirtti ve kafalarını kestirdi. Kararlı devrimciler tarafından coşku ile karşılanan bu enerjik terörcü davranış, köylülerin moralini düzeltti. Ama, eğer prensler ordusunun, tüm tepeyi çevirdikten sonra, bırakışmaya rağmen, sık saflar halinde ilerlediğini görmeselerdi, her şeye karşın, köylülerin çoğu, direnç göstermeksizin, dağılıp giderlerdi. Hızla, köylüler yük arabalarının arkasında savaş düzenine girdiler. Ama, kurşunlar ve mermiler, daha şimdiden silahsız ve denesiz köylüleri buluyor, paralı askerler daha şimdiden yük arabaları barikatı düzeyine erişiyorlardı. Kısa bir direnmeden sonra, yük arabaları hattı geçildi, köylülerin topları alındı ve kendileri de dağıtıldı. Dağıtılan köylüler, elbette onları görülmemiş bir kıyıma uğratan kuşatma kolları ve süvarinin eline düşmek üzere, korkunç bir düzensizlik içinde kaçıştılar. 8.000 köylünün 5.000'i öldürüldü. Geri kalanı, süvari tarafından yakından izlenerek, Frankenhausen'e girdi. Kent, düştü. Başından yaralanmış olan Münzer, bir evde bulundu ve tutsak edildi. 25 Mayıs günü, Mulhausen de teslim oldu. Orada kalmış bulunan Pfeifer, kaçmayı başardı, ama Eisenach toprakları üzerinde tutuklandı.

Münzer'e, prensler huzurunda, işkence edildi ve kafası kesildi. İşkence yerine, tüm ömrünce gösterdiği cesaretle gitti. İdam edildiği zaman, olsa olsa, 28 yaşındaydı. Pfeifer'in de, başka birçok devrimci ile aynı zamanda, kafası kesildi. Fulda'da, Tann adamı Philippe von Hessen, kanlı adaletini uygulamaya başlamıştı. Saksonya prensleri ve Philippe, sakatlamalar ve daha yumuşak başka cezalar, köylerin ve kentlerin yağma edilmeleri ve ateşe verilmeleri bir yana bırakılırsa, başkaları arasında, Eisenach'ta 24, Langensal-

sa'da 41, Frankenhausen savaşından sonra 300, Mulhausen'de 100'den çok, Germa'da 26, Tungeda'da 50, Sangerhausen' de 12, [sayfa 135] Leipzig'de 8 kişinin kafasını kestiler.

Mulhausen özgür kent niteliğini yitirdi, ve tıpkı Fulda manastırının Hessen landgravlığına katılması gibi, o da Saksonya topraklarına katıldı.

Prensler, daha sonra, Bildhausen ordugâhının Frankonyalı köylülerinin Thüringen köylüleri ile birleştikleri ve birçok şatoyu yaktıkları Thüringen ormanını geçtiler. Savaş, Meiningen önlerinde başladı. Köylüler yenildiler ve kent üzerine çekildiler. Kent, kapılarını birdenbire kapadı ve onlara arkadan saldırmakla gözdağı verdi. Bağlaşıklarının bu ihaneti ile kısıtlanan köylüler, prenslerin önünde teslim oldular, ve görüşmelerin sonunu beklemezsizin, dağıldılar. Bildhausen ordugâhi çoktandır dağılmıştı, ve böylece, bu çetenin yok edilmesinden sonra, Saksonya, Hessen, Thüringen ve Yukarı-Frankonya isyancılarının son kalıntısı da ortadan kalkmış oldu.

Alsas'ta, ayaklanma, Ren'in sağ kıyısından daha sonra patlak vermişti. Strasbourg piskoposluğu köylüleri, ancak nisanın ortasına doğru ayaklandılar, az sonra da Yukarı-Alsas ve Sundgau köylüleri ayaklandı. 18 Nisan günü, Aşağı-Alsas köylülerinden bir çete, Altorf manastırını yağma etti. Ebersheim ve Barr'da, Willertal ve Urbistal'de de olduğu gibi, başka köylü çeteleri kuruldu. Bütün bu çeteler, büyük Aşağı-Alsas çetesini oluşturmak üzere birleştiler, kent ve kasabaları aldılar, ve manastırları yakıp yıktılar. Her yerde, her üç erkekten biri seferber edildi. Bu çetenin oniki maddesi, Suab ve Frankonya köylülerininkinden çok daha radikaldir.

Aşağı-Alsas köylülerinin bir kolu, mayıs başında, Saint-Hippolyte'te toplanır, ve bu kenti almak için bořa çıkan bir girişimden sonra, 10 Mayıs'ta Barken'e, 13 Mayıs'ta Ribeaupillé'ye, 14 Mayıs'ta da Riquewih'r'e, bu çeşitli kentlerin burjuvaları ile anlaşmaya vararak, girerken, başında Erasme Gerber bulunan bir ikinci kol, bu kenti baskınla ele geçirmek için Strasbourg üzerine yürüdü. Girişim başansızlığa uğradı. Kol, o zaman Vosges yönüne döndü, Marmoutier manastırını yakıp [sayfa 136] yıktı ve 13 Mayıs'ta teslim olan Saverne'i kuşattı. Oradan, Loren sınırının üzerine yürüdü ve, aynı zamanda daę geçitlerini de pekiştirirken, dükalığın bitişik kısmını ayaklandırdı. Herbolzheim, yukarı Saar ve Neubourg'da büyük ordugâhlar kuruldu. Sarreguemines'de, 4.000 Alman-Loren köylüsü mevzilendi.

İki öncü kolu, Vosges’lerde, Sturzelbronn’daki Kalben kolu ile, Wissembourg’daki Kleeburgen kolu, cephe ve sağ kanadı kapadı, sol kanat, Yukarı-Alsas köylülerine dayanıyordu. 20 Nisandan beri hareket durumunda bulunan Yukarı-Alsas köylüleri, 10 Mayıs’ta Sultz’u, 12 Mayıs’ta Guebwiller’i, 15 Mayıs’ta da Cernay ve dolaylarını köylü derneğine girme zorunda bırakmışlardı. Avusturya hükümeti ile dolaylardaki özgür kentler hemen onlara karşı birleştiler, ama onlara ciddi bir direnç gösterecek, hele hele saldırıya geçecek bir duruma gelemediler. Böylece, birkaç kent dışında, tüm Alsas, mayıs ortalarına doğru, isyancıların elinde idi.

Ama Alsas köylülerinin çığınca ataklığını cezalandıracak olan ordu, daha şimdiden, yaklaşıyordu. Burada feodal egemenliği yeniden kuranlar, Fransızlar oldu. Daha 6 Mayıs’ta, dük Antoine de Lorraine, Fransız soyluluğunun en seçkin savaşılarını olduğu gibi, İspanyol, Piyemon, Lombardiyalı, Yunan ve Arnavut paralı askerleri de kapsayan 30.000 kişilik bir ordunun başında, yürüyüşe geçti. 16 Mayıs’ta, Petite Pierre’de, güçlük çekmeden yendiği 4.000 köylü ile karşılaştı ve, hemen ertesi günü, köylüler tarafından işgal edilmiş Saverne kentini, teslim olmak zorunda bıraktı. Ama, Lorenli askerler kente girip de köylüleri silahsızlandırdıkları sırada, teslim şartlaşması çığnendi. Silahsız köylüler paralı askerler tarafından saldırıya uğradı ve çoğu öldürüldü. Öbür Aşağı-Loren kolları dağıldılar, ve dük Antoine, Yukarı-Alsas çetelerinin üstüne yürüdü. Saverne’ye, Aşağı-Alsas köylülerine yardıma güç göndermeyi reddetmiş bulunan Yukarı-Alsas çeteleri, Scherwiller’de tüm birleşmiş Loren güçleri tarafından saldırıya uğradılar. Köylüler kendilerini yiğitçe savundular, [sayfa 137] ama düşmanın, 7.000’e karşı 30.000 gibi büyük sayı üstünlüğü, ve bazı şövalyelerin, özellikle Riquewihr yargıcının ihaneti, köylülerin yiğitliğini yararsız kıldı. Tamamen yenilip dağıldılar. Dük, o prenslere özgü kandökücülük ile, tüm Alsas’ı egemenliği altına aldı. Sadece Sundgau ondan kurtuldu. Avusturya hükümeti, dükü ülkeye çağırma tehdidi ile, Haziran başında, köylüleri, Ensisheim anlaşmasını yapmaya razı etmişti. Ama az sonra bu anlaşmayı kendisi bozdu ve hareketin varız ve önderlerini salkım salkım astırdı. Bunun üzerine, köylüler, sonunda Sundgau köylülerinin Offenbourg antlaşmasına sokulması ile biten (18 Eylül) yeni bir ayaklanma çıkardılar.

Artık bize, şimdi de Avusturya Alpleri’ndeki Köylüler Savaşı üzerine birkaç söz söylemekten başka bir şey kalmadı. Bu ülkeler

gibi, bu ülkelere bitişik *Salzbourg piskoposluğu* da, *Stara prava*'lardan [eski haklar -ç.] beri, hükümet ve soyluluk ile sürekli bir karşıtlık içinde bulunuyorlardı, ve reform öğretileri, buralarda da uygun bir alan bulmuşlardı. Dinsel zulüm ile keyfi ve bunaltıcı vergiler, ayaklanmayı patlattılar.

Dolaylardaki köylüler ve maden işçileri tarafından desteklenen Salzbörg kenti, 1522 yılından beri, kendi belediye ayrıcalıkları konusunda ve tapınış sorunları yüzünden, başpiskopos ile anlaşmazlık durumunda bulunuyordu. Başpiskopos, 1524 yılı sonunda, topladığı paralı askerler ile kenti ele geçirdi, onu yıldırma için şatonun toplarını kullandı ve sapkın mezhepli (*hérétiques*) vaizleri kovuşturdu. Aynı zamanda, yeni ve ağır vergiler alınması için yasa yayımladı, ve böylece halkı adamakıllı kışkırttı. 1525 ilkyazında, Suab, Frankonya ve Thüringen köylülerinin ayaklanmaları ile aynı zamanda, tüm bu ülke köylü ve madencileri de birdenbire ayaklandılar, *Prossler* ve *Weitmöser* gibi komutanların komutasında, çeteler halinde örgütlendiler, kenti kurtardılar ve Salzbörg şatosunu kuşattılar. Batı Almanya [sayfa 138] köylüleri gibi, bir hristiyan demegi kurdular ve istemlerini 14 madde halinde özetlediler.

Aynı biçimde, yeni vergilerin, keyfi gümrük resimleri ve karar-nemelerin halkın dirimsel çıkarlarına iyiden iyiye ters düştüğü *İstirya*, *Yukarı-Avusturya*, *Karintiya* ve *Karniyol*'da da, köylülerin ayaklanması 1525 ilkyazında patlak verdi. Bazı şatoları ele geçirdiler ve *stara prava*'ların galibi yaşlı komutan Dietrichstein'i, Griss'te yendiler. Her ne kadar hükümet, yalanları ile, isyancıların bir kısmını yatıştırmayı başardıysa da, aralarından çoğu yürüyüş halinde kaldılar ve Salzbörg isyancıları ile birleştiler, öyle ki, tüm Salzbörg bölgesi, ve Yukarı-Avusturya, İstirya, Karintiya ve Karniyol'un çok büyük bir bölümü, köylülerin ve maden işçilerinin elindeydi.

Reform öğretileri, Tirol'de de birçok yandaş bulmuştu. Münzer'in gönderdiği görevliler, burada, Avusturya Alpleri'nin öbür bölgelerinde olduğundan daha başarılı bir çalışma gösteriyorlardı. Arşidük Ferdinand, burada da, yeni öğretinin vaizlerini kovuşturdu ve burada da, yeni vergi düzenlemeleri ile, halk ayrıcalıklarına ağır zararlar verdi. Sonuç, 1525 ilkyazında başka her yerde olduğu gibi, ayaklanmanın patlak vermesi oldu. En büyük başları, büyük bir askeri yeteneğe sahip tek köylü önderi Geismaier, Münzer'in bir çömezi olan isyancılar, çok sayıda şatoyu ele geçirdiler, ve özellikle

Güney'de, Adige bölgesinde, rahiplere karşı çok sert bir savaşıma giriştiler. Vorarlberg köylüleri de ayaklandılar ve Allgäu köylüleri ile birleştiler.

Dörtbir yandan tehdit altında kalan arşidük, daha bir zaman önce demir ve ateşle kökünü kazımak istediği isyancılara ödün üstüne ödün verdi. Kalıtmıcısı olduğu ülkelerin diyet meclislerini toplantıya çağırdı ve, toplanma anlarına kadar, köylülerle bir bırakışma yaptı. Bu arada, mümkün olan en kısa zamanda, ip kaçkınları ile bir başka dil konuşabilmek için, var gücüyle hazırlanıyordu.

[sayfa 139]

Doğal olarak bırakışmaya uzun süre saygı gösterilmedi. Para sıkıntısı çekmeye başlayan Dietrichstein, dükalıklarda ortalığı haraca kesmeye koyuldu. Slav ve Macar askerleri, halka karşı en rezilce canavarlıklarda bulunmakta sakınca görmediler. Bu nedenle İstiryalılar yeniden ayaklandılar, 2 Temmuz 3 Temmuzla bağlayan gece, Schladming'de komutan Dietrichstein'a baskın halinde saldırdılar ve Almanca konuşmayan herkesi öldürdüler. 3 Temmuz sabahı, köylüler, tutsaklar arasındaki 40 Çek ve Hırvat soylusunu ölüme mahkûm eden bir mahkeme kurdular. Mahkûmiyet kararı hemen uygulandı. Sonuç kendini duyurmakta gecikmedi. Arşidük, beş dükalığa (Yukan ve Aşağı-Avusturya, İstirya, Karintiya ve Karniyol) bağlı devletlerin tüm istemlerini hemen kabul etti.

Tirol'da da, diyetin istemleri kabul edildi, ve bu da, Kuzeyin banşa kavuşması sonucunu verdi. Ama, diyetin daha ılımlı kararları karşısında eski istemlerini sürdüren Güney, silahı elden bırakmadı. Arşidük orada düzeni kurmayı, zora başvurarak, ancak aralık ayında başarabildi. Eline düşen birçok ayaklanma elebaşı ve önderini idam ettirmeyi de unutmadı.

Nisanda, 10.000 Bavyalı asker, Georg von Frundsberg yönetiminde, Salzburg üzerine yürüdü. Bu ezici güç olsun, köylüler arasında patlak veren uyuşmazlıklar olsun, Salzburglular, başpiskopos ile, 1 Eylülde imzalanan ve arşidük tarafından da kabul edilen bir anlaşma yapma kararına vardırı. Ama, bu arada, birliklerini yeterince pekiştirmiş bulunan iki prens, az sonra bu anlaşmayı bozdu ve böylece Salzburg köylülerini yeniden ayaklanmak zorunda bıraktı. İsyancılar bütün kış dayandılar. İlkyazın, Geismaier onlara katıldı ve dört bir yandan yaklaşan birliklere karşı parlak bir savaşa girişti. Son derece dikkate değer bir dizi çarpışma içinde, Bavya,

Avusturya, ve Suab Birliği ordularını olduğu gibi, Salzburg bapiskoposunun paralı askerlerini de, Mayıs ve [sayfa 140] Haziran 1525'te, birbiri ardına yendi, ve çeşitli orduların birleşmesini engellemeyi uzun süre başardı. Böylece, Radstadt kentini kuşatma zamanını da buldu. Sonunda, dört bir yandan sayıca üstün birlikler tarafından çevrilmiş olarak, geri çekilmek zorunda kaldı, düşman hatları arasından geçmeyi başardı ve ordusunun kalıntılarını, Avusturya Alpleri üzerinden, Venedik topraklarına götürdü. Venedik cumhuriyeti ve İsviçre, yorulmak bilmez köylü önderine, yeni yeni dolaplar için dayanak noktaları sundular. Geismaier, Venedik ile İsviçre'yi, tam bir yıl boyunca, Avusturya'ya karşı, kendisine yeni bir köylü ayaklanması çıkarma fırsatı verecek bir savaşa sürüklemeye çalıştı. Ama, bu görüşmeler sırasında, bir katil tarafından öldürüldü. Arşidük Ferdinand ile Salzburg bapiskoposu, Geismaier hayatta oldukça rahat değıldiler. Onu öldürmek için bir haydut kiraladılar, ve bu haydut da, 1527'de, korkunç isyancıyı ortadan kaldırmayı başardı.

[sayfa 141]

YEDİ

GEİSMAİER'İN Venedik topraklarına çekilişı, Köylüler Savaşının sen perdesini indirdi. Köylüler her yerde yeni baştan, din adamı, soylu ya da ayrıcalıklı efendilerinin egemenliğı altına girmişti. Eski yükümlülükler, yenelerin yenilenlere zorla kabul ettirdikleri büyük kurtulmalıklar yüzünden daha da ağırlaştılar. Alman halkının en ulu devrimci girişimi, utanç verici bir bozgun ve bir anda iki katına çıkan bir baskı ile sona erdi. Ama gene de, zamanla, köylülüğün durumu, ayaklanmanın bastırılması ile daha da kötüleşmiş olmadı. Soyluluk, prensler ve rahipler, ürün iyi olsun, kötü olsun, köylülerden çekip alabilecekleri her şeyi, daha savaştan önce çekip alıyorlardı. O çağın Alman köylüsünün, modern [sayfa 142] proleter ile şu ortak

yanı vardı ki, emek ürününden aldığı pay, yaşaması ve köylü soyunun yeniden üretimi için zorunlu en az geçim araçlarına indirgeniyordu. Genel olarak, onlardan daha çoğu alınmazdı. Gerçi, halivakti yerinde çok sayıda orta köylü tamamen yıkıma uğramış, büyük bir sayıda angaryalı, serfliğe düşmüş, koskoca ortaklaşa topraklar bölgeleri prensler tarafından zorla alınmış, birçok köylü, evlerinin yakılıp yıkılması ve tarlalarının kınılıp geçirilmesi sonucu olduğu gibi, genel düzensizlik sonucu da, serserilik ya da kentlerin halk tabakası (*plèbe*) içine atılmıştı. Ama savaşlar ve kırıp dökmeler o çağda günlük olaylardandı ve, genel olarak, köylü sınıfının durumu, vergilerin artırılması ile sürekli biçimde daha da kötüleştirilemeyecek kadar sefildi. Daha sonra patlak veren din savaşları, ve son olarak Otuz Yıl Savaşı, yakıp yıkmaları ve yoğun yinelemeli nüfussuzlaştırmaları (*dépopulation*) ile, köylüleri, Köylüler Savaşından çok daha sert bir biçimde sarsmışlardır. Özellikle, Otuz Yıl Savaşı, tarımda kullanılan üretici güçlerin çok büyük bir bölümünü yok etmiş, ve böylece uzun zaman için, ve çok sayıda kentlin yakılıp yıkılması sonucu, yıkıma uğrayan köylüleri, halk takımını ve burjuvaları, en korkunç sefalet içine, gerçek bir İrlanda köylüsü sefaleti içine atmıştır.

Köylüler Savaşının sonuçlarından en çok acı çekenler, *din adamları sınıfı* (*clergé*) oldu. Manastırlar ateşe verilmiş, değerli eşyaları yağmalanmış, ya yabancılar satılmış, ya da eritilmişlerdi; yedeklikleri yenilip yutulmuştu. Her yerde en az direnç gösterenler bunlardır, ve halk nefreti en çok bunlar üzerine çökmüştür. Öbür zümreler, prensler, soyluluk ve kentler burjuvazisi, nefret ettikleri yüksek aşamalı papazların kurbanı oldukları felaketselere gizliden gizliye seviniyorlardı bile. Köylüler Savaşı, kilise mallarının köylüler yaranna laikleştirilmesini popüler kılmıştı. Laik prensler ile kentlerin bir bölümü, bu laikleştirmeyi *kendi* yararlarına gerçekleştirme işine koyuldular, ve kısa zamanda, protestan [sayfa 143] ilkelerde, yüksek din adamlarının yurtlukları (*domaine*) prensler ile kentler ayrıcalıklıların eline geçti. Kilise prenslerinin egemenliği de adamakıllı sarsılmıştı, ve laik prensler, halk nefretini bu yönde sömürme konusunda anlaştılar. Fulda başpapazının, metbu (*suzerain*) sınıfından (*rang*), Philippe von Hessen'in bağımlısı (*vassal*) sınıfına nasıl dönüştüğünü gördük. Kempten kenti de, rahip-prensi, bir dizi önemli ayrıcalığı kendisine sudan ucuz bir fiyatla satmaya, işte böyle zorladı.

Soyluluk da çok acı çekmişti. Şatolarının çoğu yakılıp yıkılmış, bazı büyük aileler yıkıma uğramış ve artık ancak prenslerin hizmetine girerek yaşayabilecek bir duruma düşmüşlerdi. Köylüler karışındaki güçsüzlüğü ortaya çıkmıştı: Soyluluk her yerde yenilmiş ve teslim bayrağını çekme zorunda kalmıştı. Onu sadece prenslerin ordular kurtarmıştı. Doğrudan doğruya imparatora bağımlı bir zümre olma önemini gitgide yitirecek, ve prenslerin egemenliği altına düşecekti.

Kentler de, genellikle, Köylüler Savaşından hiç bir yarar sağlamamışlardı. Ayrıcalıkların egemenliği hemen her yerde pekişti. Burjuvazinin bu egemenliğe karşı muhalefeti uzun zaman için kırıldı. Ticaret ve sanayii her yandan engelleyen eski ayrıcalıklı göreneği (*routine*), böylece Fransız Devrimine kadar sürüklenip gitmeye devam etti. Burjuva ya da halkçı partinin, savaşım sırasında kentlerde kazandığı geçici başarılarından, prensler, ilkin kentleri sorumlu tuttular. Daha önce prenslerin yurtlukları içinde bulunan kentler, ağır vergiler ödemek zorunda kaldılar, ayrıcalıklarından yoksun bırakıldılar ve savunmasız bir biçimde prenslerin açgözlü keyfi yönetimi altına sokuldular (Frankenhausen, Arnstadt, Schmalkalden, Wurzburg, vb.). İmparatorluk kentleri ya prens yurtluklarına katıldı (Mulhausen), ya da Frankonya'daki birçok imparatorluk kentinde olduğu gibi, komşu prenslerin moral egemenliği altına konuldular. [sayfa 144]

Bu koşullarda, Köylüler Savaşından tek kazananlar prensler oldu. Almanya'nın sınai, tecimsel ve tanımsal gelişme yetersizliğinin, Almanların *ulus* halinde her türlü merkezleşmesini nasıl olanaksız kıldığını, nasıl sadece yerel ve bölgesel bir merkezleşmeye izin verdiğini, ve sonuç olarak, dağınıklık içindeki bu merkezleşmenin temsilcileri olan prenslerin, nasıl varolan toplumsal ve siyasal ilişkilerdeki her değişiklikten yarar sağlayacak tek zümreyi oluşturduklarını, bu yapının başında, daha önce gördük. O çağdaki Almanya'nın gelişme derecesi öylesine düşük, ve öte yandan, çeşitli eyaletlerde birbirinden öylesine farklı idi ki, bu laik prensliklerin yanı sıra, kilise prenslikleri, kent cumhuriyetleri ve egemen kont ve baronlar da varlıklarını sürdürebiliyorlardı. Ama, aynı zamanda, Almanya, çok yavaş ve çok gevşek bir biçimde de olsa, *bölgesel* (*provinciale*) bir merkezleşmeye, yani varlıklarını hâlâ sürdüren imparatorluk kentlerinin, prenslere bağımlı bir duruma gelmelerine doğru da yöneli-

yordu. Bu nedenle, Köylüler Savaşından, sadece prensler herhangi bir yarar sağlayabilirlerdi. Olan da budur. Onlar bu içten, rakipleri olan din adamları sınıfı, soyluluk ve kentlerin savaştan güçsüz çıkmasını sonucu, sadece görece değil, ama bütün öbür zümrelerin büyük kazançlarını (baş ganimet) ellerine geçirmeleri anlamında, mutlak bir yarar da sağladılar. Kilise malları onlar yararına laikleştirildi. Soyluluğun, yarı yarıya ya da tamamen yıkıma uğramış bir bölümü, yavaş yavaş onların egemenliği altına girme zorunda kaldı. Kentlere ve köylere yüklenen savaş vergileri parası, onların, birçok belediye ayrıcalıklarının kaldırılması sonucu mali işlemleri için zaten çok büyük bir hareket özgürlüğü kazanan hazine kasalarına aktı.

Köylüler Savaşı, başlıca başarısızlık nedenlerinden biri olan Almanya'nın bölünme durumunu daha da artırmak ve berkitmekten başka bir şey yapmadı.

Almanya'nın, nasıl sadece birbirine hemen tamamen ^[sayfa 145] yabancı çok sayıda bağımsız eyalet halinde bölünmüş olmakla kalmayıp, ayrıca ulusun, bu eyaletlerden herbirinde, nasıl bir zümreler ve zümre bölüntüleri karmaşık aşama-sırası halinde bölünmüş bulunduğunu da gördük. Prensler ve rahipler dışında, kırdaki soyluluk ve köylüler, kentlerde ayrıcalıklılar, burjuvalar ve halktan kimselerle, çıkarları, içiçe geçemedikleri zaman, birbirine tamamen yabancı olan, hatta birbiri ile çelişen zümrelerle karşılaşırız. Bütün bu karmaşık çıkarların üstünde, bir de imparatorun ve papanın çıkarları vardı. Bu çeşitli çıkarların, eninde sonunda, kabaca, yerine göre eksik ve değişken bir biçimde, nasıl üç grup halinde bölündüğünü, bu kümelenmeye karşın, nasıl her zümrenin, ulusal gelişmeye çağın koşulları tarafından verilen yöne karşı çıktığını, bağımsız bir biçimde davrandığını, böylece sadece tüm tutucu öğelerle değil, ama tüm öbür muhalefet öğeleri ile de çatışmaya girdiğini ve sonunda bu savaşta yenik düşeceğini gördük. Sickingen ayaklanmasında soyluluğun, Köylüler Savaşında köylülüğün, ve çekingen reform hareketinde de burjuvazinin durumu bu oldu. Almanya'nın çoğu bölgelerinde, köylüler ile halktan kimseler, böylece ortak bir eyleme varamadılar ve karşılıklı olarak birbirlerini engellediler. Sınıflar savaşımındaki bu dağılmayı belirleyen nedenlerin neler olduklarını, devrimci hareketin tam başarısızlığını ve burjuva hareketin yarı-başarısızlığını da gördük.

Yerel ve bölgesel dağılıma ile bunun zorunlu sonucu olan

yerel ve bölgesel dargörüşlülüğün hareketi nasıl yıkıma uğrattıklarını; eşgüdümlü genel bir eylemi yürütmeyi, nasıl, ne burjuvaların, ne köylülerin, ne de halk takımının başarabildiğini; köylülerin her eyalette nasıl bağımsız olarak davrandıklarını, komşu bölgelerdeki isyancı köylülerin yardımına gitmeyi nasıl hep reddettiklerini, ve böylece, tek tek çatışmalarda, sayısal gücü çoğu kez isyancı köylülerin onda birini bile bulmayan ordular tarafından birbiri ardına nasıl yokedildiklerini, yukarda anlatılanlara göre, şimdi herkes ^[sayfa 146] anlayacaktır. Çeşitli çetelerin, düşmanları ile yaptıkları ayrı ayrı birçok bırakışma ve anlaşmalar, ortak dava karşısında birer ihanet davranışlarıdır, ve çeşitli çetelerin mümkün olan tek kümelenmesinin (*groupement*) temelinde kendi öz eylemlerinin az çok büyük ortaklığının değil, ama karşısında yenik düştükleri düşman ortaklığının yatması da, çeşitli eyaletler köylülerinin partikularizm derecesinin en parlak kanıtıdır.

1848-1850 hareketi ile andırışma (*analogie*), burada da kendini gösterir. 1848'de de, çeşitli karşıt sınıfların çıkarları, herbiri kendisi için davrandığından, çatışma haline girdiler. Feodal ve bürokratik mutlakiyet boyunduruğuna daha uzun zaman dayanamayacak kadar çok gelişmiş bulunan burjuvazi, gene de toplumun öbür sınıflarının çıkarlarını kendi çıkarlarına hemen bağımlı kılabilmek için yeterince güçlü değildi. Burjuva dönem üzerinden hızla atlamayı umabilmek ve iktidarın hızlı bir fethine güvenebilmek için çok güçsüz olan proletarya, daha mutlakiyet döneminde, burjuva rejimin tadının ne olduğunu çok iyi öğrenmişti, ve kısacası, hatta çok kısa bir zaman için bile olsa, burjuvazinin kurtuluşunda kendi öz kurtuluşunu göremeyecek kadar çok gelişmişti. Nüfusun küçük-burjuvalar, zanaatçılar ve köylülerden oluşan yığını, doğal bağlaşıkları tarafından, burjuvazi tarafından: daha şimdiden çok devrimci olarak, ve kısmen de proletarya tarafından: henüz yeteri kadar ileri olmadığı için, yüzüstü bırakıldı. Ayrıca çeşitli bölüntüler halinde bölünmüş bulunan bir yığın, hiç bir şey elde edemedi ve sağ ve sol muhalefet yoldaşlarına karşı çıktı. Son olarak, yerel dargörüşlülüğe gelince, bu, 1525 yılında, köylülerde, 1848 hareketine katılan tüm sınıflarda olduğundan daha büyük olmuş olamazdı. Kendilerinden daha büyük bir dirençle karşılaşmayan bir o kadar tepkiyle izlenen yüz yerel devrim, küçük devletlerin yerli yerinde tutulması, yeteri kadar açık bir dil konuşurlar. *1525 ve 1848 yıllarındaki iki Alman*

devriminden ve bu devrimlerin elde ettikleri sonuçlardan sonra, hâlâ [sayfa 147] *federatif cumhuriyet üzerinde saçma sapan konuşabilen birinin yeri, tımarhanedir.*

Ama iki devrim, 16. yüzyılın devrimi ile 1848-1850'nin devrimi, tüm benzerliklerine karşın, gene de birbirinden adamakıllı farklıdır. 1848 devrimi, eğer Almanya'nın ilerlemesini değilse, en azından Avrupa'nın ilerlemesini tanıtlar.

1525 devriminden kim yararlandı? *Prensler*. 1848 devriminden kim yararlandı? *Büyük Hükümdarlar*: Avusturya ve Prusya. 1525'in küçük prenslerinin arkasında, onlara vergi ödenmesi ile bağımlı küçük-burjuvalar vardı. 1850'nin büyük prenslerinin ardında, Avusturya ve Prusya'nın ardında ise, devlet borcu aracılığıyla bunları çarçabuk kendilerine bağımlı kılan modern büyük burjuvalar var. Ve büyük burjuvaların arkasında da, proleterler.

1525 devrimi, yerel bir Alman sorunu oldu. Almanlar kendi köylüler savaşını, yapırlarken, İngilizler, Fransızlar, Çekler, Macarlar, kendilerinininkileri çoktan yapmış bulunuyorlardı. Eğer Almanya bölünmüş idiyse, Avrupa daha da bölünmüş idi. 1848 devrimi yerel bir Alman sorunu olmadı, büyük bir Avrupa hareketinin bir parçası oldu. Bu devrimin itici nedenleri, bütün oluşması boyunca, sadece bir ülkenin, hatta sadece bir kıtanın dar çerçevesi içinde yer almadı. Hatta bu devrimin gerçek savaş alanı olan ülkelerin, onun ortaya çıkmasına en az katılan ülkeler oldukları bile söylenebilir. Bu ülkeler, şimdi bütün dünyanın katıldığı bir hareket, gerçi kendi öz hareketlerimizden başka bir şey olmasa da, güncel toplumsal koşullar içinde, bize yabancı bir güç gibi görünen bir hareket içinde dönüşmüş bulunan az çok bilinçli ve edilgen hammaddelerden başka bir şey değildirler. Bu nedenle, 1848-1850 devrimi, 1525 devrimi gibi sonuçlanamaz. [sayfa 148]

1850 Yazında
Engels tarafından yazılmıştır.
İlk kez, *Neue Rheinische Zeitung*,
n° 5 ve 6'da
yayınlanmıştır.

EK
FRANSA'DA VE ALMANYA'DA
KÖYLÜ SORUNU^[39]

BURJUVA ve gerici partiler, sosyalistler arasında köylü sorununu birdenbire ve her yerde gündemde görmekle olağanüstü bir şaşkınlığa düşüyorlar. Aslında bu işin uzun zamandan beri böyle olmamasına şaşmak daha doğru olurdu. İrlanda'dan Sicilya'ya, Andaluzya'dan Rusya ve Bulgaristan'a kadar, köylü, nüfusun, üretimin ve siyasal iktidarın çok önemli bir etkenidir. Sadece Batı Avrupanın iki bölgesi, bir ayrıklama oluşturur. Büyük-Britanya'da, büyük toprak mülkiyeti ile büyük tarım, toprağı kendi hesabına işleyen köylüyü tamamen ortadan kaldırmışlardır. Prusya'nın, Elbe'nin doğusundaki bölümünde de, aynı süreç yüzyıllardan beri sürer, ve orada da, gitgide, köylü ya "kovulmuş", ya da ^[sayfa 407] iktisadi bakımdan arka

plana atılmıştır.

Bugüne kadar, köylü, siyasal bir etken olarak, kendini sadece tarla yaşamının yalnızlığına dayanan iç sönüklüğü ile göstermiştir. Nüfusun büyük yığınının bu iç sönüklüğü, sadece Paris ve Roma parlamenter bozulmuşluğunun değil, ama Rus despotluğunun da en güçlü dayanağını oluşturur. Ama hiç de üstesinden gelinemez bir şey değildir. İşçi hareketinin doğuşundan beri, burjuvalar, Batı Avrupa'da, özellikle küçük toprak mülkiyetinin egemen olduğu yerlerde, sosyalist emekçileri, köylülerin imgeleme yetisine "paylaştınıclar" görünümü altında göstererek, onları kuşkulu ve iğrenç kılmakta güçlük çekmemişlerdir; onları, köylü mülkiyeti üzerine kurgular kuran tembel ve açgözlü kentliler olarak göstermek, burjuvalar için kolay olmuştur. 1848 Şubat devriminin bulanık sosyalist özlemleri, Fransız köylülerinin gerici oy pusulaları sayesinde hızla silinip süpürülmüşlerdir. Dinginliğe sahip olmak isteyen köylü, anıların hazinesinden köylülerin imparatoru Napoléon efsanesini çıkardı, ve ikinci İmparatorluğu kurdu. Köylülerin bu marifetinin Fransız halkına nelere malolduğunu biliyoruz; Fransız halkı bugün bile bunun sonuçlarının acısını çekiyor.

Ama o çağdan bu yana, çok şey değişti. Kapitalist üretim biçiminin gelişmesi, küçük tarımsal işletmeye ölüm yumruğunu indirdi. Küçük tarımsal işletme, karşı konmaz bir biçimde çöküyor, ölüyor. Kuzey ve Güney Amerika ile Hindistan'ın rekabeti, Avrupa pazarını ucuz tahıl baskınına boğdu; hem de öylesine ucuz ki, hiç bir yerli üretici, yabancı rakipleri ile savaşıma giremiyor. Büyük toprak sahibi ile küçük köylü, göz göre göre yıkıma uğramalarını, her ikisi de aynı gözle görmektedirler. Ve her ikisi de toprak sahibi ve köylü olduklarından büyük toprak sahibi, kendini küçük köylü çıkarlarının savunucusu olarak gösteriyor, ve o da –genel olarak– onu öyle kabul ediyor.

Bununla birlikte, Batı, güçlü bir sosyalist işçi partisinin ^[sayfa 408] geliştiğini de görmüştür. Şubat devrimi çağının karanlık önsezi ve duyguları, tüm bilimsel gereklikleri yanıtlayan, belgin ve elle tutulur istemleri kapsayan bir program durumuna gelmek üzere, durulaşmış, gelişmiş, derinleşmişlerdir. Bu istemler, durmadan artan bir sayıdaki sosyalist milletvekilleri tarafından, Alman, Fransız, Belçika Parlamentolarında orunlanmışlardır. Siyasal iktidarın sosyalist parti tarafından fethi, gitgide daha yakın görünüyor. Ama siyasal

iktidan fethetmesi için, bu partinin önce kentten tarlalara geçmesi, kırdan bir güç durumuna gelmesi gerekiyor. Bütün öbür partiler üzerinde, iktisadi nedenleri siyasal sonuçlara bağlayan sıkı ilişkiyi açıkça görme üstünlüğüne sahip olan, kuzu postu altında saklanan kurdun, köylünün o pataatsız dostunun, büyük toprak sahibinin maskesini de uzun zamandan beri yüzünden çıkarmış bulunan bu parti, ikiyüzlü savunucularının elleri arasında yıkıma adanmış köylüyü, onu sanayi işçisinin edilgin düşmanı durumundan, etkin düşmanı durumuna dönüştürmelerine kadar, kendi haline bırakmalı mıdır? Ve böylece, köylü sorununun özüne gelmiş bulunuyoruz.

I

Kendisine yönelebileceğimiz tanımsal nüfus, çeşitli bölgelere göre daha da değişken, çok farklı öğelerden bileşmiştir.

Almanya'nın batısında, Fransa ve Belçika'da da olduğu gibi, küçük topraklı (*parcellaire*) köylülerin küçük yetiştirimi ağır basar; bu köylüler, çoğunlukla topraklarının sahipleri, ve azınlıkla da küçük çiftlik kiracılarıdır.

Kuzey-Batıda –Aşağı-Saksonya ve Schleswig-Holstein'da– çiftlik uşakları, hizmetçiler, hatta gündelikçilerden vazgeçemeyen büyük ve orta köylüler ağır basar. Bavyera'nın bir bölümünde de durum böyledir. [sayfa 409]

Prusya'nın, Elbe'nin doğusundaki bölümü ile Mecklembourg, –yanısıra, görece güçsüz ve sürekli olarak azalan bir orandaki orta ve küçük köylüler ile birlikte–, büyük toprak mülkiyeti, ve çiftlik hizmetkârları ve gündelikçiler yardımıyla yapılan büyük yetiştirim alanlarıdır.

Merkezi Almanya'da, bütün bu mülkiyet ve işletme biçimleri, aralarından birinin geniş bir alan üzerindeki üstünlüğü olmaksızın, yerine göre çeşitli oranlarda birbirlerine karışmış olarak bulunurlar.

Ayrıca, sahip bulunulan ya da kiralanan tarlanın aileyi beslemeye yetmediği, sadece bölgesel sanayiinin kurulmasına temel hizmeti gördüğü, ve bu sonucuya, tüm yabancı rekabete karşın, ürünlere sürekli bir sürüm sağlayan son derece düşük ücretler ödenmesini olanaklı kılan azçok geniş bölgeler de bulunur.

Peki, kırsal nüfusun bu bölüntüleri arasında, sosyal-demokrat partinin kazanabileceği bölüntüler hangileridir? Bu sorunu elbette

ancak ana çizgileri içinde irdeliyoruz. Ancak en göze çarpan biçimleri gözönünde tutuyoruz: aracı aşamalar ve karma toplumsal nüfuslarla uğraşmak için yerimiz eksik.

Küçük köylüden başlayalım. Küçük köylü, genellikle, Batı Avrupa için, sadece tüm köylülerin en önemlisi olmakla kalmaz, ayrıca tüm bu sorun bakımından bize bunluklu örneği (*cas critique*) de sağlar. Eğer küçük köylü karşısındaki konumumuzu saptarsak, kırsal nüfusun öbür ögeleri karşısındaki tutumumuzu belirlememizi sağlayan işaret noktasına da sahip oluruz.

Küçük köylüden, burada, onun ailesi ile birlikte düzenli olarak işleyebileceğinden daha büyük, ve ailenin beslenmesi için zorunlu olandan da daha küçük olmayan bir toprak parçasının sahibi ya da kiracısını –özellikle sahibini– anlıyoruz. Öyleyse bu küçük köylü, küçük zanaatçı gibi, modern proleterden, çalışma araçlarını henüz elinde bulundurması [sayfa 410] bakımından ayrılan bir emekçi, yani aşılış bir üretim biçiminin bir kalıntısıdır. Kendi atası olan serf, ya da çok ayrıksın bir biçimde özgür, ama haraç ve angaryaya bağlanmış köylüden, üç bakımdan ayrılır. İlk, Fransız Devrimi, onu, beyine borçlu bulunduğu feodal yükümlülük ve hizmetlerden kurtarmış, ve çoğu durumda, hiç olmazsa Ren'in sol kıyısında, toprağını onun kendi mülkiyetine vermiştir. – İkinci olarak, özerkli ortaklığın (*communauté*) korumasını yitirmiştir. Böylece eski ortaklık-taki [Mark -ç.] yararlanma payından yoksun kalmıştır. Ortaklaşa toprak, ya eski bey, ya da Roma hukukuna dayanan “aydın” bürokratik bir yasama tarafından elçabukluğuna getirilmiştir. Böylece küçük köylü, ot ve saman satın almaksızın davasını besleme olanğından yoksun kalmış bulunduğunu görür. Ama iktisadi bakımdan, ortaklaşa topraktan yararlanma haklarının yitirilmesi, feodal yükümlülüklerin ortadan kalkmasını, hem de çoğuyla, ödünler. Çift hayvanlarını besleyemeyen köylülerin sayısı durmadan artar. Üçüncü olarak, bugünkü köylü, bir de eski üretken çalışmanın yarısını yitirmekle ayırdedilir. Eskiden o, ailesi ile birlikte, çok büyük bir bölümünü kendi üretmiş bulunduğu hammaddeler yardımıyla, gereksindiği sınaî ürünleri kendi üretiyordu. Gene de eksik kalan şey, tarım dışında bir iş daha yapan ve çoğu zaman ücretleri trampa ya da karşılıklı hizmetler yoluyla ödenmiş bulunan köy komşuları tarafından sağlanıyordu. Aile, ve hele köy, kendi kendilerine yetiyorlar, ve kendileri için gerekli olan şeylerin hemen hepsini üretiyor-

lardı. Hemen hemen anı durumundaki doğal ekonomiydi bu, para hemen hiç kullanılmıyordu. Kapitalist üretim, parasal iktisat ve büyük sanayi aracıyla, bu duruma son verdi. Ama eğer ortaklaşa topraktan yararlanma, bunun varlığının temel bir koşulu idiye, bir sanayiinin ikincil pratiği de bir başka temel koşulu idi. Böylece köylü gitgide daha aşağı düştü. Vergiler, kötü hasatlar, paylaşmalar, duruşmalar, köylüleri birbirleri arkasına tefecinin [sayfa 411] ocağına düşürürler, borçlanma, herbiri için, gitgide daha genel ve gitgide daha büyük bir şey olur; kısacası, bizim küçük köylümüz, aşılımış bir üretim biçiminin her tür kalıntısı gibi, çaresiz bir biçimde yıkıma mahkumdur. Gelecekteki bir proleterdir.

Bu bakımdan, sosyalist propagandayı can kulağı ile dinlemesi gerekir. Ama içine işlemiş bulunan mülkiyet duygusu, onu henüz bundan alıkoymaz. Kendi küçük toprak parçasını korumak için ne kadar sert bir biçimde savaşım verme zorunda kalır, umutsuzluk onu oraya ne kadar sıkı bir biçimde kenetlerse, toprak mülkiyetinin ortaklaşa mülkiyete çevrilmesinden sözeden sosyal-demokrat da, ona o kadar, tıpkı tefeci ve avukat gibi, tehlikeli bir düşman olarak görünür. Sosyal-demokrasi bu önyargıyı nasıl yokedebilir? Kendi kendine ihanet etmeksizin, ölmekte olan küçük köylüye ne verebilir?

Burada, marksist eğilimli Fransız sosyalistlerinin tarım programında pratik bir dayanak noktası buluyoruz: küçük köylü iktisadının klasik ülkesinden geldiği ölçüde dikkate değer bir dayanak noktası.

Partinin ilk tarım programı, 1892'de,^[40] Marsilya Kongresinde kabul edildi. Bu program, varlıksız tarım işçileri (gündelikçiler ve çiftlik uşakları) için, şunları ister: tarım işçileri sendikaları ve belediye meclisleri tarafından saptanmış asgari ücret; yarı yarıya işçilerden bileşen tarımsal yargı kurulları; komünal toprakların satışının yasaklanması ve devlet topraklarının, sahibi bulunduğu ya da kiralamış olduğu tüm toprağı, ortaklaşa işleme ereğiyle, ücretli işçi kullanma yasağı ve komünün denetimi altında, varlıksız tarım emekçilerinin ortak ailelerine kiralayacak olan komünlere kiralanması; yaşlılar ve sakatlar için, büyük toprak mülkiyeti üzerindeki özel bir vergi ile beslenen emeklilik sandıkları.

Küçük köylüler için, –aralarında özellikle küçük çiftlik [sayfa 412] kiracıları gözetilir–, köylülere maliyet fiyatına kiralanacak tarımsal

makinelerin komün tarafından satın alınması; gübre; akaçlama (*drainage*) boruları, tohumluk, vb. alınması ve ürünlerin satılması için tarım birliklerin [kooperatifler -ç.] kurulması: değeri 5.000 frankı geçmeyen mülkler için ferağ ve intikal harçlarının kaldırılması; İrlanda'da olduğu gibi, aşırı çiftlik kiralarnı indirmek, ve sözleşmesi biten kiracı ve ortakçılara, mülkte sağladıkları değer artışı nedeniyle verilecek ödentiği saptamakla görevli hakem komisyonları; Yurttaşlık Yasasının (Medeni Kanun)^[41] mülk sahiplerine hasat üzerinde bir ayrıcalık veren 2102'nci maddesinin kaldırılması; alacaklının tarladaki ürüne elkoyma hakkının kaldırılması; köylü için, işinin yürütülmesi bakımından zorunlu olan tarım aletlerini, ürün, tohumluk gübre ve çekim hayvanlarını kapsayan haczedilemez bir yedeklik kurulması; uzun zamandan beri eskimiş bulunan genel kadastronun gözden geçirilmesi, ve bu arada, her komünde yerel gözden geçirme; son olarak, parasız tarımbilim dersleri ve tarımsal deneme alanları istenir.

Görülüyor: Köylüler yaranna ileri sürülen istemler –burada şimdilik işçiler yaranna ileri sürülen istemlerle uğraşmıyoruz,– pek ileri gitmiyor. Aralarından bir bölümü başka ülkelerde gerçekleşmiş bulunuyor. Kira hakem komisyonları açıkça İrlanda modelinden geliyor. Tarımsal birlikler, Ren ülkelerinde hanidir var. Kadastronun gözden geçirilmesi, tüm liberallerin, ve hatta tüm Batı Avrupa'daki bürokratların sürekli bir dileğidir. Öbür noktalar da, kapitalist rejim bundan önemli bir zarar görmeksizin, gerçekleştirilebilirler. Bunları sadece programın ne olduğunu göstermek için söylüyorum. Böyle söylemekle, kimseyi kınamıyorum; tersine.

Bu program, Fransa'nın çok çeşitli bölgelerindeki köylüler arasında partinin durumunu öylesine düzeltti ki –iştah yedikçe gelir–, onu tarımcıların beğenisine daha da iyi uydurma zorunluluğu duyuldu. Gene de, bu işte, tehlikeli bir ^[sayfa 413] alan üzerinde tehlikeye atıldığı seziliyordu. Genel sosyalist programın temel ilkelerini çiğnemeksizin, köylüye, gelecekteki proleter olarak değil, ama bugünkü kırsal mülk sahibi olarak nasıl yardım edilebilirdi? Genel sosyalist programın temel ilkelerini çiğneme eleştirisinden kurtulmak için, yeni pratik önerilerin önüne, sosyalizm ilkesinin, küçük mülkiyeti, kapitalist üretim biçiminin tehdit ettiği yıkıma karşı korumayı gerektirdiğini tanıtmaya çalışan bir teorik gerekçeler açıklaması konuldu; hem de bu yıkımın kaçınılmaz olduğu görüle görüle.

Eylülde, Nantes Kongresinde kabul edilmiş oldukları biçimleriyle, bu gerekçeler açıklaması ile istemlerin kendilerini, biraz daha yakından inceleyelim.

İşte gerekçeler:

“Genel Parti programının deyimlerine göre, üreticilerin, ancak üretim araçlarını ellerine geçirecekleri zaman özgür olabileceklerini gözönünde tutan;

“Sanayi alanında, bu üretim araçları, her ne kadar üreticilere ancak kolektif ya da toplumsal bir biçim altında geri verilebilecek derecede bir kapitalist merkezileşmeye erişmiş bulunuyorlarsa da, hiç değilse, üretim aracı olan toprağın birçok yerde bireysel olarak üreticilerin kendi ellerinde bulunduğu Fransa’da, tarımsal alanda ya da toprak alanında, bugün için durumun böyle olmadığını gözönünde tutan;

“Köylü mülkiyeti ile belirlenmiş bulunan bu durum, her ne kadar *kaçınılmaz bir biçimde yok olmaya adaysa* da, sosyalizmin rolü, mülkiyet ile emeği ayırmak değil, ama tersine, tüm üretimin, bölünmesi proleter durumuna düşmüş bulunan emekçilerin kulluk ve sefaletine yolaçan bu iki etkenini aynı ellerde birleştirmek olduğundan, sosyalizmin, bu yokoluşu hızlandırma durumunda olmadığını gözönünde tutan;

“Sosyalizmin görevi, tıpkı demiryolları, madenler, fabrikalar vb. gibi, aylak sahiplerinden geri alınmış büyük topraklar aracılığıyla, her ne kadar tarım proleterlerini, kolektif ya da toplumsal biçim altında, mülk sahibi durumuna [sayfa 414] getirmek ise de, topraklarını kendi başlarına işleyen toprak sahiplerinin, bu toprak parçalarının mülkiyetini, devlet hazinesine, tefeciye, ve yeni toprak beylerinin saldırılarına karşı korumanın da, onun aynı derecede kaçınılmaz bir görevi olduğunu gözönünde tutan;

“Bu korumayı, kiracı ya da *ortakçı* adı altında, başkalarının topraklarını işleyen, ve her ne kadar gündelikçileri sömürüyorlarsa da, kendilerinin de kurbanı oldukları sömürü yüzünden buna zorunlu bulunan üreticilere de yaymanın gerekli olduğunu gözönünde tutan;

“Anarşistlerin tersine, toplumsal düzenin değişmesini yaygınlaştırmış ve yoğunlaşmış sefaletten beklemeyen, ve emek ve toplum için kurtuluşu, hükümeti ele geçiren ve yasa yapan kır ve kent emekçilerinin örgütlenme ve birleştirilmiş çabalarından başka hiç

bir şeyde görmeyen İşçi Partisi, tarımsal üretimin tüm öğelerini, çeşitli sanlarla ulusal toprağı değerlendiren tüm çalışmaları, ortak düşmana, toprak feodalitesine karşı aynı savaşımında birleştirmeye yönelik, aşağıdaki tarım programını kabul etmiştir.”

Bu gerekçeleri biraz daha inceleyelim.

Önce Fransız programının, üreticilerin özgürlüğünün üretim araçlarına elkonmasını öngerektirdiğini söyleyen tümcesinin, hemen şu tümce ile tamamlanması gerekir: Üretim araçlarına elkonması, ancak iki biçim altında olanaklıdır; ya, hiç bir zaman, hiç bir yerde üreticiler için genel bir biçim durumuna gelmemiş bulunan, ve sınaî ilerlemenin gitgide olanaksız kıldığı bireysel mülkiyet olarak; ya da, maddi ve entelektüel koşulları, kapitalist toplumun gelişmesi tarafından yaratılmış bulunan ortak mülkiyet olarak. Öyleyse, üretim araçlarının *kolektif* mülkiyeti, proletaryanın elindeki bütün araçlarla izlenmelidir.

Demek ki, üretim araçlarının ortaklaşa mülkiyeti, burada arından koşulacak tek ana erek olarak sunulmuştur. Sadece alanın hanidir hazırlanmış bulunduğu sanayide değil, ama [sayfa 415] genel olarak, öyleyse tarımda da. Bireysel mülkiyet, programa göre, hiç bir zaman ve hiç bir yerde tüm üreticilere yayılmamıştır; bu nedenle, ve üstüne üstlük, sanayi gelişmesi onu yokettiği için, sosyalizmin çıkarı onu sürdürmekte değil, ama yokolduğunu görmektedir; çünkü bireysel mülkiyet varolduğu yerde ve varolduğu ölçüde, ortak mülkiyeti olanaksız kılar. Eğer programa başvuracaksak, bu işi, kendini programda dile getiren genel tarihsel doğruluğu, bugün onun Batı Avrupa ve Kuzey Amerika’da bir doğruluk olarak kalmasını sağlayan koşulları içine koyduğuna göre, Nantes’da anılan tümceyi çok anlamlı bir biçimde değiştiren tüm programa başvurarak yapalım.

Üretim araçlarının, tek tek üreticiler tarafından kendilerine maledilmesi, bugün bu üreticilere gerçek bir özgürlük kazandırmaz. Zanaatçılık büyük kentlerde yıkıma uğramıştır; Londra gibi büyük merkezlerde hatta tamamen yokolmuş, yerini büyük sanayi, *sweating-system*^[42] ve kusurlu batkı ile geçinen sefil şarlatanlara bırakmış bulunmaktadır. Toprağı kendi hesabına işleyen küçük köylü, ne toprak parçasının sağlama bağlanmış mülkiyetine sahiptir, ne de özgürlüğe. Tıpkı evi, avlusunu, birkaç tarlası gibi o da tefecinin malıdır; varlığı, borçlarının kölesi olan köylünün hiç yapamadığını yapıp, şura-

da burada birkaç dingin gün geçirebilen proleterin varlığından daha da güvensizdir. Yurttaşlık Yasasının 2102'nci maddesini kaldırın, haczedilemez bir tarım aletleri, davar vb. yedekliğini yasa ile koruyun, onu, davarını kendi "gönül rızası" ile satacağı, kendini tüm varlığıyla tefeciye vereceği ve böylece kendisine yeni bir çançekişme süresinin tanınmasından hoşnut kalacağı, bir baskıya karşı güvence altına alamazsınız. Küçük köylüyü, kendi mülkiyeti içinde koruma girişiminiz, onun özgürlüğünü değil, ama sadece köleliğinin özel biçimini korur; içinde ne yaşayabildiği, ne de ölebildiği bir durumu uzatır! Öyleyse programınızın birinci paragrafına başvurma zahmetine hiç de değmezdi. [sayfa 416]

Gerekçeler açıklamasına göre, üretim aracı olan toprak, bugün Fransa'da, birçok yerde, bireysel olarak, üreticilerin kendi ellerinde bulunuyormuş; oysa, sosyalizmin rolü, mülkiyet ile emeği ayırmak değil, ama tersine, tüm üretimin bu iki etkenini aynı ellerde birleştirmekmiş.– Bu genel görünüm altında, sosyalizmin rolünün bu olmadığını, tersine, üretim araçlarını, *kolektif olarak*, üreticilere vermek olduğunu daha önce belirtmiştik. Bu durum gözden yitirilmez, yukarda anılan tümce, sosyalizmin, bugün sadece görünüşte küçük köylünün mülkü olan şeyi, onun gerçek mülkü haline dönüştürmeye, yani küçük çiftçiyi bir mülk sahibi durumuna getirmeye ve borçlu mülk sahibinin borçlarını ödemeye yönelik bir şey olduğu kanısını uyandırarak, bizi yanılgıya düşürür. Sosyalizm, köylü mülkiyetinin bu yanıltıcı görünüşünün ortadan kalkması ile elbette ilgilenir; ama bu görünüş ortadan bu biçimde kalkmayacaktır.

Ama ne olursa olsun, şimdi işte tam da oradayız: Program gerekçeleri, sosyalizmin ödevinin, onun kaçınılmaz ödevinin, "topraklarını kendi başlarına işleyen toprak sahiplerinin bu toprak parçalarının mülkiyetini, devlet hazinesine, tefeciye, ve yeni toprak beylerinin saldırılarına karşı korumak" olduğunu da düpedüz açıklayabilirler.

Buna göre, bu gerekçeler, sosyalizmden, bir önceki paragrafta olanaksız olduğunu açıkladıkları bir şeyi yapmasını isterler. Tarımcılar küçük köylü mülkiyetinin "kaçınılmaz bir biçimde yok olmaya aday" olduğunu söyledikten sonra, sosyalizmin bu mülkiyeti "korumasını" buyururlar. Devlet hazinesi, tefecilik, yeni toprak beyleri, bütün bunlar kapitalist üretimin köylü mülkiyetinin kaçınılmaz yokoluşunu kendileri aracıyla iyi bir sonuca vardırıldığı aletlerden

başka şeyler midirler? “Sosyalizm”in köylüyü bu teslise karşı hangi araçlar yardımıyla koruyacağı ilerde görülecektir.

Ama mülkiyetinde korunma hakkına sahip olan sadece köylü değil. [sayfa 417]

“Bu korumayı, kiracı ya da ortakçı adı altında, başkalarının topraklarını işleyen, ve her ne kadar gündelikçileri sömürüyorlarsa da, kendilerinin de kurbanı oldukları sömürü yüzünden buna zorunlu bulunan üreticilere de yaymak”, aynı biçimde “gereklidir”. İşte çok garip bir alan üzerinde bulunuyoruz. Sosyalizm, özellikle ücretlilerin sömürülmesine karşı savaşıyor. Ve burada, sosyalizmin kaçınılmaz ödevinin, bize... “gündelikçileri sömürdükleri” zaman, Fransız çiftlik kiracılarının korunması olduğu söylenmiş bulunuyor. – Söylenenleri tıpatıp aktarıyorum! Ve bu, “kendilerinin de kurbanı oldukları sömürü” yüzünden buna zorunlu buldukları için böyle!

Bu yanlış tutumu bir kez benimsedikten sonra, kayıp gitmek ne kadar hoş ve ne kadar kolay! Büyük ve Orta Alman köylüleri, Fransız sosyalistlerine Alman sosyalist partisi yönetim komitesi nezdinde kendilerine şefaatte bulunmaları, hizmetkârlarını sömürdükleri zaman, tefeciler, vergi alıcılar, buğday spekülâtorleri ve hayvan tecimenleri tarafından “kendilerinin de kurbanı oldukları sömürü”yü anımsayarak, partinin onları da korumasını sağlamaları için ricaya gelsinler, – onlara ne yanıt verecekler? Ve büyük toprak sahiplerimizin, borsa, rant ya da buğday tefecileri tarafından “kendilerinin de kurbanı oldukları sömürü”ye dayanarak, tanım işçilerinin sömürsünde onlardan sosyalist koruma istemek üzere, (tahıl ithalatının ulusallaştırılması üzerine, onlarınkine benzer bir tasan sunmuş bulunan) kont Kanitz’i de onlara göndermeyecekleri konusunda Fransız sosyalistlerine kim güvence verebilir?

Ama Fransız dostlarımızın, öyle göründükleri kadar kötü düşünmediklerini de hemen söyleyelim! Söz konusu parça, sadece çok özel bir durumda uygulanacak: Kuzey Fransa’da, toprak, köylülere, çok elverişsiz koşullar içinde şeker pancarı ekme zorunluluğu ile kiralanır; bizde olduğu gibi, köylüler, pancarları, belli bir fabrikaya, bu fabrika tarafından [sayfa 418] saptanmış fiyatlar üzerinden satmak, önceden saptanmış belli bir tohumluğu almak, belli bir miktarda gübre kullanmak zorundadırlar ve, ürünleri teslim ederken de, ayrıca utanılacak bir biçimde aldatılırlar. Bu, Almanya’da da böyledir. Ama eğer bu türlü köylüler korunmak isteniyorsa, bunu kaçamaksız

söylemek gerekirdi! Eğer sadece, tüm genelliği içinde, bu türlü kurulmuş tümceye göre bir sonuca varılırsa, bunun sadece Fransız İşçi Partisi programını değil, ama genel olarak sosyalizmin temel ilkesini de ayaklar altına aldığı kabul etmek gerekir; öyleyse, gerekçeleri açıklama yazarları, eğer gerekçelerin o çok özensiz yazılışı kendi güdeklerine karşı çeşitli çevreler tarafından sömürülürse, yakınmakta haklı olmayacaklardır.

Aynı biçimde, gerekçelerin son sözleri de bir yanlış anlamaya yol açabilirler. Buna göre Sosyalist İşçi Partisinin görevi: “tarımsal üretimin tüm öğelerini, çeşitli sanlarla ulusal toprağı değerlendiren tüm çalışmaları, ortak düşmana, toprak feodalitesine karşı aynı savaşımında birleştirmek”tir.

Ben, herhangi bir ülkenin işçi partisinin, kendi saflarına, kırsal proleterler ve küçük tarımcılar dışında, büyük ya da orta köylüleri, ya da zengin çiftlik kiracıları, hayvan yetiştiricileri ve ulusal toprağı işleyen öbür kapitalistleri kabul etmesi gerektiğine açıkça karşı çıkarım. Bunların hepsinin, toprak feodalitesini, kendi ortak düşmanları olarak gördüklerini, bazı sorunlarda onlarla bağdaşma durumunda bulunduğumuzu, belirli erekler için belli bir zaman boyunca onların yanında savaşmamızı kabul ederim; ama, partimiz içinde, her ne kadar toplumun her sınıfından gelen bireyleri kabul edebilirsek de, ister orta köylü, ister orta burjuva olsun, kapitalist çıkar topluluklarını hoşgöremeyiz. Burada da anlam görüldüğü gibi değil; yazarların bütün bunları düşünmedikleri açık; ama, ne yazık ki, genelleme gereksinmesi onları çok ileri götürmüştü; ve eğer sözleri onların hiç düşünmedikleri anlamda alınırsa, buna hiç de şaşırılmaları [sayfa 419] gerekecek.

Gerekçeler açıklaması, programa yeni katmalarla izlenmiş. Bu katmalar da, gerekçeler açıklaması kadar gelişigüzel bir biçimde kaleme alınmış.

Komünlerin tarımsal makineler satın alınacakları ve bu makineleri köylülere maliyet fiyatı üzerinden kiralayacakları maddesi, komünlerin bu makineleri devlet yardımı ile satın alınmaları ve, sonra, bunları küçük ekicilerin yararına parasız olarak sunmaları biçiminde değiştirilmiş. Bu yeni ödün, tarlaları ve toprak işleme biçimleri ancak çok sınırlı bir makine kullanımına izin veren küçük ekicileri pek de zengin etmeyecek.

Daha sonra:

“Tüm dolaylı vergilerin kaldırılması ve 3.000 Frankı geçen gelirler üzerindeki tüm dolaysız vergilerin müterakki vergi durumuna dönüştürülmesi.”

Yıllardan beri, hemen bütün sosyal-demokrat programlar bunu ister. Ama yeni olan ve bu tümcenin içeriği üzerinde ne kadar az düşünüldüğünü gösteren şey, bunun özellikle küçük köylüler yararına istenmesidir! İngiltere’de, sadece bir örnek vermiş olmak için söylüyorum, devlet bütçesi 90 milyon sterlin lirasıdır. Gelir vergisi bunun, onüçbuçuk ondört milyonunu getirir, oysa geri kalan yetmiş altı milyon, kısmen, ticarethanelerin vergilendirilmesinden (posta, telgraf, pul), ve en büyük bölümü de, yığın tüketimi üzerindeki vergi ve harçlardan, yani tüm halkın, ve özellikle yoksulların gelirini, küçük küçük kırpan, ama yavaş yavaş milyonlar oluşturan o durmadan yinelenen kemirilmesinden gelir. Ve, güncel toplumda, devlet harcamalarının bir başka biçimde karşılanması da hemen hemen olanaksızdır. İngiltere’de, en az 120 sterlin lirası (3.000 frank) olan gelirler üzerindeki müterakki bir verginin 90 milyon getireceğini kabul edelim. Yıllık ortalama birikim, tüm ulusal zenginliğin yıllık artışı, 1865’ten 1875’e kadar, Giffen’e göre, 240 milyon sterlin lirası idi. Eğer [sayfa 420] bunun bugün 300 milyon olduğunu varsayarsak, 90 milyonluk mali yükün, birikimin aşağı yukarı üçte-birini götüreceği sonucu çıkar. Bir başka deyişle, sosyalist bir hükümetten başka hiç bir hükümet, böyle bir işe girişemez: ama sosyalistler iktidara geçecekleri zaman, onların, bu vergi reformunu gelip geçici, önemsiz bir sayısmalık gibi gösterecek, ve küçük köylülere bambaşka olanaklar açacak başka işleri olacaktır.

Bu mali reformun, köylüler için daha uzun zaman kendini bekleteceği de kabul edilmiş benzer, ve onlara “bu arada”: “topraklarını kendi başlarına işleyen toprak sahipleri için toprak vergisinin kaldırılması, ve toprağı ipotekli borçlar altında bulunan kimseler için bu verginin azaltılması” vaadedilir.

Bu tümcenin ikinci bölümü, ancak bir tek ailenin işletemeyeceği kadar *büyük* mülklere uygulanabilir ve bunun sonucu da, bir kez daha, ancak “günlükçileri sömüren” köylülere bir yarar sağlayabilir.

Daha sonra:

“Av hayvanları ile balıkların gözetilmesi ve ürünlerin korunması tarafından gerçekleştirilen tedbirlerden başka bir sınırlama olmak-

sızın, avcılık ve balıkçılık özgürlüğü.”

Bu tümcenin çok halkçı bir görünüşü var, ama baştaki sözcükler sondakilerin tüm değerini ortadan kaldırıyor. Köylü ailesi başına, tüm av mevsimi içinde, kaç tane tavşan, kaç tane keklik, kaç tane turna ya da sazan balığı düşer? Tastamam her köylü için yılda bir tek gün avcılık ya da balıkçılık yapma olanağı sağlanabildiği kadar!

“Yasal ve saymaca faiz oranının düşürülmesi.”

Yani tefeciliğe karşı yeni yasalar, ikibin yıldan beri her zaman ve her yerde başarısızlığa uğramış bulunan bir polis tedbirini uygulama yolunda yeni bir girişim. Eğer küçük köylü, tefeciye ona “ehveni şer” olarak gösterecek koşullar içinde ise, tefeci, tefeciliğe karşı yasanın yumruğu altına [sayfa 421] düşmeksizin, onu sömürmenin yollarını her zaman bulacaktır. Bu tedbir ancak küçük köylüyü pohpohlayıp kandırmaya yarayabilir, ama küçük köylü bu tedbirden hiçbir zaman yararlanamaz; tersine, krediye en çok gereksinme duyduğu zaman, bunu bulmakta daha da büyük bir güçlükle karşılaşır.

“Parasız bir hekimlik hizmeti ile maliyet fiyatına bir eczacılık hizmetinin örgütlenmesi.”

Bu tedbir, herhalde salt köylülere uygulanmaz; daha ileri giden Alman programı, ilaçların da parasız sağlanmasını ister.

“Asker ailelerine, hizmet süresi boyunca, tazminat.”

Bu, yetersiz bir biçimde de olsa, Almanya’da ve Avusturya’da da vardır, ve aynı biçimde, sadece köylülere uygulanmaz.

“Gübre, makine ve tarımsal ürünler için taşıma tarifelerinin düşürülmesi.”

Bu, Almanya’da, özellikle... büyük toprak sahipleri yaranna, zaten yapılmış bulunan bir şeydir.

“Toprağın iyileştirilmesini ve tarımsal üretimin geliştirilmesini gözetken bir bayındırlık işleri planının hemen irdelenmeye başlanması.”

Bir kez gerçekleşikten sonra, büyük toprak sahiplerinden başka kimseye yaramayacak çok genel, çok belirsiz, çok güzel vaatler!

Kısacası, gerekçeler açıklamasındaki tüm olağanüstü teorik atılımdan sonra, yeni tarımsal programın pratik önerileri de, Fransız İşçi Partisinin, küçük köylüleri, hem de kendi sözlerine göre kaçınıl-

maz bir biçimde yokolmaya aday bulunan o köylü mülkiyetinin sahibi olarak tutmasını nasıl başaracağını bize hiç mi hiç açıklamazlar.

II

Bir konuda, Fransız arkadaşlarımız kesenkes haklı: [sayfa 422]

Fransa'da küçük köylüye *karşı* dayanıklı bir devrim yapılmaz. Sadece, bize köylüleri davaya kazanmak için gereğince davranmış gibi görünmüyorlar.

Öyle görünüyor ki, küçük köylüyü bugünden yanna, belki hatta gelecek genel seçimler için kazanmayı amaç olarak almışlar. Bu ereğe de, ancak, kendilerini, onları savunmak için daha da atılan teorik gerekçeler içine atmaya zorlayan çok atılgan genel vaadlerde bulunarak erişmeyi umabilirler. Nedir ki, yakından bakar bakmaz, genel vaadlerin birbirleri ile çelişme durumunda buldukları (kaçınılmaz biçimde yokolmaya aday bir durumu sürdürme vaadi), özel tedbirlerin ya hiç bir etkileri olmayacağı (tefeciliğe karşı yasa), ya genel işçi istemlerinden başka bir şey olmadıkları, ya daha çok büyük toprak mülkiyetine yaradıkları, ya da küçük köylü yararına taşıdıkları önemin son derece küçük olduğu hemen görülür; öyle ki, programın doğrudan doğruya pratik bölümü, ilk yanlışlıkları düzeltir ve gerekçeler açıklamasının tumturaklı sözlerini tamamen masum bir tedbire indirger.

Şunu açık yürekle söyleyelim: İktisadi durumuna, eğitime, ve burjuva basın ile büyük toprak sahipleri tarafından beslenen tek başına yasama biçimine dayanan önyargıları nedeniyle, bir küçük köylüler yığını bugünden yanna ancak ona tutamayacağımızı bildiğimiz vaadlerde bulunarak kazanabiliriz. Ona sadece mülkiyetini her durumda ona saldıran tüm iktisadi güçlere karşı korumayı değil, ama hatta onu bugün baskı altında tutan tüm yüklerden kurtarmayı: küçük çiftlik kiracısını özgür bir mülksahibi durumuna getirmeyi, ve toprağı ağır ipotekler altında bulunan mülksahibinin borçlarını ödemeyi de vaat etmek zorundayız. Eğer bunu yapabileseydik, kaçınılmaz bir biçimde, zorunlu olarak bugünkü duruma varmış bulunan bir gelişmenin çıkış noktasına dönmüş olurduk. Köylüyü kurtarmış olmaz, ama ona yeni bir cançekişme zamanı vermiş olurduk! [sayfa 423]

Ama bizim çıkarımız, vaadlerimizi tutamayınca, bizi bugünden yarına bırakıp gitmesi için, küçük köylüyü bugünden yarına kazanmakta değil. Bizden küçük toprak mülkiyetini sürdürmemizi isteyen köylüyü, hiç bir zaman, sonuna kadar patron olarak kalmak isteyen küçük patrondan daha çok arkadaş edinemeyiz. Bu insanların yeri, Yahudi düşmanlarının yanındır. Bırakın onları, onların yanına, küçük işletmelerin kurtulacağı vaadini işitmeye gitsinler; orada bu cafcıflı sözlerin kaç para ettiğini, ve onların cennetini dolduran kemanelerin ne havalar çaldıklarını öğrenecekleri zaman, daha az vaadeden ve kurtuluşu bir başka yanda arayan bizlerin, daha güvenilir insanlar olduklarımızı, sayıları gitgide büyüyerek, anlayacaklardır. Eğer Fransızların karnı da, bizler gibi, gürültücü bir Yahudi düşmanı demagojiye doymuş olsaydı, Nantes yanlısını öyle kolay kolay yapmazlardı.

Öyleyse küçük köylüler karşısındaki konumumuz nedir? Ve iktidarı ele alacağımız gün onlara karşı nasıl davranmalıyız?

Önce, Fransız programının şu sözü yerden göğe kadar doğru: Küçük köylünün kaçınılmaz yokoluşunu önceden görüyoruz, ama biz bu yokoluşu çabuklaştırmakla hiç de yükümlü değiliz.

Sonra, iktidara geçtiğimizde, büyük toprak sahipleri için yapma zorunda kalacağımız gibi, küçük köylüleri (karşılığını ister ödeyerek, ister ödemeyerek) zorla kamulaştırmayı aklımızdan bile geçiremeyeceğimiz de bir o kadar açık. Küçük köylü karşısındaki ödevimiz, ilkin, onu buna zorlayarak değil, ama örnekler aracılığıyla buna götürerek, ve toplumun yardımını onun buyruğu altına koyarak, onun bireysel mülkiyeti ve işletmesini, kooperatif işletmeye dönüştürmektir. Ve bu konuda, daha bugünden gözlerine çarparak üstünlükleri, küçük köylüye belli belirsiz de olsa gösterme araçlarımız eksik değil.

Aşağı yukan yirmi yıl önce, tüm ülkede bir tek gerçek ^[sayfa 424] kente, Kopenhag'a sahip bulunan, ve bunun sonucu, bu kent dışında, köylüler arasında propagandadan başka bir şey yapmayan Danimarka sosyalistleri, bu türlü tasanlar tasarlamışlardır. Bir köy ya da bir bucak köylüleri –Danimarka'da çok sayıda büyük yalıtık çiftlikler vardır– tüm toprakların bir tek büyük çiftlik durumunda birleştirecek, onu ortaklaşa işleyecek ve ürünleri, getirilen topraklar, yatırılan para ve sağlanan emekle orantılı olarak bölüşeceklerdi. Danimarka'da, küçük mülkiyet ancak ikincil bir rol oynar. Ama,

eğer biz bu düşünüyü küçük toprak mülkiyetinin yaygın bulunduğu bir ülkeye uygularsak, şu sonuca varırız: küçük mülkleri birleştirir ve onları büyük ekim yöntemlerine göre işlersek o güne kadar kullanılan işgücününün bir bölümü gereksiz bir duruma gelir; büyük ekimin en önemli üstünlüklerinden biri de işte bu emek tasarrufunun ta kendisidir. Bu işgücü, iki biçimde kullanılabilir: ya, büyük komşu mülklerden alınmış başka topraklar köylü kooperatifinin buyruğuna konular, ya da ona, elden geldiğince ve öncelikle kişisel kullanım için, yardımcı bir sanayiî çalışma araçları verilir. Her iki durumda da, köylü kooperatifi daha iyi bir durum içine konmuş, ve aynı zamanda toplumun genel yönetimine, köylü kooperatifini kerteli bir biçimde daha yüksek bir biçime geçirmek ve tüm kooperatifin olduğu kadar tek tek üyelerinin de hak ve ödevlerini, büyük topluluğun öbür kollarının hak ve ödevleri ile dengelemek için zorunlu etki gücü de sağlanmış olur. Her özel durumun koşulları ile, erkliği içlerinde ele geçireceğimiz koşullar, bu özel durum içinde nasıl davranacağımızı bize göstereceklerdir. Böylece bu kooperatiflere belki başka kolaylıklar da sağlayabileceğiz: örneğin, faiz oranını yeterince düşürerek, tüm ipotekli borçların ulusal bankaya devri; toprağın büyük çapta işlenmesini gerçekleştirmek için kamu fonlarından öndelikler sağlanması (bu öndelikler zorunlu olarak ve öncelikle para biçiminde değil, ama makine, gübre vb. zorunlu ürünler biçiminde sağlanacaktır) ve daha başka [sayfa 425] kolaylıklar gibi.

Asıl önemli olanı, köylülere, onların mülkiyetini, bu mülkiyeti ancak kooperatif bir mülkiyet ve işletme durumuna dönüştürerek kurtarıp koruyabileceğimizi anlatmaktır. Çünkü köylüleri yıkıma götüren şey, bireysel mülkiyet sonucu olan bireysel işletmenin ta kendisidir. Eğer bireysel işletmeyi korumak isterlerse, onların aşmış bulunan üretim biçimi yerini büyük kapitalist işletmeye bırakırken, onlar da, zorunlu olarak, kendi topraklarından kovulacaklardır. Durum gözler önündedir; ve biz, köylülere, kapitalist hesabına değil, ama kendi ortak hesaplarına, büyük işletmeye girme olanağını sunduğumuz zaman, bunun kendi yararlarına olduğunu, bunun tek kurtuluş yolu olduğunu onlara anlatmak olanaksız mı olacaktır?

Küçük topraklar üzerinde çalışan köylülere, kapitalist üretimin üstünlüğü karşısında, onları bireysel mülk ve işletmelerinin sahipleri olarak koruyacağımız vaadinde bulunamayız. Onlara,

sadece, onların mülkiyet ilişkilerine, onların isteğine karşı, kaba güç yardımıyla karışmayacağımızı vaadebiliriz. Ayrıca, kapitalistler ile büyük toprak sahiplerinin küçük köylülere karşı savaşımının daha bugünden itibaren, daha dürüst araçlarla yürütülmesi, ve bugünkü dolaysız soygun ve dolandırıcılığın olanak ölçüsünde engellenmesi için, elimizden geleni de yapabiliriz. Bu, ancak, bazı aynksın durumlarda başarılı olacaktır. Gelişmiş kapitalist üretim biçimi içinde, dürüstlüğün nerede bitip dolandırıcılığın nerde başlayacağını kimse bilmez. Ama kamu erklığının aldatılan ya da aldanan yanda olup olmadığına göre, işler her zaman birbirinden çok başka olacaktır. Ve biz kesinlikle küçük köylüden yana olacağız; yazgısını daha katlanılabilir kılmak, eğer akli yatmışsa kooperatife geçişini kolaylaştırmak, ve hatta, eğer akli yatmamışsa, ona kendi küçücük toprak parçasının sahibi olarak düşünme zamanını bırakmak için, elden gelen her şeyi yapacağız. Önce kendi hesabına çalışan küçük köylünün, [sayfa 426] güçl olarak bizden olduğunu düşündüğümüz, sonra da partimizin çıkarına olduğu için, böyle davranıyoruz. Proletarya içine düşüşlerini önleyeceğimiz, henüz köylü olarak kazanabileceğimiz köylülerin sayısı ne kadar büyük olursa, toplumsal dönüşüm de o kadar hızlı ve kolay olacaktır. Bu dönüşüm için, kapitalist üretimin her yerde son vargılarına kadar gelişmesine, son küçük zanaatçının, son küçük köylünün, büyük kapitalist işletmenin kurbanları durumuna düşmelerine dek beklemeye zorlanmak, bize hiç bir yarar sağlamaz. Bu yönde, köylüler yaranna, kamu fonları yardımıyla yapılabilen maddi sungulara, kapitalist ekonomi açısından, sadece sokağa atılmış bir para olarak bakılabilir; ama gene de bu paralar iynin iyisi bir yatırımdır, çünkü toplumsal yeniden örgütlenme harcamalarında belki on kez daha büyük bir pay tasarruf ederler. Öyleyse, biz, bu yönde, köylülerle birlikte büyük bir el açıklığı ile davranabiliriz. Burası ayrıntılara girmenin, bu yönde belgin önerilerde bulunmanın yeri değil; sadece genel ilkeler sözkonusu olabilir.

Öyleyse partiye de, köylülere de, niyetimizin küçük toprak mülkiyetini sürekli bir biçimde korumak olduğu izlenimini uyandıran açıklamalarda bulunmaktan daha kötü bir hizmette bulunamayız. Bu köylülerin kurtuluş yolunu kapamak, partiyi gürültücü bir Yahudi düşmanlığı düzeyine düşürmek olur. Tersine, Partimizin ödevi, köylülere, kapitalizm iktidarda, olacağı sürece, o mutsuz

durumlarını durup dinlenmeden açıklamak; küçük mülkiyetlerini, küçük mülkiyet olarak korumasının kesenkes olanaksız olduğunu, büyük kapitalist üretimin, tıpkı bir demiryolunun bir elarabasını ezdiği gibi, onların o güçsüz ve günü geçmiş küçük işletmeleri üzerinden geçmesinin kaçınılmaz bulunduğunu onlara göstermektir. Eğer böyle davranırsak, kaçınılmaz iktisadi gelişme yönünde davranmış olacağız, ve bu gelişme, küçük köylülere, sözlerimizin doğruluğunu göstermiş olacak.

Bununla birlikte, Nantes programı yazarlarının, işin [sayfa 427] özünde benimle aynı kanıyı taşıdıkları yolundaki inancımı dile getirmeksizin bu konuyu bırakamam. Onlar, küçük köylü mülkiyetinin kolektif mülkiyete dönüşmeye aday olduğunu bilmeyecek kadar akılsız değiller!

Küçük toprak mülkiyetinin yokolmaya aday bulunduğunu kendileri söylüyor. Lafargue tarafından yazılıp Nantes kongresine sunulan Ulusal Komite raporu, bu kanı ile tıpatıp uyuşur. Bu raporun Almancası, Berlin *Sozialdemokrat*'ının son 18 Ekim günlü sayısında yayımlandı.^[43] Nantes programının deyimleri içindeki çelişkiler, yazarların gerçekte dedikleri şeyi deme niyetinde olmadıklarının kanıtıdır. Eğer düşüncelerini açıklama biçimleri yüzünden, daha önce de olmuş bulunduğu gibi, ne dedikleri anlaşılmamış ya da yanlış anlaşılmışsa, bundan ötürü kendilerinden başka kimseye kızamazlar. Her halde, programlarını daha iyi açıklayacaklar, ve gelecek Fransız kongresi de, kendini bu programı adamakıllı gözden geçirme zorunda görecektir.

Şimdi daha zengin köylülere gelelim. Bu kategoride, her şeyden önce kalıtım sonucu, ama borçlandırma ve toprakların zorunlu satışları aracıyla da, kullanma hakkından yararlandıkları tüm eski toprakları (*tenure*) ve hatta daha da çoğunu elinde tutan, ve küçük topraklı köylüden büyük köylüye kadar uzanan tüm bir aracı aşamalar örneklemesini buluyoruz. Orta köylü, küçük köylüler arasında oturduğu zaman, onların çıkarları ve görüşleri ile, kendi çıkar ve görüşleri arasında pek bir ayırım olmayacaktır; çünkü deneyi, benzerlerinden ne kadannın küçük köylüler yığını içinde batıp gittiklerini ona söyleyecektir. Ama orta ve büyük köylülerin ağır bastıkları, çiftlik işletmesinin, genellikle çiftlik usakları ile hizmetçilerin yardımını gerektirdiği yerlerde, durum bundan başkadır. Bir İşçi Partisi doğal olarak, ilkin ücretlileri, yani hizmetkârları, çiftlik hizmetçilerini

ve gündelikçileri koruyup savunacaktır; bundan ötürü, köylülere, işçilerin ücretlilik sürekliliğini içeren vaadlerde bulunmayı [sayfa 428] kendine yasaklar. Orta ve büyük köylüler, orta ve büyük köylüler olarak varoldukları sürece, ücretliler olmaksızın işlerini yürütemezler. Öyleyse, küçük topraklı köylülere varlıklarını küçük köylüler olarak sürdüreceklarını vaadetmek, eğer bizim için sadece bir budalalıkta, aynı şeyi orta ve büyük köylülere vaadetmek, hemen hemen dolaysız bir ihanet olur.

Kentlerin zanaatçıları ile yeniden bir karşılaştırma yapabiliriz. Gerçi bunlar, sonlarına köylülerden de yakındırlar, ama gene de sadece çırak değil, işçi de çalıştıranları, ya da çıraklarına bir işçinin işini yaptırılanları hâlâ vardır. Küçük patronlar arasında, sonuna kadar patron kalmak isteyenlerin o yanda da kurtuluş olmadığını görmeleri için, Yahudi düşmanları içine girmekten başka bir yapacakları yoktur. Kendi üretim biçimlerinin kaçınılmaz yokoluşunun bilincine varmış bulunanları bizim yanımıza gelirler ve daha sonra tüm öbür işçileri bekleyen yazgıyı paylaşmaya da hazırdırlar. Durum, büyük ve orta köylüler için de başka türlü değildir. Hizmetkârları, hizmetçileri ve gündelikçileri, doğal olarak bizi onların kendilerinden daha çok ilgilendirirler. Eğer bu köylüler, bizim onlara, işletmelerinin oldukları gibi kalacakları yolunda güvence vermemizi isterlerse, biz, bunu, hiç bir biçimde yapamayız. Bunların yeri, her şeyi vaadettikten sonra hiç birini tutmamaktan daha büyük bir zevkleri bulunmayan Yahudi düşmanlarının arasında, Köylüler Birliği ya da bu türlü öbür partilerin içindedir. İktisadi bakımdan, kapitalist rekabet ve denizaşırı ucuz tahıl üretimi nedeniyle, orta ve büyük köylülerin de kesenkes ezileceklerine inanıyoruz; zaten durmadan artan borçlanma ile tüm bu köylülerin gözle görülür yıkımı da bunu kanıtlamaktadır. Bu yıkıma karşı, mülklerin, ücretlilerin sömürüsünü gitgide ortadan kaldıracak ve yavaş yavaş büyük ulusal üretim kooperatifinin aynı hak ve aynı ödevlere sahip kolları durumuna dönüşecek kooperatif bir işletme içinde toplanmasını salık vermektен [sayfa 429] başka, hiç bir şey yapamayız. Eğer bu köylüler bugünkü üretim biçimlerinin kaçınılmaz yıkılışını anlarlar, eğer bundan gerekli sonuçları çıkartırlarsa, bize geleceklerdir, ve onların dönüşmüş üretim biçimine geçişlerini elimizden geldiğince kolaylaştırmak da bizim işimiz olacaktır. Böyle olmazsa, onları kendi yazgılarına bırakmak, ve bizim de, onların çağrılarımıza kulak verecek olan ücret-

lilerine yönelmemiz gerekecektir. Çok olanaklıdır ki, zorla kamulaştırma burada da sözkonusu olmayabilecek, ve bu biraz kalınca kafaları sağduyuya açmak için burada da iktisadi gelişmeye güvenilebileceğiz.

Ancak büyük mülkiyete ilişkin olaraktır ki, her şey çok yalındır. Burada karşımızda açık bir kapitalist işletmeden başka hiç bir şey yok, ve herhangi bir iç tedirginliği de sözkonusu olamaz. Önümüzde tarımsal proleter yığınlarını görüyoruz, ve bu da ödevimizi çok açık duruma getiriyor. Partimiz iktidara geçer geçmez, yapması gereken şey, tıpkı büyük sanayiciler gibi, büyük toprak sahiplerini de mülksüzleştirmektir. Bu kamulaştırmanın karşılık ödenerek ya da ödenmeyerek yapılması ise, özünde bize değil, ama iktidara geçme koşullarımıza, ve özellikle de büyük toprak sahibi efendilerin tutumuna bağlı bulunacaktır. Bir zarar ödentisinin her durumda kabul edilmez bir şey olduğunu hiç mi hiç düşünmüyoruz; eğer tüm bu çeteden kurtarmalık vererek kurtulursak, kendisine göre bunun bize daha ucuza malolacağını Marx bana kaç kez söyledi bilemem. Ama bizim buradaki işimiz bu değil. Böylece topluluğa maledilen büyük mülkler, topluluğun denetimi altında, kooperatifler biçiminde örgütlenmiş olarak, daha o andan itibaren onları işleyen tarımsal işçilere verilmelidirler. Bunun hangi biçimler altında olacağı daha bugünden saptanamaz. Ne olursa olsun, kapitalist işletmenin sosyalist işletme biçimine dönüşümü şimdi iyiden iyiye hazırlanmış bulunmaktadır, ve örneğin Bay Krupp ya da Bay Stumm'un fabrikalarındaki gibi, bir günden öbürüne [sayfa 430] gerçekleştirilebilir. Ve bu tarımsal kooperatifler örneği, hâlâ ayak direyen son küçük topraklı köylülere, ve belki bazı büyük köylülere bile, büyük bir kooperatif işletmede ne kadar çok yarar bulunduğunu gösterecektir.

Demek ki bu durumda, tarım proleterlerine, en azından sanayi proleterlerinininki kadar parlak bazı perspektifler gösterebiliriz. Ve bunun yardımıyla, Elbe'nin doğusundaki Prusya tarım işçilerini kazanma sorunu, bir zaman, hem de en kısa bir zaman sorunundan başka bir şey değildir. Ama eğer bunları bizimkiler arasına bir katarsak, tüm Almanya'da yepyeni bir rüzgar esecektir. Elbe'nin doğusundaki Prusya tarım işçilerinin edimsel yarı-serfliği, Prusya'daki toprakağalan egemenliği, ve dolayısıyla, Almanya'daki özgül Prusya üstünlüğünün başlıca temelidir. İşte bu yoksullaşmış, gitgide borçlar

içine batmış, devletin ya da özel kişilerin sırtından geçinen toprak ağalarıdır ki, egemenliklerine tüm güçleri ile öylesine sarılmaya çalışırlar; bürokrasisi ve subaylar topluluğunun salt Prusya'lı niteliğini oluşturup sürdürenler onlardır; kibirleri, sınırlı kafaları, büyüklenmeleri sayesinde, Prusya ulusunun Kutsal Alman İmparatorluğuna^[44] karşı –bunun şu anda Alman birliğinin olanaklı tek biçimi olduğu kabul edilse de– Almanya'daki o nefreti yaratmış ve gene de öylesine muzaffer bu ülke için yabancı ülkelerde saygı kazandırmasını bir türlü bilememiş olanlar onlardır. Bu toprak ağalarının iktidarı, eski Prusya'nın yedi eyaletinden –yani tüm imparatorluğun aşağı yukarı üçte-birinden– oluşmuş bir alan içinde, burada siyasal ve toplumsal iktidara yolaçan toprak mülkiyetine, ve sadece toprak mülkiyetine değil, ama örneğin pancar şekeri ve likör fabrikaları gibi, ayrıca bu alanın en önemli sanayilerini de ellerinde tutmaları olgusuna dayanır. Böylesine elverişli bir duruma, ne Almanya'nın geri kalan büyük toprak sahipleri, ne de büyük sanayicileri sahiptir; bir bütün oluşturan bir krallığa, ne birileri sahiptir, ne de öbürleri. Onlar geniş alanlara yayılmışlardır, ve [sayfa 431] kendilerini çevreleyen toplumsal öğeler ile, siyasal ve iktisadi üstünlük kavgası yaparlar. Ama Prusya'lı toprak ağalarının bu egemen durumu, iktisadi temelini gitgide yitirir. Borçlanma ve yoksullaşma, hem de tüm devlet yardımına karşın (ve Frederic I'den itibaren, bu yardım her toprak ağası bütçesinin az buçuk düzenli bir öğesidir), durmadan yayılır; toprak ağalarına batmama yeteneğini, sadece tarım işçilerinin töre ve yasa tarafından onanmış bulunan ve sınırsız bir sömürü olanağı sağlayan edimsel yarı-serfligi kazandırır. Sosyalist teoriyi bu işçiler arasına ekin, onlara cesaret verin, hakları için savaşımında onları biraraya getirin, işte o zaman toprak ağalarının egemenliği hapyı yuttu demektir! Almanya için, Rus çarlığının tüm Avrupa için olduğu kadar barbar ve fatih bir öğesini temsil eden büyük gerici iktidar, işte o zaman delinmiş bir sidik torbası gibi çatlayacaktır. Prusya'nın “ilk alaylar”ı sosyalist oluyor, ve bunun sonucu, güçlerin, bağrında tüm bir devrimi taşıyan bir yerdeğiştirmesidir. Elbe' nin doğusundaki Prusya tarım proletaryasının fethi, işte bu nedenle Batının küçük köylüleri ya da Güneyin orta köylülerinin fethinden çok daha önemlidir. Bizim kesin savaş alanımız, işte burada, Elbe'nin doğusundaki bu Prusya'dadır, ve hem hükümet, hem de toprak ağaları, işte bu nedenle, ne pahasına olursa olsun, bizim oraya girmemizi engel-

lemeye çalışacaklardır. Ve eğer –tehditlerin bize anlattıkları gibi– partimizin gelişmesini engellemek için yeni zor tedbirleri alınacaksa, bu tedbirler özellikle propagandamız karşısında bulunan Elbe'nin doğusundaki Prusya tarım proleteriyasını korumak için alınacaktır.. Ama bize vız gelir: biz onu ne olursa olsun, kazanacağız.[sayfa 432]

FRIEDRICH ENGELS

15-22 Kasım 1894'de
Engels tarafından yazılmıştır.
İlk kez, 1894-1895 tarihinde
Neue Zeit, Bd 1, N° 10'da yayınlanmıştır.

AÇIKLAYICI NOTLAR

^[1] W. Zimmermann, *Allgemeine Geschichte des grossen Bauern-krieges*, Stuttgart (1841-1843). -s. 15

^[2] 1866'da, Schleswig-Holstein, Hannover, seçici Hessen, Nassau ve Frankfurt'u Prusya çevresinde bir araya getiren Kuzey Almanya Konfederasyonu kuruldu. Buna karşılık, Bavyera, Wurtemberg, Baden ve Hessen-Darmstadt'ın bir bölümü konfederasyon dışında kalıyordu. -s. 18

^[3] Hannover, seçici Hessen ve Nassau dükalığının Prusya tarafından ilhakına anışturma. -s. 18

^[4] Uluslararası İşçi Demeğinin (Birinci Enternasyonal) IV. Kongresi (1869). -s. 24

^[5] Eski "*Kutsal Roma-Cermen imparatorluğu*" adının mizahi naziresi. -s. 25

^[6] *Konut Sorunu*'nun (1872'de yayımlandı), Engels tarafından anımsanan parçası şu:

"Gerçeklikte, Almanya'da da, devlet, varolduğu biçimi ile, içinden çıkmış bulunduğu toptumsal altyapının zorunlu ürünüdür. Prusya'da, -ve bugün sözünü yürüten Prusya'dır-, her zaman güçlü bir toprak soyluluğunun yanında, şimdiye

kadar, ne Fransa'daki gibi dolaysız siyasal iktidarı, ne de, İngiltere'deki gibi azçok dolaylı iktidarı eline geçirmiş, görece genç ve hele çok tabansız bir burjuvazi var. Ama bu iki sınıfın yanında da, hızla büyüyen ve gündün güne daha çok örgütlenen, kafaca çok gelişmiş bir proletarya var. Yani burada, eski mutlak krallığın temel koşulu olan: toprak soyluluğu ile burjuvazi arasındaki dengenin yanısıra, modern bonapartçılığın temel koşulu olan: burjuvazi ile proletarya arasındaki dengeyi de görüyoruz..

Ama, eski mutlak krallıkta olduğu kadar. modern bonapartçı krallıkta da, gerçek hükümet iktidarı, Prusya'da, ya o özel subay ve memurlar kastının kendi saflarından, ya küçük meşruta (*majorat*) soyluluğundan, çok seyrek olarak büyük soyluluk ve en az da burjuvaziden gelen özel bir subay ve memurlar kastının elinde bulunur. Bu kastın, onu toplumun dışında, ve deyim yerindeyse üstünde tutar gibi görünen özerkliği, devlete, toplum karşısında bir bağımsızlık görünüşü kazandırır.” (*La Question du logement*, Bureau d'éditions, 1936, s. 72-73.) -s. 26

[7] 1873-74 iktisadi bunalımı. -s. 28

[8] 1869'da kurulan, Eisenach partisi denilen “Sosyal-Demokrat İşçi Partisi”nin, W. Liebknecht tarafından yönetilen organı, *Vorwärts*'in habercisi. -s. 29

[9] Birinci Alman Reichstag için yapılan seçimlerde (1871), Alman sosyalist işçileri toplam 102.000 oy elde ettiler; 1874'te (Ocak seçimleri) 352.000 oy topladılar. -s. 30

[10] Top barutunun, Araplara, Hindistan'dan geçerek, Çin'den getirildiği, ve Avrupa'ya da, ateşli silahlar ile, İspanya yolundan, Araplardan geldiği, hiç bir kuşkuya yer kalmamak üzere, bugün tanıtılmış bulunmaktadır. -s. 36

[11] *Hanse*: Ortaçağ'da, çoğu Kuzey Almanya'da bulunan bazı Avrupa kentleri arasındaki tecim ortaklığı. -ç. -s. 36

[12] Charles-Quint tarafından (*Caroline* adı buradan geliyor) 1532'de yayımlanan ve 18. yüzyıla kadar yürürlükte kalan 16. yüzyıl ceza mevzuatı. Gene de o zaman yürürlükte olan yöntemlere bir hafifleme getiriyordu. -s. 48

[13] Lyon'lu zengin bir tecimen olan Pierre de Vaux tarafından 1776'larda kurulduğu söylenen vaudois mezhebi, ilk saflığa bir dönüşü salık veriyordu ve İtalya'nın kuzeyinde, Fransa'nın güneyinde, Almanya ve Bohemya'da gelişmişti. Papa Sixte IV, bunlara karşı 1477'de bir haçlı seferi düzenledi. -s. 54

[14] Albililer, 11. ve 12. yüzyıllarda, Fransa'nın güneyinde yayılan dinsel bir mezhep kurdular. Merkezleri Albi'deydi. Havarice Hıristiyanlığı öğretiyor ve törelerinde İncil sadeliğine uyuyorlardı. Papa Innocent III, bunlara karşı 1209'da bir Haçlı Seferi düzenledi. Albililer savaşı yirmi yıl sürdü. -s. 54

[15] Burada her halde, masumluk durumuna dönüşü ve tüm uygar ve dinsel yasanın kaldırılmasını salık veren Pikardiyalıların mezhep sapıklığı söz konusu. Bunlar, İngiliz *begardları* ve *lollardları* gibi, *adamite* bir mezhep kurmuşlar, kadınlar ve mallarda ortaklık uyguluyor ve gerçek bir ütopyacı komünizmi temsil ediyorlardı. -s. 54

[16] “*Ucuz bir hükümet*” anlamına gelen bu sözcükler, asıl metinde Fransızca yazılmış. -ç. -s. 54

[17] Huss hareketinden doğmuş bulunan kalikstenler (*calice*, yani kiliselerdeki kutsal çanak sözcüğünden geliyor), iki kutsal nesne (ekmek ve şarap) altında *communion* (kudas ayininde şaraplı ekmek yeme) istiyorlardı. Bunlar, burjuvalar ile, özellikle kilise mallarının zoraltımını gözeten küçük soyluluk üyelerini bir araya getiriyorlardı. -s. 55

[18] John Ball, vaiz konusu olarak, şunu almıştı: "Adem toprağı beller, Havva iplik eğirirken, soylu kişi neredeydi?" -s. 56

[19] İnsanları, günahları için bedensel olarak cezalandıran flagellantlar fle yoksulluk ve ilkel sadeliğe dönmeyi öneren lollarların mistisizmi, özellikle yoksul katmanlar arasında yayılmıştı ve manastır tarikatlarına düşmandı. -s. 56

[20] Apocalypse'deki bir parçaya dayanan *chiliaste*'lar, İsa'nın dünyaya dönüşünü ve bir yıllık egemenliğini haber veriyorlardı. -s. 57

[21] Augsburg itirafı (*la Confession d'Augsbourg*), 1530'da, protestan prensler tarafından, imparator Charles-Quint'e sunulan credo, yani kanışlarının ilkelerini ve Roma Katolik Kilisesinde yapılacak reformları bir bir sayan bir belgedir. -s. 60

[22] "Eşeğe gereken yem, yük ve kırbaçtır." -s. 62

[23] *Arkebüz*, 17. yüzyıla kadar kullanılan bir çeşit tüfek. -s. 62

[24] 1842 baskısında Zimmermann tarafından da bu tarih verilmiştir. Ama onun 1856 baskısına ve başka kaynaklara göre, Münzer'in doğum yılı, ya 1490, ya da 1493 olacak. s. 63

[25] Ölümsüz İncil öğretisi *Joachinisme* adı altında tanınan 17. yüzyıl İtalyan mistiği. Bu öğreti Roma tarafından kargışlandı ve kovuşturmaya uğradı. -s. 63

[26] 20 nolu dipnota bakınız. -ç. -s. 63

[27] Sözcük oyunu. *Lügner*, Almancada yalancı demektir. Burada Luther yerine kullanılıyor. -s. 68

[28] Yani elli yılda bir borçların silinmesini. -ç. -s. 78

[29] Rottweil mahkemesi, altı imparatorluk yargılama alanından biri idi. Yargılama yetkisi, Wurtemberg'in bir bölümü, Baden ve Alsas üzerine yayılıyordu. Yargıçlar soylulardan oluşuyor ve yargıçlık görevi kalıtımla babadan oğula geçiyordu. -s. 79

[30] *Székler*, Transilvanyalı Macar. -s. 88

[31] "Sicilya akşam duaları," "*vêpres sicilliennes*", yani Sicilya'daki Fransızların, 1282'de, Saint Louis'nin kardeşi Charles d'Anjou yönetimi zamanında, Paskalyanın Pazartesi günü, akşam duası çaldığı sırada, ayaklanan Sicilyalılar tarafından kılıçtan geçirilmeleri. -ç. -s. 88

[32] Aziz Augustin tarikatından olan kimse. -ç. -s. 92

[33] İki-Gül Savaşı, armasında beyaz bir gül bulunan York hanedanı ile, armasında kızıl bir gül bulunan Lancaster hanedanının, İngiltere tahtı için giriştikleri savaşıdır. Savaş, acımasız bir biçimde, 1451'den 1485'e kadar sürdü ve İngiliz soyluluğunu kırıp geçirdi. s.9533*[34] Rottweil mahkemesi gibi, imparatorluğun altı mahkemesinden biri. -s. 101

[35] Ferdinand Alvarez de Tolède, duc d'Albé, (1508-1582) Charles-Quint ile Philippe II'nin, kan dökücülüğü ile ünlü generali. -ç. -s. 101

[36] Modern tarihçiler tarafından yapılan araştırmalardan, Florian Geyer'in, o sırada, Rothenbourg Konseyi ile, bu kentin köylü ayaklanmasına katılması konusunu görüşmekle uğraştığından, Frauenberg'e karşı o başansız saldırıya katılmadığı sonucu çıkarılır. -s. 123

[37] *Pentecote* (pentkot), Yunanca pentêkoste, yani ellinci gün sözcüğünden gelen bir yortu adı. Yahudilerde, Tanrı'nın, Musa'ya yasa levhalarını indirdiği günün anısı; hristiyanlarda ise Kutsal-Ruhun havariilere indiği günün anısı, -Paskalyadan elli gün sonra-, bu gün kutlanır. -ç. -s. 124

[38] Florian Geyer'in, Suab Birliği askerleri ile dövüşerek ölmediği ama Florian Geyer'in kansı Barbara von Grumbach'ın erkek kardeşi, yani kendi kayın biraderi Wilhelm von Grumbach tarafından (ya da onun buyruğu ile), Wurzburg yakınlarında, Rimpf' da kahpece öldürüldüğü bugün anlaşılmıştır. -s. 124

[39] Engels'in, 15-22 Kasım 1894'te yazılıp, *Neue Zeit*, Bd. 1. No 10, 1894-1895'te yayımlanan *Fransa'da ve Almanya'da Köylü Sorunu* başlıklı yazısı, tanrı sorunu üzerine çok önemli bir marksist yapıttır. Bu yapıtın yazılmasının dolaysız nedeni şu olay oldu: 1894 yılında, Main-üstü-Frankfurt'ta, Alman Sosyal-Demokrat Partisinin, çalışmaları içinde tanrı program tasarısının da incelendiği bir kongresi toplandı. Vollmar ve öbür oportünistler, tartışmalar sırasında, örneğin büyük köylülerin sosyalizme kerteli geçişi üzerine, marksizme karşı teorileri kabul ettirmeye çalıştılar. Engels, Fransız sosyalistleri tarafından, 1892 Marsilya Kongresinde kabul edilip 1894 Nantes Kongresinde tamamlanmış bulunan tanrı programlarında yapılmış yanlışlıklar düzeltmek için de başında sesini duyurmak istiyordu. Oportünistlere bazı ödünler veren Fransız sosyalistleri, böyle yapmakla marksist konulardan beri bir ölçüde ayrılmışlardı. Engels, bu yapıtta, çeşitli köylü gurupları karşısındaki proletarya siyasasının devrimci temellerini de açıklar ve işçi sınıfının emekçi köylülük ile birliği düşüncesine varır. -s. 407

[40] Fransız İşçi Partisinin X. Kongresi 24-28 Eylül 1892'de, Marsilya'da toplandı. Kongre, partinin durumu ve çalışmasına, Bir Mayısın kutlanmasına, 1893 Zürih uluslararası sosyalist işçi kongresine katılmaya, parlamento seçimlerine girmeye ilişkin sorunları inceledi.

Köylü devriminin ülkedeki yükselişi ve parlamento seçimlerinde köylülerin desteğini sağlama isteği gözönünde tutulursa, kongre gündeminin en önemli konusu, kırdaki çalışma oldu. Kongre, kırsal proleterler ve küçük köylüler yararına bazı somut istemler formüle eden bir tanrı programı benimsedi. Ama bu program, sosyalist ilkelere birçok aykırılıklar, küçük-burjuva düşlere ve köylülüğün mülkiyet eğilimine, hatta kın zengin katmanlarının sömürücü özlemlerine birçok ödünler de içeriyordu. Bu yanlışlıklar, oportünist eğilimlerin etkisini yansıtıyordu. Nantes Kongresinde bu yanlışlıklar, programı gerekçeleyen bölümün ve bazı eklerin kabul edilmesi ile, daha da ağırlaştırıldılar. -s. 412

[41] Burada *Code Napoléon*'dan sözeden Engels, sadece Napoléon I döneminde 1804'te kabul edilen ve bu ad altında tanınan *Yurttaşlık Yasası*'nu

(*Code civil*) değil, ama Napoléon I döneminde 1804-1810 yılları arasında kabul edilen beş yasadan (yurttaşlık (medeni), yurttaşlık usul, tecim, ceza, ceza usul yasaları) oluşan tüm burjuva türel sistemini gözönünde tutmaktadır. Bu yasalar, Almanya'nın, Napoléon Fransası tarafından işgal edilen Batı ve Güney-Batı bölgelerinde ve Renanya'da uygulandılar, – hatta Renanya'nın 1815'te Prusya'ya katılmasından sonra bile. -s. 413

^[42] Emekçileri ezip suyunu çıkarma sistemi. -s. 416

^[43] “*Sozialdemokrat*”, Almanya Sosyal-Demokrat Partisinin, 1894-1895 arası Berlin'de yayımlanan günlük gazetesi.

Lafargue'nın *Köylü Mülkiyeti ve İktisadi Gelişme* başlıklı raporu, 18 Ekim 1894 günü, bu gazetenin ekinde yayımlandı. -s. 428

^[44] Engels, “Prusya ulusunun Kutsal Alman İmparatorluğu”ndan söz ederek, Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğu adlandırmasını genişletir, ve Almanya'nın birleşmesinin, yani 1871 yılında, Fransa üzerindeki zaferden sonra, Alman İmparatorluğunun kuruluşunun, Prusya'nın egemenliği altında gerçekleştiğini ve Alman topraklarının Prusyalılaştırılması ile izlendiğini vurgular. -s. 431

